

ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΟΥ ΕΝ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΙ ΕΣΝΑΦΙΟΥ ΤΩΝ ΑΜΠΑΤΖΗΔΩΝ

Α'.

Είσαγωγή

§ 1. Τὸ ἐσνάφιον ἢ ρουφέτιον τῶν ἐν Φιλιππουπόλει ἐπὶ τουρκοκρατίας ἀμπατζήδων (1) ἦτο οὐ μόνον τὸ ἀρχαιότερον, ἀλλὰ καὶ τὸ σπουδαιότερον πάντων ὡς πολυμελέστερον καὶ εὐπορώτερον, κατέχον τὴν πρώτην ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ τῇ κοινονίᾳ θέσιν. Τοῦτο διαπιστοῦται καὶ ἐκ τῆς ὑπογραφῆς τῶν ἐκάστοτε πρωτομαϊστόρων του ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ἱερέας μητροπόλεως φερομένης πρώτης ἐκ τῶν ὑπογραφῶν τῶν πρωτομαϊστόρων τῶν κυριωτέρων ρουφετίων. Οὕτω λ. χ. ἐν τῷ πρακτικῷ τῆς συμφιλίωσης τῶν διύσταμένων τῆς κοινότητος (πολιτείας) μελῶν καὶ τῆς συστάσεως ἐν τῇ μητροπόλει ἑπταμελοῦς ἐκκλησιαστικοῦ συμβουλίου, συνταχθέντι ὑπ' αὐτοῦ τοῦ μητροπολίτου Παΐσιου τῇ 1ῃ Ἰουνίου 1818, μετὰ τὰς ὑπογραφὰς τῶν κληρικῶν καὶ τῶν ἀρχόντων τῆς πόλεως ἀκολουθεῖ πρώτη ἡ ὑπογραφή τοῦ πρωτομαϊστόρου τῶν ἀμπατζήδων Χ' Κυριάκου Μελκῶν, ἐπομένων τῶν ὑπογραφῶν τῶν πρωτομαϊστόρων τῶν καπαντζήδων, γουναράδων καὶ μπακάληδων (2). Ὡσαύτως ἐν τῇ κοινῇ πρὸς τὸν ἀσίδιμον πατριάρχη Γρηγόριον ἐγγυητικῇ τῶν πολιτῶν ἐπιστολῇ περὶ τῆς εἰς τὸν Σουλτάνον πίστεως καὶ ἀφοσιώσεως αὐτῶν τῇ 1ῃ Ἀπριλίου 1821 πρὸς πρόληψιν ἐνδεχομένων καταδιώξεων ἕνεκα τῆς ἐν Βλαχίᾳ ἐκρήξεως ὑπὸ τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην ἐπαναστάσεως μετὰ τὰς ὑπογραφὰς τῶν κληρικῶν καὶ τῶν ἀρχόντων τῆς πόλεως ἐκ τῶν ἀκολουθουσῶν ὑπογραφῶν τῶν ἐπισημοτέρων μελῶν ἐκάστου ρουφετίου προὑπογράφοντος τοῦ πρωτομαϊστόρου φέρονται πρῶται ἐννέα μελῶν τοῦ ρουφετίου τῶν ἀμπατζήδων μετὰ τῆς τοῦ πρωτομαϊστόρου αὐτοῦ (3). Ὡσαύτως καὶ ἐν τῷ πρακτικῷ τῆς 25 Μαρτίου 1833, καθ' ὃ ὑπὸ πάντων τῶν Φιλιππουπολιτῶν χριστιανῶν διορίζονται δύο ἐπίτροποι τοῦ γένους, ὅπως ἐπισταῶσιν εἰς τὰς ἐμπιπτούσας ὑποθέσεις τοῦ γένους ἀμισθὶ ἐπὶ ἔτος,

« Αρχεὶα
Θρακικῆ
λαογραφικῆ
Γλυφικῆ
Θιωματικῆ
Αθ. τ. Γ.
1936-7

1) Περὶ τῶν ἐπὶ τουρκοκρατίας ρουφετίων ἴδε: Μυρτ. Ἀποστολίδου, Δύο ἔγγραφα ἐκ Φιλιππουπόλεως, Θρακικά, τόμ. Β', ἔτ. 1929, σελ. 325—329.

2) Κῶδιξ Κυρίλλου (1781—1845) σελ. νγ'. Τὸ πρακτικὸν ἐδημοσιεύθη ἐν τοῖς Θρακικοῖς, τόμ. Γ', ἔτ. 1932, σελ. 21—22. Μυρτ. Ἀποστολίδου, ὁ ἀπὸ Σηλυβρίας Φιλιππουπόλεως Παΐσιος.

3) Κῶδιξ Κυρίλλου, σελ. ξθ'. Ἡ ἐπιστολή ἐν τοῖς Θρακικοῖς ἐνθα ἀνωτ. σελ. 29—31.

ἀποκρινόμενοι εἰς τὰς ἀρχάς (τουρκικὰς) κατὰ τὴν συνείδησίν των, δι' οἷον-
δήποτε ἀποτελέσμα τῶν πράξεων αὐτῶν ὄντων ὑπευθύνων πάντων τῶν πο-
λιτῶν ἐνώπιον τῶν ἀρχῶν καὶ ἐγγυωμένων τὴν ἀσφάλειαν ζωῆς, τιμῆς καὶ
ὑπολήψεως καὶ χρηματικῆν ἀποζημίωσιν ἐν περιπτώσει κινδύνου, ἐκ τῶν
ὑποκειμένων σφραγίδων μετὰ τῶν ὑπογραφῶν τῶν πρωτομαϊστόρων τῶν
ρουφετιῶν πρώτη φέρεται ἡ τῶν ἀμπατζήδων (*). Ὡσαύτως ἐν τῷ μαρτυρικῷ
περὶ παραδόσεως τοῦ λογαριασμοῦ καὶ ἐξοφλήσεως ὑπὸ τοῦ ἀρχοντος σκευο-
φύλακος τοσελεμπῆ Νικολάκι περὶ τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας
Μαρίνης ἐν ἔτει 1783 μετὰ τοὺς κληρικούς καὶ ἀρχοντας τῆς πολιτείας πρῶ-
τοι ὑπογράφονται οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ρουφετιῶν τῶν ἀμπατζήδων καὶ κα-
τόπιν οἱ τῶν ἄλλων ρουφετιῶν (**).

Ἀμπατζήδες λέγοντες ἐννοοῦμεν οὐ μόνον τοὺς ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις
των ραφεῖς τῶν ἐξ ἀμπᾶ (ἐρέας) ἀνδρικῶν ἐπὶ παραγγελίᾳ ἐνδυμάτων, ἅτινα
λεπτομερῶς περιγράφονται ὑπὸ τοῦ κ. Β. Δεληγιάννη μετὰ τῶν σχετικῶν ὀνο-
μάτων των (***) καὶ τοὺς μεταπράτας ἐν γένει ἀμπάδων, σαγιακίων, γριζῶν
καὶ γαϊτανίων, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξαγωγὴν αὐτῶν καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν παρεσκευ-
ασμένων ἐτοιμῶν ἐνδυμάτων χονδρικῶς ποιουμένους, οἵτινες προσωνομαζόντο
καὶ *καραμπατζήδες* (†) καὶ σὺν τῷ χρόνῳ μετεβλήθησαν εἰς παντοίων ἐμπορευ-
μάτων ἐξαγωγεῖς καὶ εἰσαγωγεῖς καταστήσαντες αὐτοὶ ἰδίως τὴν Φίλιππού-
πολιν ἐμπορικὸν κέντρον τῆς τε βορειοδυτικῆς Θράκης καὶ πολλοῦ τῆς Βουλ-
γαρίας μέρους.

Πολλοὶ τῶν ἐργαστηριαρχῶν ἀμπατζήδων αὐξήσαντες διὰ τῆς φιλοπο-
νίας καὶ τῆς τιμιότητος τὰ χρηματικὰ των κεφάλαια μετέβαλον σὺν τῷ χρόνῳ
τὰ ἐργαστήρια καὶ τὰ πρατήριά των εἰς μικρά, οὕτως εἰπεῖν, χειροτεχνίας
ἐργοστάσια καὶ ἤρξαντο ἀπὸ τοῦ 18ου ἤδη αἰῶνος ποιούμενοι ἐξαγωγὴν τῶν
ἐμπορευμάτων των κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὴν Θράκην, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ καὶ
εἰς ἀπωτέρας τῆς μεγάλης τότε Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἐπαρχίας καὶ δὴ
εἰς τὴν Ἀνατολίην (Μικρὰν Ἀσίαν), τὴν Συρίαν, τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου
καὶ τὴν Βοσνίαν καὶ ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν εἰς τὴν Αὐστρίαν. Οὗτοι
καταλείποντες τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐργαστηρίων των εἰς τὸν συνέταιρόν των
(ὀρτάκην) ἢ τὸν πρῶτον βοηθόν των (πρωτοκάλφραν) συνώδευον αὐτοὶ πρὸς
μεῖζονα ἀσφάλειαν τὰ ἐμπορεύματά των εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ὅπου ἐπὶ μῆνας
καὶ ἔτη ἐνίοτε διέτριβον μετακινούμενοι ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μέχρι τῆς ἐκ-

4) Κῶδιξ Κυρίλλου, σελ. ρξγ'.

5) Αὐτόθι σελ. γ'.

6) Β. Δεληγιάννη, Τὸ ἀμπατζηλίκι ἐπὶ Θράκη, Ἀρχεῖον Ἐθνικοῦ Ἐθναυροῦ,
τόμ. Β', ἔτ. 1935—6, σελ. 56—63.

7) *Καραμπατζήδες* ὀνομάσθησαν ἔνεκα τῆς μαύρης (καρᾶ) χροιάς, ἣν προσοσε-
λάμβανεν ἡ ὄψις των ἐκ τῆς ὑπὸ τὸν ἥλιον μακρᾶς ὀδοπορίας καὶ διατριβῆς των.

ποιήσεως ἢ ἀσφαλοῦς τῶν ἐμπορευμάτων των τοποθετήσεως παρ' ἀξιογράοις ἐμπόροις, οἵτινες καθίσταντο οὕτω ἀντιπρόσωποι των. Ἐπανακάμπτοντες εἰς τὴν γενέτειραν συναπεκόμιζον συνήθως μετὰ τοῦ ὀγκώδους βαλαντίου των καὶ διάφορα τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορεύματα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀποικιακά, ὑφάσματα καὶ τάπητας ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, βιομηχανικά δὲ εἶδη ἐκ τῆς Εὐρώπης. Οὕτω κατὰ τὰ περιοδικὰ των ταῦτα ταξείδια γνωρίζοντες ἐξ αὐτοψίας τὰς ξένας ἀγορὰς καὶ τὰς συνθήκας τῶν ἐν αὐταῖς συναλλαγῶν καὶ διαθέτοντες πλεόν ἱκανὰ κεφάλαια ἐγίνοντο ὁλονὲν τολμηρότεροι εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις των καὶ μὴ ἀρκοῦμενοι εἰς τὴν ἐξαγωγήν μόνον τῶν ἐμπορικῶν τοῦ ἐπαγγέλματός των εἰδῶν ἐτρέποντο καὶ εἰς τὴν ἐξαγωγήν καὶ ἄλλων προϊόντων τῆς εὐφόρου ἄνω λεκάνης τοῦ Ἑβρου, οἷον σιτηρῶν, ὀρυζῆς, σησάμου, ροδελαιοῦ, μεταξοβομβύκων, μετάξης, οἰκοδομησίμου ξυλίας, δερμάτων, μαλλίων, κτηνῶν (*). Ἡ ἐξαγωγή συνετελεῖτο διὰ σχηματιζομένων τακτικῶς ἐν τῇ πόλει κερβαίων καὶ διὰ τοῦ πλοτοῦ Ἑβρου ἐπὶ σχεδίων μέχρι Αἴνου καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Σμύρνην ἢ διὰ ξηρᾶς μέχρι τῆς παρὰ τῇ Προποντίδι Παιδεστοῦ, ὅθεν τὰ ἐμπορεύματα διεκομίζοντο διὰ θαλάσσης εἰς τὸν πρὸς ὄν ὄρον. Ἐκ τούτου ἐδημοσιώθησαν ἐν Φιλιππουπόλει, ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος μεγάλοι ἐξαγωγῆς καὶ εἰσαγωγῆς παντοίων προϊόντων ἐμπορικοὶ οἴκοι ἔχοντες ἀντιπροσώπους πολλαχοῦ τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἐν Βιέννῃ καὶ ἐκτελοῦντες ἅμα καὶ τραπεζικὰς ἐργασίας.

§ 2. Ἐκ τῶν ἐμπορικῶν τούτων οἴκων ἀπάντων ἑλληνικῶν—πλὴν τῶν οἴκων τῶν ἐξηλληνισμένων ἢ ἐλληνιστῶν μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 19 αἰῶνος—καραμπατζήδων καὶ μπεγλικτζήδων ἀδελφῶν τζορμπατζῆ μεγάλου Βούλκου καὶ τζορμπατζῆ Στογιάννου Θεοδώροβιτς - Τσαλίκογλου, καὶ τῶν ἐξαδελφῶν του ἀδελφῶν τζορμπατζῆ μικροῦ Βούλκου καὶ Στογιάννου καὶ Παύλου Κούρτοβιτς - Τσαλόγλου ἐκ Κοπριφοτίσης καὶ τῶν ἐκ Καρλόβου ἀδελφῶν μεγαλεμπόρων Γκέσογλου, ἀξιοσημείωτοι εἶναι οἱ μέχρι τῆς μεταβολῆς τοῦ πολιτειακοῦ ἐν τῇ χώρᾳ καθεστῶτος (1878) ἀκμάσαντες τῶν ἀδελφῶν: Κοϊμιτζόγλου, Γιουμουσγκερδάνη, Ἀργυριαδῶν, Γεωργιαδῶν, Παπαζόγλου, Χατζηαργύρογλου, Κατσίγρα, Ἀγλανλῆ, Παπασαοῦλ καὶ οἱ τοῦ Μήτσορα, Μαυρίδου, Σιτσάνη, Χατζηπαύλου, Σαρησταύρου, Νέμτσουγλου, Σταντσίδου καὶ ἄλλων ἔχοντες ὑποκαταστήματα ἢ ἀντιπροσώπους μονίμους πολλαχοῦ τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἐν Βιέννῃ. Ἐκ πάντων ὅμως τούτων διεκρίθησαν ὁ τῶν караμπατζήδων ἀδελφῶν Κοϊμιτζόγλου καὶ ὁ τῶν караμπατζήδων ὡσαύτως ἀδελφῶν Γιουμουσγκερδάνη διὰ τὸ εὐρὸ τῶν ποικίλων ἐπιχειρήσεών των δίκτυον. Ὁ μὲν πρῶτος εἶχεν ὑποκαταστήματα

8) *Κ. Οἰκονόμου*, ἱστοριογεωγραφικὴ περιγραφή τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως, Βιέννη, ἔτ. 1819, σελ. 31, § 1η'.

ἐν Ἑσκή - σεῖρ τῆς Ἀνατολῆς, ἐν Σμύρνη, ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Βιέννῃ, ὁ δὲ δεύτερος ἐν Λονδίῳ, Κωνσταντινουπόλει, Ἀδριανουπόλει, Ραιδεστίῳ, Κωνσταντινίτσει, Σκοπίοις, Λομ - Παλάγκῃ καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις μετὰ παραρτημάτων τῆς φερωνύμου τραπέζης του, ἧς τὸ κατατεθὲν κεφάλαιον ἀνήρχετο εἰς ἑκατὸν χιλιάδας ὀθωμανικῶν χρυσῶν λιρῶν κατὰ τοὺς σφωζομένους ἰσολογισμοὺς τοῦ ἔτους 1849. Οἱ διευθύνται πάντων τῶν ὑποκαταστημάτων τοῦ μὲν πρώτου οἴκου ἦσαν οἱ ἀδελφοὶ Κοϊμτζόγλου, τοῦ δὲ δευτέρου οἱ ἀδελφοὶ Γκιουμουσγκερδάνι καὶ συγγενεῖς αὐτῶν ἐξ αἵματος ἢ ἀγχιστείας, πάντες Ἕλληνες. Ἡ μεγάλη ἀνάπτυξις καὶ εὐδοκίμησις τῶν ἐργασιῶν ἀμφοτέρων τῶν οἴκων τούτων ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸν δαιμόνιον ἐπιχειρηματικὸν νοῦν τοῦ Χατζῆ - Γιουβαννῆ Χρήστου Κοϊμτζόγλου⁹⁾ καὶ τοῦ Μιχαῆλ - βέη Γκιουμουσγκερδάνη¹⁰⁾.

9) Ἐξάδελφοι τῶν ἀδελφῶν Κοϊμτζόγλου πατρόθεν ἦσαν οἱ ἐν Μόσχῃ ἔμποροι ἀδελφοὶ Κομιζόπουλλοι, μαίστορες ἀμπατζῆδες, ὃν ὁ ἕτερος Ἀντώνιος εἶναι ὁ γνωστὸς φιλικός, μέγας εὐεργέτης τῆς Ἑλλ. κοινότητος Φιλιππουπόλεως, ἴδε: Μυρτ. Ἀποστολίδου, *Θρακικά*, πορὰρτ. τόμ. Γ' ἔτ. 1931, σελ. 128—139—Ἀντώνιος Κομιζόπουλλος ὁ φιλικός, καὶ Β. Μυστακίδου, αὐτόθι τόμ. Γ' ἔτ. 1932, σελ. 399—400, καὶ ὁ Γρηγόριος Ἰωάννου Μαρσαλῆς ἔμπορος ἐν Ὀδησσῷ, πρόεδρος τῆς φιλανθρωπικῆς ἐταιρείας καὶ πατὴρ τοῦ μεγάλου ἔθνικο εὐεργέτου Γρηγορίου Μαρσαλῆ, ἴδε: Μυρτ. Ἀποστολίδου, *Γρηγόριος Γρηγορίου Μαρσαλῆς*, ἐνθα ἀνωτ. σελ. 367—371.

10) Περὶ τοῦ Μιχαῆλ - βέη Γκιουμουσγκερδάνη ὡς ἀνδρὸς πολιτικοῦ, φιλογενοῦς καὶ φιλανθρώπου, ὡς καὶ περὶ τῆς οἰκογενείας ἐν γένει τῶν Γκιουμουσγκερδανῶν ἴδε: Μυρτ. Ἀποστολίδου ἐν τοῖς *Θρακικοῖς* τόμ. Γ' ἔτ. 1932, σελ. 409—403. Οἱ Βούλγαροι μεθ' ὅλας τὰς πρὸς αὐτοὺς εὐεργεσίας τοῦ Βέη, διότι οὐ μόνον ἐν ταῖς ἐργασίαις του εἶχεν ἑκατοντάδας αὐτῶν διατρέφων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς πολιτικῆς του παρὰ ταῖς Τουρκικαῖς ἀρχαῖς ἰσχύος πολλοὺς αὐτῶν ἰδίως κατὰ τὴν ἐπανάστασιν των τοῦ 1876 ἔσωσεν ἀπὸ τῆς ἀγχόνης καὶ τῶν δεσμῶν καὶ ἄλλως περιέθαλψε, δὲν δύνανται μνησικακοῦντες νὰ συγχωρήσωσιν αὐτὸν ἕνεκα τῆς ὑπ' αὐτοῦ ὑποστηρίξεως τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος Φιλιππουπόλεως κατὰ τοὺς ὀξυτάτους αὐτῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἔθνικῶν ἐν τῇ πόλει ἀγῶνας κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ὅθεν ὁ δῆμος τῆς Πιλόβδηφ οὐδὲ εἰς μίαν τῶν ὁδῶν τῆς ἔδωκε μέχρι τοῦδε τὸ ὄνομα τοῦ φιλοπόλιδος ἀνδρός, ὅστις ἔσφραξεν αὐτὴν καὶ τοὺς κατοικοὺς τῆς ἀπὸ βεβαίας καταστροφῆς. Διότι οὗτος διὰ τῆς ἐπιβολῆς του, τῶν παρακλήσεων καὶ δώρων πιθανῶς πρὸς τὸν ἀποχωρήσαντα ἐκ Σίπκας στρατάρχην Σουλεῦμάν - πασᾶ, ὃν ἐπὶ ἡμέρας ἐφιλοξένησεν ἡγεμονικῶς ἐν τῷ οἴκῳ του, κατώρθωσε ν' ἀποτρέψῃ τὸν ἐπιχειμῆνον τῆς πόλεως βομβαρδισμὸν διὰ στρατηγικῶν λόγους ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τοῦ προελαύνοντος νικηφόρου Ρωσικοῦ στρατοῦ ἀρχομένου τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1878. Εὐρέθη ὁμοι καὶ βούλγαρος ὁμολογῶν τὰς πρὸς τοὺς ὁμοεθνεῖς του ὑπηρεσίας τοῦ μεγάλου ἀνδρός. Οὗτος εἶναι ὁ Θεόδ. Ν. Μάνεφ, ὅστις γράφει ἐπὶ λέξει τὰ ἑξῆς: «Ὁ Μιχαῆλ - βέης Γκιουμουσγκερδάνης, πρόεδρος τῆς πρώτης ἐν Κωνσταντινουπόλει συνταγματικῆς βουλῆς, εἶχε βασιλικὴν ἰσχὺν καὶ ἐξουσίαν καὶ οὐδὲν ἀνευ αὐτοῦ ἐξετελεῖτο ὑπὸ τῶν Σουλτανικῶν ἀρχῶν. Πάντες οἱ Χριστιανοὶ πολὺ τὸν ἠγάπων καὶ ἰδίως ὁ Βουλγαρικὸς λαός, πρὸς ὃν συνηλλάσαστο κατ' ἐξοχὴν ἐν ταῖς ἐμπορικαῖς του ἐπιχειρήσεσι, διότι τοὺς ὑπεστήριζεν ἀπέναντι τῶν

Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ οἶκος Γκιουμουσγκερδάνη ἵδρυσε τὸ πρῶτον ἐν Θράκῃ βιομηχανικὸν ἐργοστάσιον μετὰ τελείων μηχανημάτων κατὰ τὰ ἐν τῇ Λύσει πρότυπα χρησιμοποιήσας ὡς κίνητρον τὸν λευκὸν ἄνθρακα. Τὸ ἐργοστάσιον ἔκειτο ἐν τῷ ἀγροκτήματί του παρὰ τῇ κώμῃ Δερμὲν - δερὲ (Φερδινάνδοβον) ὑπὸ τὴν Ροδόπην νοτίως τῆς Φιλιππουπόλεως περὶ τὰ 12 χιλιόμετρα, ἀπασχολοῦν περὶ τοὺς 600 ἐργάτας καὶ ἐργάτιδας. Διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ ἐργοστασίου του παραγομένης ἐρέας ἐφωδίαζεν ἐπὶ ἔτη τὸν στρατὸν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ διασφραζομένη μέχρι σήμερον ἐπὶ τῆς προσόψεως τοῦ ἐργοστασίου, ἀχρηστευθέντος πρὸ πολλοῦ, ἀκόλουθος ἐπιγραφή ἐδήλου τὸν προορισμὸν του :

Εἶμαι κτῆμα τῶν κυρίων Μιχαὴλ καὶ Δημητράκη,
ἀδελφῶν Γκιουμουσγκερδάνη τοῦ κλεινοῦ Ἀθανασάκη.
Ἀνηγέρθη δὲ ἐκ βάρων νὰ δουλεύω αἰωνίως
εἰς τὰς μηχανάς μου ταύτας τὰ ὑφάσματα πλουσίως.
Λοιπὸν, φίλοι, βλέποντές με εὐρηθῆτέ με καλῶς
νὰ ἐξάγω καθ' ἡμέραν τοὺς καρπούς μου εὐτυχῶς.

Ἐν Φιλιππουπόλει 1853, Μαΐου 20.

Πολλοὶ τῶν πλουτισθέντων τούτων ἀμπατζήδων φιλοτιμούμενοι ν' ἀνέλθωσι καὶ κοινωνικῶς ὑψηλότερον εἰσεγγύησαν διὰ τῶν σχέσεών των καὶ τῶν ἐπιγαμιῶν γενόμενοι εὐαρέστως δεκτοὶ εἰς τὴν φθίνουσαν οικονομικῶς εὐγενῆ τῶν ἰθαγενειῶν τάξιν τὴν τῶν ἀρχόντων (τσελεμπήδων), τὴν μετὰ τοῦ μητροπολίτου ἀνέκαθεν κληρονομικῶς οὕτως εἰπεῖν δικαιώματι διοικοῦσαν τὴν κοινότητα (πολιτεία). Οὗτω δὲ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος διεμορφώθη ἐν τῇ πόλει ἰσχυρὰ τις πλουτοκρατικὴ τάξις, ἡ τῶν προκρίτων (τσελεμπήδων καὶ τζορματζήδων), ἀνάλογος τῆς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ρώμῃ τῶν πατρικίων⁽¹⁾, ἧτις δημιούνηεν αὐθαιρέτως τὴν κοινότητα ἄγουσα καὶ φέρουσα

Τούρκων. Πολλοὺς Βουλγάρους ἀπέλλαξεν ἀπὸ τῶν δεσμῶν καὶ τῆς ἀγχόνης καὶ πολλοὺς ἐπαναστάτας ἐδοξέθησεν . . . Αἱ ἐπιχειρήσεις του ἦσαν μέγιστα ἀπασχολοῦσαι χιλιάδας ἐργατῶν καὶ ὑπαλλήλων. Τὰ ἔσοδά του ἔρρεον ὡς ποταμός, ἀλλ' οὕτως τὰ διέθετεν οὕτως, ὥστε νὰ δύναι . . . εὐκαιρῶν νὰ βλέπῃ τὰ δεινοπαθήματα τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ εὐεργετῇ. Τοῦτο ἐπρατε καθ' ὅλην τὴν ζωὴν . . . Ἡ αὐτὴ τῆς οἰκίας του ἐπληροῦτο καθ' ἑκάστην ἀνθρώπων, ἰδίως χωρικῶν, οἵτινες προσέτρεχον πρὸς αὐτόν, ὅπως ἐκφράσῃσι τὰ παράπονά των διὰ διαφόρους καταπιέσεις. Ἦκουε πάντας κατὰ σειράν καὶ τοὺς ἀπέστελλεν εἰς τὸ διοικητήριον, ὅπου προσήρχετο καὶ αὐτός. Καὶ ἐκεῖ εἰς ἕκαστον ἀπέδιδε τὸ δικαίόν του . . . οὐδεμίαν διάκρισιν ποιούμενος ἐθνότητος καὶ θρησκείας. Ἐκαστος, οἷοςδήποτε καὶ ἂν ἦτο, ἠδύνατο καθ' ἑδὼν νὰ τὸν πλησιάσῃ καὶ νὰ τῷ ἐκδηλώσῃ τὸν πόνον καὶ τὴν κατάστασίν του . . . κτλ. κτλ.» Θεόδ. Ν. Μάινερ, Τὸ Παναγιούριστε, ὁ συνεικισμὸς, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα καὶ ἡ ἐπανάστασις αὐτοῦ, ἔτ. 1906, σελ. 17—19. Πλόβδηφ, Βουλγαριστί.

11) *Jirecek - Argyrow* Ὀδοιορικὸν Βουλγαρίας, σελ. 146.

τὸν μητροπολίτην, καθ' ἧς μέγαν καὶ ἐπίμονον ἀγῶνα διεξήγαγον τὰ ρουφεία (οἱ πληθεῖοι) πρωτοστατοῦντος τοῦ τῶν ἀμπατζήδων, μέχρις οὗ ἐπὶ τοῦ μητροπολίτου Παΐσιου μετέσχον καὶ αὐτὰ τῆς διοικήσεως τῆς κοινότητος¹²⁾, δημιουργηθέντος βραδύτερον τοῦ σώματος τῆς αἰρετῆς δημογεροντίας.

§ 3. Τὸ ρουφείον τῶν ἀμπατζήδων, ὡς καὶ ἅπαντα τὰ ἄλλα ἐν Φιλίππουπόλει, μικρά τε καὶ μεγάλα¹³⁾, ἦτο ἐλληνικὸν καὶ παρέμεινε τοιοῦτον μέχρι τῆς νεκρώσεώς του ὡς ὄργανισμοῦ. Τοῦτο διαπιστοῦται οὐ μόνον ἐκ τῆς χρήσεως μόνης τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης ἐν τε τοῖς ἀρχείοις του καὶ τῇ ἀλληλογραφίᾳ, ἀλλὰ καὶ τοῦ τρίτου ἄρθρου τοῦ ἀπὸ κθ' Ἰουλίου 1805 καταστατικῆς του, περιλαμβάνοντος τὰς κυριώτερας τῶν κατὰ παράδοσιν διατάξεων καὶ τῶν ἐκάστοτε ἐν γένει ἐν γενικαῖς τῶν μελῶν του συνελεύσεσι (λόντζες) εἰλημμένων ἀποφάσεων. Ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος ἄρθρῳ τοῦ καταστατικῆς (συμφωνητικῆς), φέροντος τὰς ὑπογραφὰς ἐλληνιστῶν 130 μαϊστόρων ὑπὸ τὴν ὑπογραφήν τοῦ πρωτομαϊστορος Κ. Μήτκογλου ἐν ἑξ ἑστίαις¹⁴⁾, ρητῶς οὐρίζεται «*ἐτερογενῆς δέ, ἦτοι ἀπὸ ἄλλην φυλῆν μαϊστωρ νὰ μὴ γίνε-ται ποτέ*». Ἐπομένως πάντα τὰ μέλη τότε, μετὰ τῶν τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ πολλοὶ Βούλγαροι ἐξηλληνισμένοι ἦδη καὶ ἄλλοι ἐλληνίζοντες ἐθεωροῦντο Ἕλληνες, ἅτε τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν δημοσίᾳ τε καὶ οἴκοι λαλοῦντες. Πρὸς ἐξήγησιν τούτου δέον νὰ ρηθῶσι τινα.

Μεθ' ὅλας τὰς καταστροφὰς καὶ ἐρημώσεις, ἃς ὑπέστη κατὰ τὸν μεσαῖωνα ἡ μεγάλη τοῦ Φιλίππου πόλις, περιελθοῦσα πεντάκις ἐπ' ὀλίγιστον ὅμως χρόνον καὶ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Βουλγάρων τσάρων¹⁵⁾, διεφύλαξε τὸν ἐλληνικὸν τῆς χαρακτηριστῆρα συνοικισμένη ἐκάστοτε πάλιν ἔνεκα τῆς ἐμπορικῆς καὶ στρατηγικῆς τῆς τρποθεσίας ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ ἐλληνιζόντων στοι-

12) Μυρτ. Ἀποστολίδου, ὁ ἀπὸ Σηλυβρίας Φιλίππουπόλεως Παΐσιος, Θεσσακικά, τόμ. Γ' ἔτ. 1932, σελ. 20—24.

13) Τῷ 1821, ὡς διαπιστοῦται ἐκ τῆς ὑπὸ τῶν ἐπισημοτέρων μαϊστόρων ἐκάστου ρουφείου ὑπογραφῆς τῆς πρὸς τὸν πατριάρχη Γρηγόριον ἐγγυητικῆς ἐπιστολῆς τῶν πολιτῶν, τὰ κυριώτερα τῶν ρουφείων ἦσαν τὰ: τῶν ἀμπατζήδων, κανταντζήδων, (ύφρασματεμπόρων), γουναράδων, μπακάληδων (παντοπωλῶν), κοῦμτζήδων (χρυσοχόων), καζαντζήδων (χαλκοουργῶν), ραπιάδων, δουλκέρηδων (τεκτόνων), ἀσταριτζήδων (ύφαντῶν), ψωιάδων (ἀρτοποιῶν), καζάσηδων (μεταξουργῶν), παπουτσήδων, μουμιτζήδων (κηροποιῶν), μπατζεβάνηδων (κηπουρῶν), ταχτατζήδων (ξυλεμπόρων). Ἴδε ἐνθα ἄνωτ. σελ. 31. Βραδύτερον δὲ ἀνεπτύχθησαν καὶ τὰ: τῶν μπογιατζήδων (βαφέων), τιουφκετζήδων (ὄπλοποιῶν), ἀκτιέρηδων (ἀποικιακῶν), μηχαντζήδων (ποτοπωλῶν), σαχατζήδων (ὄρολογοποιῶν), τιουτιουντζήδων (καπνοπωλῶν), ἀραμπατζήδων (ἀμαξοποιῶν), οὐντζήδων (ἀλευροπωλῶν), τσοχατζήδων (ἐρεοπωλῶν), φεσιτζήδων (φρεσοπωλῶν) καὶ ἄλλα.

14) Μυρτ. Ἀποστολίδου, Δύο ἔγγραφα ἐκ Φιλίππουπόλεως, Θεσσακικά, τόμ. Β' ἔτ. 1929, σελ. 329—332.

15) Αὐτόθι, σελ. 333—342.

χείων (16). Καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας, ὁπότε ἡ μεσαιωνικὴ ἑλληνικὴ πόλις μετεβλήθη εἰς καθαρῶς τουρκικὴν ἐγκατασταθέντων εἰς αὐτὴν ἀθρόων Τούρκων, τοῦ ὑπολειφθέντος Βυζαντιακοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς μετὰ τὴν ἄλωσιν (1363) κατελθόντος ἐντὸς δύο αἰώνων τὸ μὲν ἕνεκα τῆς κατὰ τὴν μακρὰν πολιορκίαν διαρροῆς του, τὸ δὲ ἕνεκα τῆς μεταναστεύσεώς του ὕστερον διὰ τὴν ἀφόρητον τῶν συνοίκων Τούρκων τυραννίαν εἰς 250 ψυχὰς κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ διελθόντος δι' αὐτῆς τῷ 1578 Gerlach (17), ἡ πόλις πάλιν ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος ἤρξατο ἀναλαμβάνουσα τὸν ἑλληνικὸν τῆς χαρακτηριστικῆρα, ὃν διετήρησε μέχρι σχεδὸν τῆς ἐνώσεως τῆς ἀνατολικῆς Ρωμυλίας μετὰ τῆς ἡγεμονίας τῆς Βουλγαρίας (1885) (18).

Ὁ ὑπολειφθεὶς μικρὸς Βυζαντιακὸς πυρὴν ἀπετέλεσεν ὑπὸ τὸν ἀποσταλέντα ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου πρῶτον μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μητροπολίτην Διονύσιον τὸν Πελοποννήσιον, χειροκροτηθέντα ὑπὸ τοῦ πατριαρχοῦ Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου (19), ὀρθόδοξον Ἑλληνικὴν κοινότητα καὶ ἤρξατο βαθμηδὸν αὐξανόμενος διὰ τῆς ἀθρόας εἰς τὴν πόλιν ἐγκαταστάσεως Ἑλλήνων ἐμπόρων καὶ βιοτεχνῶν ἐκ τῆς νήσου Ρόδου καὶ τῆς Θεσσαλίας κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα, (20) ἔξ Ἠπείρου δέ, ἐκ Βοσκοπόλεως τῆς Μακεδονίας καὶ ἄλλων νοτίων Ἑλληνικῶν πόλεων, ὡς καὶ ἐκ τοῦ πλησίον Στενιμάχου κατὰ τὸν 18ον. Οὕτω οἱ Ἕλληνες ἔχοντες πλέον μεγάλην κοινότητα ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας κατὰ τὰ δωρηθέντα αὐτῇ ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ Μωάμεθ Βου προνόμια ἴδρυσαν ἐκκλησίας, σχολεῖα καὶ ἄλλα εὐαγῆ ἰδρύματα, ἐκαλλιέργησαν καὶ ἀνεπτύξαν τὴν βιοτεχνίαν καὶ τὰ ἐπαγγέλματα, διωργάνωσαν τὰς συντεχνίας, προήγαγον τὸ ἐξαγωγικὸν καὶ εἰσαγωγικὸν τῆς τε πόλεως καὶ τῆς ἐπαρχίας ἐν γένει ἐμπόριον καὶ ἐπέβαλον τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐν τῇ ἀγορᾷ. Τοῦτο ὁμολογεῖ καὶ ὁ Ρωμοῦνος ἱστορικὸς καὶ πολιτικὸς Jorga λέγων: «Ἡ πόλις διαφύλαξε καὶ ἐν τῷ μέλλοντι (δηλ. μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἄλωσιν τῆς) τὸν παλαιὸν τῆς Ἑλληνικὸν χαρακτηριστικῆρα, κατοικηθεῖσα κατόπιν, ὥσπερ καὶ πρότερον (ἐπὶ Ρωμαιοκρατίας καὶ Βυζαντινοκρατίας) ὑπὸ Ἑλλήνων ἐμπόρων, οἵτινες ἐνδιεφέροντο περὶ τῆς ἐν Θράκῃ ἐμπορίας». (21)

Ἐν μέσῳ τοιοῦτου ἰσχυροῦ ὕλικῶς καὶ πνευματικῶς Ἑλληνικοῦ περι-

16) Ἀπόδοι, 332—350.

17) *St. Gerlach*, Itinerarium, Frankfurt, ἔτ. 1674, μετάφρ. βουλγ. ἐν τῷ Periodits. spisanie, ὑπὸ Jirecek, τόμ. VII, σελ. 110, ἔτ. 1884.

18) Ἴδε Μυρτ. Ἀποστολίδου, ἐνθα ἀνωτ. σελ. 344—354.

19) Πατριαρχικὴ ἱστορία, ἐκδ. Βόννης, σελ. 107.

20) Γ. Τσονκαλά, ἱστορία τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως, Βιέννη, ἔτ. 1851, σελ. 39 § νη' καὶ ἡ Βουλγαροσλαβικὴ συμμορία, σελ. 23 κεφ. Δ'.

21) Ν. Jorga, Geschichte des Osmanischen Reiches, τόμ. I, σελ. 212, ἔτ. 1918, Gotha.

βάλλοντος και οἱ ἐγκαθιστάμενοι εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῶν πέριξ κωμῶν και κωμοπόλεων ὁμόθησοι Βούλγαροι, ὀλίγοι μὲν και καθ' ἑκάστους κατὰ τὸν 17ον και 18ον αἰῶνα, πλείονες δὲ και ἀθρόοι ἀπὸ τοῦ 19ου, ὅποτε τὰ ρουφῆτια εἶχον ἀναπτυχθῆ και ἡ ἀγορὰ εἶχε μεγάλην κίνησιν γενομένης τῆς πόλεως, ὡς προεργήθη, ἐμπορικοῦ κέντρου, φυσικὸν και εὐλογον ἦτο ν' ἀφομοιωῦνται. Μαθητεύοντες παρ' Ἑλλησιν ἐργαστηριάρχαις, ἐν τῇ οἰκίᾳ τῶν ὁποίων και διητῶντο, ἦ και ὡς μαῖστορες ἀνεγνωρισμένοι ἐγκαθιστάμενοι εἰς τὴν πόλιν μετελάμβανον τῶν Ἑλληνικῶν ἠθῶν και ἐθίμων, συνεδέοντο δι' ἐπιγαμιῶν μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐξεμάνθανον ταχέως τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν και γενόμενοι πλέον ἄστοι ἐφιλοτιμοῦντο νὰ ὀνομάζωσιν αὐτοὶ ἑαυτοὺς Ἑλληνας και ὑπὸ τῶν ἄλλων νὰ ὑπολαμβάνωνται τοιοῦτοι. Στερούμενοι δὲ ἐθνικῆς συνειδήσεως ἠσχύνοντο ἐπὶ τῇ καταγωγῇ τῶν και τῇ μητρικῇ τῶν γλώσση και ἐθεώρουν προσβολὴν τῶν και ἀτιμίαν, ἐάν τις ἐκάλει αὐτοὺς Βουλγάρους. Διότι τὸ ὄνομα Βούλγαρος κατήντησεν ἔνεκα τῆς πνευματικῆς ὑπὸ τὴν φοβερὰν δουλείαν καταπτώσεως τοῦ Βουλγαρικοῦ λαοῦ νὰ σημαίη τὸν δοῦλον, τὸν ἀγροῖκον, τὸν στερούμενον τρόπον. Ταῦτα δὲ συνέβαινον και ἐν ἄλλαις πόλεσιν, ὡς φαίνεται, ἔξ οὗ μετὰ δικαίας ἀγανακτήσεως ὁ φιλόπατρις τῆς ἐν Ἀθῶν ἡμεῖς Χιλινδαρίου Βούλγαρος μοναχὸς Παῖσιος ἐν τῇ ἱστορίᾳ του, ἦν συνέγραψε φθίνοντας τοῦ 18ου αἰῶνος, ἀναφωνεῖ: «Διατί, ὦ ἀδελφέ, αἰσχύνεσαι νὰ ὀνομάζησαι Βούλγαρος και ἀποφεύγης νὰ λαλῆς και ν' ἀναγινώσκῃς Βουλγαριστί;...» Οὕτω ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος οἱ ὀρθόδοξοι τῆς πόλεως Χριστιανοὶ ἀπαρτίζοντες τὰ 3/15 τῶν κατοίκων, ἦσαν *Ρωμαῖοι*, λαλοῦντες τὴν ἀπλήν ἑλληνικὴν γλῶσσαν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ πρώτου τῆς πόλεως ἱστοριογράφου ἱερέως Κωνσταντίνου Οἰκονόμου.⁽²²⁾ Ἐκ τούτου ἀνέκαθεν τὰ ρουφῆτια ἐν Φιλιππουπόλει ἦσαν Ἑλληνικά και παρέμειναν τοιαῦτα ἐπὶ τουρκοκρατίας.

§ 4. Ὁ τῆς γεωγραφίας καθηγητῆς ἐν τῷ Ἑθνικῷ Πανεπιστημίῳ Σοφίας κ. Ἰβάν Μπατακλήφ ἐξ ἐθνικῆς ἀναμφιβόλως φιλοτιμίας ὀρμώμενος ἀρνεῖται τὸν ἔλεον τῶν Βουλγάρων ἐν Φιλιππουπόλει ἐξελληνισμὸν ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος και δὲν πιστεύει εἰς τὴν ἀνωτέρω αὐθεντικὴν τοῦ ἱερέως μαρτυρίαν. Ὅθεν ἐν τῇ γενομένῃ ὑφ' ἡμῶν εἰς τὴν Βουλγαρικὴν μεταφράσει τῆς ἱστορίας τοῦ ἁγίου ἐκείνου και ἀμερολήπτου ἀνδρός, δημοσιευθεῖση ἐν τῷ δελτίῳ τῆς βουλγαρικῆς γεωγραφικῆς ἐταιρείας ὑποσημειοῖ ἐν τῷ σχετικῷ χωρίῳ: «Ἡ Βουλγαρικὴ γλῶσσα ἦτο ἐν τῇ πόλει πολὺν διαδεδομένη, περ ἀποκρύπτεται ὑπὸ τοῦ συγγραφῆως ἱερέως Κωνσταντίνου ὡς Ἑλληνας.»⁽²³⁾ Καὶ τὸ χειρότερον, ὅπως κλονίση εἰς τοὺς ἀναγνώστας τοῦ

22) *Κ. Οἰκονόμου*, ἐνθα ἀνωτ. σελ. 28, § 18'.

23) *Τοῦ αὐτοῦ*, ἐν τῷ δελτίῳ (izvestia) τῆς Βουλγ. γεωγραφικῆς ἐταιρείας, τόμ. III, ἐτ. 1935, σελ. 195, Σοφία.

ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ τὸ ἀξιόπιστον τῶν ὑπὸ τοῦ ἱερέως παρεχομένων ἔθνολογικῶν εἰδήσεων περὶ τοῦ χριστιανικοῦ τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως πληθυσμοῦ, παρέλιπεν ὡς ἐκδότης καὶ συντάκτης τοῦ περιοδικοῦ σκοπίμως σπουδαιοτάτην σημείωσιν τοῦ συγγραφέως, ἐν ἣ ῥητῶς δηλοῦται, ποῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐλαλεῖτο ἡ Βουλγαρικὴ καὶ ποῦ ἡ Ἑλληνικὴ μεταξύ τῶν χριστιανῶν. Ἡ σημείωσις ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ἐκτὸς τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τινῶν χωρίων εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ροδόπης κειμένων, ὅπου φαίνεται ὅτι ἀπουκία τις ἐστὶν ἑλληνικὴ⁽²⁴⁾, εἰς πάντα τὰ λοιπὰ μέρη τῆς ἐπαρχίας ἡ Βουλγαρικὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συνεθίζεται· μάλιστα δὲ εἰς τὰ ἐπὶ τοῦ ὄρους Ροδόπης κείμενα χωρία, τὸ μέρος ἐκεῖνο δηλαδὴ, ὅπερ καλεῖται Γιαῦλας, καὶ Τοῦρκοι⁽²⁵⁾ καὶ χριστιανοὶ τὴν Βουλγαρικὴν μόνον προφέρουσι· σπανίως δὲ ἡ ἀπλῆ Ἑλληνικὴ συνεθίζεται ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ἐν τισὶ κόμμασι καὶ χωρίοις⁽²⁶⁾».

Ὁ μόνον ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Κ. Οἰκονόμου (1750—1827) οἱ Βούλγαροι ἐν Φιλιππουπόλει ἐξηλληνίζοντο καὶ ἐλάλουν τὴν ἑλληνικὴν, ὅποτε ἐγκαθίσταντο καθ' ἑκάστου εὐαριθμοὶ, ἀλλὰ καὶ βραδύτερον ἀκόμη, ὅποτε πλέον ἤρξαντο καθ' ὀμάδας καὶ οἰκογενειακῶς ἐποικουῦντες. Ἡ χοῆσις δὲ παρ' αὐτῆς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης οἶκοι καὶ δημοσίᾳ ἐξηκολούθησε καὶ ὅτε ἀρξαμένης τῆς ἐθνικῆς τῶν ἀναγεννήσεως (ἐν Φιλιππουπόλει ἀπὸ τοῦ 1848) ἴδρυσαν σχολεῖα καὶ εἶχον ἰδίᾳ ἐκκλησίας, ἐν αἷς αἱ ἀκολουθίαι ἐτελοῦντο σλαβιστί, καὶ ἀποσπασθέντες τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος (1862) ἀπετέλεσαν ἰδίαν Βουλγαρικὴν κοινότητα. *Τέμα εἰς τὸν ἐξελληνισμόν τῶν ἔθνων ἡ ἐπὶ τῶν Ρώσων ἀπελευθέρωσις τῶν* (1878). Γοσθῦτον ἰσχυρὸν ἦτο τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἑλληνικὸν ἐν τῇ πόλει περιβάλλον. Τοῦτο πρὸς τοῖς ξένοις ὁμολογοῦσι σύγχρονοι Βούλγαροι, ἐργασθέντες ὑπὲρ τοῦ βουλγαρισμοῦ καὶ ἄσπονδοι τοῦ ἑλληνισμοῦ πολέμιοι, ὧν τὰς μαρτυρίας προσάγομεν, ὅπως ἐξαχθῆ τῆς ἱστορικῆς του πλάνης ὅ τε ἀξιοτίμος κ. καθηγητῆς καὶ ἡ σχολὴ του.

Ὁ Κ. Μωραβένωφ, γεννηθεὶς ἐν Φιλιππουπόλει ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος ἐκ πατρὸς Βούλγαρου ἐκ Κοπριφαστίτης ἐξηλληνισμένου καὶ μητρὸς Ἑλληνίδος, ἐκπαιδευθεὶς δὲ ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς σχολείοις, τοῖς μόνοις ἐν τῇ πόλει γράφει: «Ἐξεπαιδεύθη ἐν Φιλιππουπόλει, ὅπου ἐγεννήθη καθ' οὗς χρόνους δὲν ὑπῆρχον ἐν αὐτῇ Βούλγαροι καὶ ἡ μεγίστη τοῦ ἀνθρώπου ταπεινώσις ἦτο νὰ καλεῖται τις Βούλγαρος, τὴν μητρικὴν μου δὲ γλῶσσαν (τὴν Βουλγαρικὴν δηλ.) ἠρξάμην μαθάνων μόλις κατὰ τὸ τεσσαρακοστὸν καὶ πέμπτον τῆς ἡλικίας μου ἔτος⁽²⁷⁾!!».

24) Ὁ συγγραφεὺς ἐννοεῖ τὸν Στενίμαχον, τὰ Βοδενά καὶ τὴν Κούκλεναν, ὧν ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς ἐπὶ τῶν χρόνων του ἦτο ἀμεγῆς ἑλληνικὸς.

25) Οἱ λεγόμενοι Πομάκοι, ἐξισλαμισθέντες Βούλγαροι.

26) Κ. Οἰκονόμου, ἔνθα ἀνωτ. σελ. 32, § κ', σημ.

27) Κ. Μωραβένωφ: ὑπόμνημα περὶ τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Φιλιππου-

Ὁ Κ. Φωτεινῶφ (πρόην Κ. Φωτιάδης), σύγχρονος τοῦ Κ. Μωραβέ-
νωφ, γεννηθεὶς ἐν Φιλίππουπόλει ἐκ πατρὸς ἀμπατζῆ ἐκ Σαμακοβίου ἐξηλ-
ληνισμένου καὶ μητρὸς Ἑλληνίδος, ἀποφοιτήσας τῆς ἐν τῇ πόλει ἑλληνικῆς
κεντρικῆς σχολῆς καὶ εἶτα μεταθὰς μετὰ τοῦ πατρὸς του εἰς Σμύρνην τῆς
αὐτόθι Εὐαγγελικῆς σχολῆς γράφει τῷ 1843: «Οἱ Φιλίππουπολίται ἐν γένει,
ναίπερ ἀπὸ ἔθνικῆς καταγωγῆς εἶναι πάντες (!) Βούλγαροι, ὡς προερχόμενοι
ἐκ Βουλγαρικῶν χωρίων, λαλοῦσιν ἑλληνιστί, ἔχουσιν ἑλληνικά σχολεῖα καὶ
ἐκκλησίας καὶ προσεύχονται παρακαλοῦντες τὸν Θεὸν ἑλληνιστὶ μὴ λέγοντες
βουλγαριστὶ μηδὲ τὸ *Κύριε ἔλεησον*, ὥσει ὁ Θεὸς μὴ γνωρίζων τὴν Βουλ-
γαρικὴν ἀπαξιὸν νὰ ἐπακούσῃ προσευχὰς ἐν τῇ Βουλγαρικῇ⁽²⁸⁾».

Ὁ Γάλλος ποιητὴς Alt. de Lamartine διεθλὼν τῆς πόλεως τῷ 1833
καὶ φιλοξενηθεὶς ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Ἑλληνοσ μεγαλεμπόρου Γ. Μαυρίδου ἐπὶ
τριήμερον οὐδαμῶς μνημονεῖ Βουλγάρους ἐν τῇ πόλει⁽²⁹⁾. Ἄρα οἱ τότε
Βούλγαροι τὸ γένος καὶ ἰσχυροὶ τζορματζήδες μέγας Βούλκος καὶ Στογιάν-
νης Θεοδώροβιτς - Τσαλίκογλου, Στογιάννης καὶ μικρὸς Βούλκος Κούρτοβιτς -
Τσαλόγλου, Βλασάκις Τούτσοβιτς καὶ οἱ πρόκριτοι πολῖται Ἀντώνιος Στο-
γιάννοβιτς, Ἰστροφ Βούλκος καὶ οἱ μεγαλέμποροι ἀδελφοὶ Γκέσογλου πα-
ρουσιάσθησαν εἰς αὐτὸν δεχόμενοι καὶ ἀποδίδοντα τὰς ἐπισκέψεις τῶν ἐπι-
σήμων Τούρκων, Ἑλλήνων καὶ Ἀρμενίων, ὡς Ἑλληνας. Τούτων μάλιστα
οἱ ἀδελφοὶ Θεοδώροβιτς καὶ ὁ Στογιάννοβιτς ἦσαν τότε ἔφοροι τῆς ἑλληνι-
κῆς κεντρικῆς σχολῆς, καλούμενοι ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῆς εὐγενέστατοι καὶ
φιλόμουσοι⁽³⁰⁾.

Ἡ διευθύντρια τοῦ πρώτου ἐν τῇ πόλει Βουλγαρικοῦ παρθεναγωγείου
τῷ 1865 Ράδα Κύρκοβιτς γράφει: «Τότε ἡ πόλις ἦτο ἐξηλληνισμένη ἢ
Βουλγαρικὴ γλῶσσα ἔτιμάτο καὶ ἐλαλεῖτο μόνον ἐν τῷ Μαρασίῳ καὶ τῷ
Καρσιακῷ (προαστείσις, εἰς ἃ ἐγκατεστάθησαν Βούλγαροι κηπουροὶ καὶ γεωρ-
γοὶ πρὸς καλλιέργειαν τῶν ἀγροκτημάτων τῶν Τούρκων βέηδων μετὰ τὴν
ἔκδοσιν τῆς ἰστροφίας τοῦ Κ. Οἰκονόμου) καὶ μετὰ τῶν ὑπηρετιῶν (χωρι-
κῶν), ἐν αὐτῇ δὲ τῇ πόλει σπάνια οἰκογένεια μετεχειρίζοντο οἴκοι τὴν μη-
τρικὴν τῶν Βουλγαρικῶν γλῶσσαν. Αἱ μαθήτριά μου περὶ τὰς πενήκοντα
ἐλάλουν καὶ ἐν τῷ σχολείῳ ἑλληνιστὶ μετ' ἔντονον προσπάθειάν μου ἐν τῷ

πόλεως ἀπὸ τοῦ ἔτους 1869, βουλγαριστὶ, ἔκδ. 1930 ὑπὸ τοῦ δήμου τῆς Πλόβδηςφ.,
σελ. 11. Ἴδε καὶ: Μυρτ. Ἀποστολίδου: Περὶ Κουκλένης ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ, τόμ. Β' ἔτ.
1935—36, σελ. 36 σημ.

28) Κ. Φωτεινῶφ, Γενικὴ γεωγραφία, βουλγαριστὶ, Σμύρνη, ἔτ. 1843, σελ. 91.

29) Α. Lamartine, Voyage en Orient, 1831—1832, Paris, ἔτ. 1881, τόμ. II,
σελ. 250—52. Ἴδ. καὶ Ἀρχεῖον, τόμ. Α' ἔτ. 1934—35: Ὁ Lamartine στὴ Φιλίππου-
πολιν, σελ. 163—188.

30) Γ. Τσουκαλά, Γραμματικὴ τῆς Ἑλλ. γλώσσης, ἔτ. 1835, ἐν τῇ εἰς τοὺς ἐφό-
ρους τῆς σχολῆς ἀφιερῶσει τῆς.

σχολεῖω κατήργησα τὴν χρῆσιν τῆς ἑλληνικῆς, ἀλλὰ μόνον ἐν τῷ σχολείῳ. Ἡ ἀπελευθέρωσις ἀπέκοψε τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἑλληνισμοῦ»³¹⁾.

Ὁ διευθυντὴς τοῦ κεντρικοῦ Βουλγαρικοῦ σχολείου (1856 - 1868), στυλοβάτης τοῦ Βουλγαρισμοῦ Ἰωακείμ Γροῦεφ γράφει: «Πλὴν τῶν οἰκογενειῶν Γροῦεφ, ἱατροῦ Τσομάκωφ, Γ. Τσαλίκωφ, ἀδελφῶν Γκέσωφ, Ἰ. Κεσιάκωφ, Στ. Γεωργίεφ, Π. Κούρτοβιτς, Ν. Τσαλίκωφ, Α. Γάτσωφ, Τσομάκωφ, Τσ. Κάπλισκωφ, Ζαχάριεφ καὶ τινων ἄλλων, οἵτινες ἐφρόντιζον καὶ ἐξεδήλων ἐνδιαφέρον διὰ τὸ Βουλγαρικὸν σχολεῖον, δύσκολον ἦτο νὰ εὐρεθῶσιν ἄλλοι τινὲς παρουσιαζόμενοι ὡς Βούλγαροι. Ἐκτὸς τοῦ σχολείου, ἐν ταῖς ὁδοῖς τῆς πόλεως καὶ ἐν ταῖς οἰκογενεαῖς πάντες ἐλάλουν ἑλληνιστί. Ἐξαίρεσιν ἀπετέλουν μόνον τινὲς τῶν προμημονευθεισῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες μετεχειρίζοντο τὴν Βουλγαρικὴν. Μόνον ἐν τοῖς προαστείοις Καρσιακᾷ καὶ Μαρσάβω καὶ ἐν τῷ νέῳ Μαχαλᾷ ἠδύνατό τις ν' ἀκούσῃ τὴν Βουλγαρικὴν λαλομένην»³²⁾. ὑπὸ τῶν προσφάτως ἐκ τῶν κωμῶν ἐγκαθισταμένων καὶ μῆπω ἐκμαθόντων τὴν ἑλληνικὴν.

Ὁ Jirecek, Τσέχος ἐπισκεψάμενος τὴν πόλιν τῷ 1880, ὁπότε μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν της ἤρξατο κατακλιζομένη ὑπὸ Βουλγάρων, ἐκ πάσης Βουλγαρικῆς γῆς ἐγκαθισταμένον εἰς αὐτήν, γράφει: «Παρατήρησα ὅτι πᾶσαι αἱ ἀστικάι Βουλγαρικαὶ οἰκογένειαι ἐλάλουν καὶ ἑλληνιστί ἐν ταῖς ὁδοῖς ἤρξατο πλέον ἀκουομένη ἢ Βουλγαρικῇ, ἀλλὰ καὶ μεθ' ὄλον τοῦτο λαλεῖτα, πολὺ ἢ Ἑλληνικῇ καὶ Τουρκικῇ»³³⁾.

Οὐχ ἦτον ἀξιοσημειωτόν εἶναι καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ δικηγόρου Κ. Τόλεφ μνημονευόμενον περὶ τοῦ ἐξελληνισμοῦ τῶν ἐν Φιλιππουπόλει ἐγκαθισταμένων ἐπισήμων Βουλγαρικῶν οἰκογενειῶν καὶ κατ' αὐτὰ τὰ τελευταῖα τῆς τουρκοκρατίας ἔτη, καθ' ἃ ὁ περὶ ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἐθνικῆς ἀπὸ τοῦ πατριάρχου χειραφετήσεως τοῦ Βουλγαρικοῦ ἔθνους ἀγὼν ἦτο σφοδρὸς καὶ αἱ πανσλαβιστικαὶ ἐνέργειαι ἐστρέφοντο κατὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ὁ κ. Τόλεφ μετὰ τὰς ἐν Γαλλίᾳ νομικὰς τῶν σπουδῶν διωρίσθη τῷ 1890 δικαστὴς ἐν Φιλιππουπόλει καὶ κατόκησε μετ' ἄλλων συναδέλφων του ἐν τῇ μεγάλῃ τριωρόφῳ οἰκίᾳ τοῦ τζορμπατζῆ Θεοδωράκι ἀπένατι τῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας ἐπὶ τοῦ λόφου Εὐμοπλιάδος. Παρατήρησεν ὅτι αἱ δύο του οἰκοδέποιναί ἡλικίας 40 - 42 ἐτῶν, ἀδελφαί, ὠμίλουν πρὸς ἀλλήλας πάντοτε ἑλληνιστί, πρὸς δὲ τοὺς ἐνοικιαστάς των ἐν ἀπταιστώ βουλγαρικῇ γλώσσῃ. Ἐρωτήσας ἐκ περιεργίας τὴν αἰτίαν τούτου ἔλαβε παρὰ τῶν ἀδελφῶν τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν, ἣν μεταδίδει

31) Ρόδα Κύρκοβιτς, Ἐναμνήσεις, ἔτ. 1927, σελ. 62 κ. ἐξ. καὶ ἐφημ. τοῦ δήμου τῆς Πλόβδηφ, ἀφ. 28 - 30, σελ. 5, βουλγαριστί.

32) Ἰωακείμ Γροῦεφ, Αἱ ἀναμνήσεις μου, βουλγαριστί, Πλόβδηφ, ἔτ. 1920, σελ. 15 - 16. Πρὸς. καὶ Μιχ. Μαδζάροφ, Ἀνατολικὴ Ρωμυλία, ἔτ. 1925, σελ. 95, βουλγαριστί.

33) Jirecek - Argyrow, Ὀδοπορικόν, βουλγαριστί, σελ. 155.

ἐπὶ λέξει: «Ἡμεῖς εἴμεθα ἐκ Κοπριφσιτίσης. Ὁ πατήρ μας Θεοδωράκις τζορμπατζῆς, μέγας Βούλγαρος φέρων τότε ποτούριον (εἶδος περισκελίδων ἐξ ἀμπᾶ) μᾶς ἔφερεν εἰς τὴν Φιλιππούπολιν περὶ τὸ 1860. Ἡμεθα ἤδη κορόσια ἡλικίας 13 καὶ 15 ἐτῶν, ὠμιλοῦμεν δὲ βουλγαριστὶ μηδὲ λέξιν ἑλληνικὴν γνωρίζουσαι. Οἱ φίλοι τοῦ πατρός μας τζορμπατζῆδες Κεσάκογλου, Γιουμιουσγκερνάτσι, Γκέσογλου καὶ ἄλλοι πάντες Βούλγαροι ὠμιλοῦν ἑλληνιστὶ ἀναμεταξύ των εἰς τὰς συνελύσεις των τὰς ἐμπορικὰς καὶ τὰς ἐναφικὰς, εἰς τὰς οἰκογενειακὰς ἐσπερίδας καὶ πανταχοῦ. Τότε τὰ πάντα ἦσαν ἑλληνικά. Ὁ ἀρχιερεὺς ἦτο Ἕλληνας, ὁ πρόξενος Ἕλληνας, εἰς τὸ δικαστήριον (κονάκι) παρουσιάζοντο ὡς Ἕλληνες οἱ τοῦ λαοῦ τζορμπατζῆδες, ἐντροπὴ ἔθεωρεῖτο τὸ νὰ λαλῇ τις τὴν βουλγαρικὴν καὶ νὰ ἐνδύηται κατὰ βουλγαρικὸν τρόπον μὲ πρόστυχα ποιούρια. Ἡμεῖς ὡς κορόσια τζορμπατζῆ ἠσχυρόμεθα νὰ ὠμιλοῦμεν βουλγαριστὶ καὶ δὲν ἐτολμῶμεν νὰ ἐξέλθωμεν εἰς τὴν κοινωνίαν, διότι δὲν ἐγνωρίζομεν τὴν ἑλληνικὴν, οὐδὲ σκέψις δὲ ἦτο δυνατόν νὰ γείνη περὶ γάμου μας μετὰ καλῶν νέων, ἐφ' ὅσον εἴχομεν τὰ Βουλγαρικά μας τῆς Κοπριφσιτίσης ἤθη καὶ ἔθιμα. Τότε ὁ πατήρ μας κατὰ συμβουλήν τῶν φίλων του προσέλαβε δι' ἡμᾶς Ἕλληνίδα διδασκάλισσαν καὶ ἤρχισεν ὁ ἐξελληνισμὸς μας. Ὅπως συντελεσθῆ οὗτος ταχύτερον, ἡ διδασκάλισσα μᾶς ἐπέκλειε καθ' ἑκάστην ἐπὶ δύο ὅλα ἔτη συνεχῶς ἐντὸς δωματίου καὶ μᾶς ἠμπόδιζεν αὐστηρότατα μὲ τὴν ἀπειλὴν μεγάλων τιμωριῶν νὰ ὠμιλοῦμεν βουλγαριστὶ πρὸς οἰονδήποτε καὶ ὅπουδήποτε καὶ πρὸ παντὸς μεταξύ μας. Καὶ ἔκτοτε ἔνεκα ταύτης τῆς ἀγωγῆς μας ἡμεῖς συνειθισαμεν νὰ ὠμιλοῦμεν διαρκῶς μεταξύ μας ἑλληνιστὶ καὶ μέχρι σήμερον ἐξακολουθοῦμεν τοῦτο. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν ἄλλων οἰκείων μας καὶ συγγενῶν ὁσαύτως ὠμιλοῦμεν ἑλληνιστὶ. Ἐκτοτε εἴμεθα Ἕλληνίδες»³⁴).

Ὡς ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ τζορμπατζῆ Θεοδωράκι, οὕτω ἀνεξαιρέτως καὶ ἐν ἀπάσαις ταῖς ἐξελληνισμέναις ἀπὸ τοῦ 19ου αἰῶνος, ἀναλαβούσαις δὲ τὸν ἐθνισμὸν τῶν μετὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν σχίσμα (1870) καὶ ἰδίως μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Βουλγαρίας (1878), ὡς καὶ ἐν ἀπάσαις, ἐν αἷς ἡ μήτηρ ἦτο Ἕλληνίς ἔνεκα τῶν μεταξύ Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων διὰ τὸ ὁμόδοξον γινομένων ἐπιγαμιῶν, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα παρέμεινεν οἰκιακὴ μέχρι τῆς δευτέρας κατ' αὐτῆς σταυροφορίας διὰ τοῦ ἀνθελληνικοῦ ἐν τῇ χώρᾳ κινήματος (1906). Χάριν τῆς ἱστορίας ἀναγράφομεν τὰ ὀνόματα τῶν ἐπισημοτέρων τούτων οἰκογενειῶν, αἵτινες ἀπετέλεσαν καὶ τὴν Βουλγαρικὴν ἀριστοκρατικὴν τῆς πόλεως τάξιν καὶ ὧν οἱ ἐπιζῶντες ἀπόγονοι καὶ νῦν ζισέτι εἶναι γνωσταὶ τῆς ἑλληνικῆς. Αὗται εἶναι αἱ οἰκογένειαι: Π. Κούρτοβιτς, Π. Ἀβραδαλῆεφ, Μαλέεφ, Τσιλιγκίροφ, Σοφιαλῆεφ, Καρατοπρακλῆεφ, Παυλίτωφ, Νέτκοβιτς,

34) Τόλεφ Κ. Ἐφημ. τοῦ δήμου τῆς Πλόβδηφ, ἀρ. 145—147, σελ. 9, ἐτ. 1933.

Βλασάκωφ, Τόντσοβιτς, Μωραβένωφ, Κεσιάκωφ, Δούσκωφ, Κάπλισκωφ, Χατζηλούκωφ, Νέσωφ, Στ. Γκέσωφ, Μίλκωφ, Σομοκοβλήφ, Χατζηκάλτσωφ, Βαλιτζήφ, Τζιβίτζωφ, Πέεφ, Ζαγαρλήφ, Δρένσκη, Νίτσκωφ, Στάντσεφ καὶ ἄλλαι. Ἐννοεῖται ὅτι ἐπὶ τουρκοκρατίας τὰ ὀνόματα αὐτῶν πλὴν τῶν εἰς -ις κατέλιγον εἰς -ης ἢ -όγιον. Σήμερον ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα δὲν ἀκούεται πλέον ἐν τῇ πόλει, τῶν ὑπολειφθέντων ὀλίγων Ἑλλήνων καὶ αὐτῶν τῶν ὑπηκόων ἀποφευγόντων νὰ λαλήσωσιν αὐτὴν δημοσίᾳ. Λαλεῖται μόνον οἴκοι καὶ ἐν ταῖς μεταξὺ Ἑλλήνων συνομιλίαις· δύναται τις ὅμως ν' ἀκούσῃ αὐτὴν λαλουμένην κατὰ τὰ ψυχροσάββατα καὶ τὰ μνημόσυνα μεταξὺ τῶν γυναικῶν τῶν ἐπισκεπτομένων ἀθρόως τοὺς προσφιλεῖς των νεκροὺς ἐν τῷ νεκροταφείῳ, ὅπου θὰ ταφῇ ὀλοσχερῶς καὶ αὐτὴ σὺν τῷ χρόνῳ.

§ 5. Τὸ ρουφέτιον τῶν ἀμπατζήδων, οὗτινος εὐτυχῶς τὰ ἀρχεῖα διεφυλάχθησαν⁽³⁵⁾, εἶναι ἡ πρώτη ὡς σωματεῖον διοργανωθείσα ἐν τῇ πόλει συντεχνία, ἓνα περίπου αἰῶνα πρὸ τοῦ ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Μεσούταφά ΙΙΙ ἐκδοθέντος τῷ 1773 φερμανίου περὶ διοργανώσεως τῶν ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ συντεχνιῶν⁽³⁶⁾. Προφανῶς δὲ ἡ διοργάνωσις αὕτη ἐπεβλήθη ὑπὸ τοῦ συμφέροντος τῆς συντεχνίας αὐτῆς, λιθούσης πρώτης μείζονα τῶν ἄλλων ἐπίδοσιν ἐν τῇ πόλει ὡς κέντρῳ καταναλώσεως τῶν εἰδῶν τῆς, προμηθευομένηφ ἀφθόνως καὶ εὐκόλως τὰ ὑλικά του ἐκ τῶν παρακειμένων ὑπὸ τὸν Αἰμον κομῶν καὶ ἰδίως ἐκ Κορυφασίτης, Καυλόβου, Σόποτ, Καλοφερίου, Δερβέν καὶ Ἄτζάρ. Συνεστήθη τῇ 15ῃ Μαΐου τοῦ 1685 τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν μάλιστα τετιμημένων ἀμπατζήδων, τῶν *χρησιμωτάτων γερόντων*, συνελθόντων ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Χατζηδήμου, ὅστις καὶ ἐξελέγη καὶ πρῶτος πρωτομαίτωρ αὐτοῦ. «Εἰς ἐνδειξὴν καὶ εἰς ἐνθύμησιν ἐγένετο αὕτη ἡ ἐπιγραφὴ, δηλονότι ἐκάθισεν πρωτομάστορος ὁ Χατζηδήμος ἔμπροσθεν τοὺς χρησιμωτάτους γερόντους ἐπὶ ἔτους 1685, Μαΐου 15»⁽³⁷⁾.

Ἐν τῷ πρώτῳ καταστίχῳ μὴ περιωθέντι, ὡς καὶ πάντα τὰ κατόπιν πρόχειρα, ἀνεγράφησαν μετὰ χρόνον, ὡς φαίνεται, διότι ἀνεγράφη καὶ τις

35) Ταῦτα ἐξετυπώθησαν κατὰ πιστὴν ἀντιγραφὴν καὶ ἐπιμελεῖα ὑπὸ Μυρτ. Ἀποστολίδου, μετὰ παραλλήλου εἰς τὴν Βουλγαρικὴν μεταφράσεως τοῦ Ἄλεξ. Πέεφ ἐν τῇ ἐπετηρίδι (Godišnik) τῆς ἐθνικῆς βιβλιοθήκης καὶ τοῦ μουσείου τῆς Πλόβδηφ ὑπὸ τὸν τίτλον *Archiv des abadžis à Plovdiv*, βιβλ. I. καὶ II, ἔτ. 1929, σελ. 1—170 μετὰ 16 φωτοτυπιῶν καὶ βιβλ. III, ἔτ. 1930, σελ. 1—186, προταχθείσης μικρᾶς περὶ αὐτῶν εἰσαγωγῆς ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῆς βιβλιοθήκης Β. Διάκοβιτς.

36) Ἴδε, Μυρτ. Ἀποστολίδου, *Τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἑσναφίου τῶν τεκτόνων*, Ἀρχεῖον Ἐθνικοῦ Ἐθναυροῦ, τόμ. I, ἔτ. 1935, σελ. 102, σημ. 2.

37) Ἐν τοῖς παραλαμβανομένοις αὐτολεξεῖ χωρίοις ἐκ τῶν ἀρχείων διατηρεῖται πιστῶς ἡ τε ἐν αὐτοῖς φθογγολογία καὶ ἡ σύνταξις ὀρθογραφουμένου μόνον τοῦ κειμένου αὐτῶν, πλήρους ἀνορθογραφῶν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη, καὶ τοῦτο πρὸς εὐκολίαν τοῦ ἀναγνώστου.

ἀποθανόντων ἐν τῷ μεταξύ «συγχωρημένος», οἱ πρῶτοι ἀναγορευθέντες 24 νέοι μαϊστορες κατὰ τὴν πρώτην συνέλευσιν τῶν συμπηξάντων τὸ ρουφέτιον μαϊστόρων—«τῶν χρησιμωτάτων γερόντων» καὶ ἐξηκολούθησαν ἀναγραφόμενοι κατ' ἔτος καὶ οἱ κατόπιν ἀναγορευόμενοι μαϊστορες μέχρι τοῦ ἔτους 1701, ὅποτε ἐγένετο γενικὴ τῶν μαϊστόρων συνέλευσις καὶ ἀνεεώθη τὸ παλαιὸν κατάστιχον δι' ἄλλον, δωρηθέντος τῷ ρουφετίῳ ὑπὸ τοῦ μαϊστορος Δροσινοῦ, εἰς ὃ μετεγράφησαν οἱ ἐν τῷ παλαιῷ: «ἔγεινεν σύνοδο τῶν μαϊστόρων τῶν ἀμπατζήδων, μικροὶ καὶ μεγάλοι, καὶ ἐκαινούργησαν τὸ παλαιὸν τὸ κατάστιχον καὶ τὸ ἀφιέρωσεν ἐτοῦτο ὁ κύριος Δροσινὸς εἰς τὸ ρουφέτιον. Τοῦτο τὸ κατάστιχον εἶναι τὸ περισωθέν (I). Οἱ συμπήξαντες τὸ ρουφέτιον ἀμπατζήδες δὲν ἀνεγράφησαν ἐν τῷ κατασίχῳ ὡς ἴρσο जुते μαϊστορες καὶ ἀνεγνωρισμένοι τοιοῦτοι ἤδη ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ ἐκ τούτου ἀπὸ ἀλλοτρίων τοῦ τέλους τῆς ἀναγορεύσεως (φιλειά), ὅπερ διετίθετο πρὸς εὐσχίαν τῶν μαϊστόρων. Εἶναι ὅμως ἡμῖν γνωστοί, ὡς μνημονεύομενοι κατὰ τὴν ἀκολουθοῦσαν ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ ρουφετίου τριακονταετίαν μετὰ τῶν ἀναγορευομένων εἰς μαϊστορας καλαφάδων, οἵτινες ἐμαθήτευσαν παρ' αὐτοῖς ἢ ὡς πρωτομαϊστορες καὶ σύμβουλοι. Οὗτοι ἦσαν: Χατζῆ - Δημόσιος, Χατζῆ - Δημητριάδης Μαυρουδόγλου, Χατζῆ - Δούκας, Σανιδᾶς, Κυρίσης Χριστοδουλάκης, Κυρίσης Θανάσις, Δημήτριος Μπέγλης, Χατζῆ - Ζάχος, Σοντάλιος, Δροσινός, Παγανόγλου, Καραγκιόξης, Ροῦπταρ, Λῆμος, Πέτρος, Ἀθανάσις Κασάπογλου, Μάρκος, Τσερβέγκος, Πράντανος, Βοῦλκο καὶ Σφέτκο. Οἱ τελευταῖοι τέσσαρες εἶναι βουλγαρόνυμοι καὶ διὰ οὗτο διαφυλλίττουσι τὴν βουλγαρικὴν τοῦ ὀνόματός των ἐκφορὰν (Βοῦλκο - Σφέτκο), ὅπερ δηλοῖ τὴν Βουλγαρικὴν αὐτῶν καταγωγὴν.

Τὸ ρουφέτιον ὅλον ἐν ἀνδρούμενον ὡς ὄργανισμός κατέστη σὺν τῷ χρόνῳ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Φιλιππουπόλεως οἰκονομικὸς παράγων. Διὰ τῆς σώφρονος διοικήσεώς αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἐκάστοτε πρωτομαϊστόρων, διατελούντων ὑπὸ τὸν ἀγρυπνον καὶ διηνεκῆ ἔλεγχον τῶν μαϊστόρων συνερχομένων εἰς τακτικὰς καὶ ἐκτάκτους γενικὰς συνελεύσεις καὶ παρακολουθούτων οὕτω τὴν ἐξέλιξιν τῶν υποθέσεών του, ἠῦξησε τὸ ἀποθεματικὸν του κεφάλαιον σπουδαίως καὶ μετεβλήθη εἰς πιστωτικὴν τράπεζαν. Διότι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1762 ἤρξατο παρέχον ἐντόκος πρὸς 12—14% καὶ πλέον τὸ ἔτος δάνεια εἰς τὰ μέλη του ἀπέναντι ὁμολογιῶν ἐκ τοῦ ἐν τῷ ταμείῳ του (κάσσα) πλεονάζοντος ἐκ τῶν τελῶν, δωρεῶν καὶ μικρῶν καταθέσεων ποσοῦ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἐκάστοτε ἐξόδων του, τὸ μὲν πρὸς αὔξησιν τοῦ κεφαλαίου του, τὸ δὲ πρὸς ὑποστήριξιν τῶν μελῶν του. Ὅτε δὲ τὸ ἀποθεματικὸν κεφάλαιον ἠῦξήθη μεγάλως ἐκ τῶν πληθυνομένων κατ' ἔτος ἀναγορεύσεων μαϊστόρων, ὧν τὰ τέλη ἀπὸ 10 γροσιῶν ἀνῆλθον βαθμηδὸν εἰς 250, ἐκ τῶν τόκων τῶν δανείων, ἐκ μειζόνων δωρεῶν καὶ καταθέσεων χηρῶν καὶ ὄρφανῶν ἕνεκα τῆς ἐμπιστοσύνης, ἧς ἀπῆλαυνεν, τὸ ρουφέτιον οὐ μόνον ἠῦξησε τὰ πρὸς τὰ

μέλη δάνειά του ἀπὸ 500 γρ. κατ' ἀρχὰς μέχρι 2—3 καὶ 4 χιλιάδων γρ. ἀλλ' ἐπεξέτεινε ταῦτα καὶ εἰς κοινότητα, ἐκκλησίας καὶ μοναστήρια. Οὕτω λ. χ. τῷ 1843 ἐδάνεισεν εἰς τὴν κοινότητα τῶν Ἀβραδάλων (Κοπριφωτίτης) γρ. 10.000, τῷ 1846 εἰς τὴν τοῦ Καλοφεριῦ γρ. 15000, εἰς τὴν τοῦ Σόποτ 10000, εἰς τὴν ἀνακτιζομένην ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας ἐν Φιλιππουπόλει γρ. 8000, τῷ 1848, εἰς τὴν κοινότητα Καρλόβου γρ. 15000, εἰς τὴν τοῦ Στενιμάχου 10.000, εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς ἐν Ἀμπελίνῳ Στενιμάχου τῆς Παναγίας 5000, τῷ 1851 εἰς τὴν μονὴν τῆς ἁγίας Παρασκευῆς Μολδάβας γρ. 8.000 καὶ ἄλλα ποσὰ εἰς ἄλλας ἐκκλησίας καὶ μονάς.

Τοσαύτης δ' ἐμπιστοσύνης ἀπήλαυεν ὡς ὄργανισμός ἀσφαλῆς καὶ ἀξιόχρεως, ὥστε πολλοὶ φιλεῖσπλαγχοὶ καὶ φιλόθρησκοὶ θέλοντες νὰ ἐξασφαλίσωσι τὰ μετὰ θάνατον κληροδοτήματά των εἰς εὐαγῆ ἰδρύματα ἢ εἰς ἕλεν ἐδωροῦντο εἰς τὸ ρουφέτιον μικρὰ ἢ μεγάλα ποσὰ, ὅπως ὁ ἐτήσιος αὐτῶν τόκος διανέμηται κατὰ τὴν κληροδοτήσιν των εἰς πτωχοὺς ἐκκλησίας, σχολεῖα καὶ τὸ νοσοκομεῖον τῆς πόλεως. Ἐκ τῶν δωρεῶν τούτων ἀξιωματικὸς ὡς μεγαλυτέρα πασῶν εἶναι ἡ τῆς Φιλιππουπολιτικῆς Σμαράγδας, θυγατρὸς τοῦ Πετράκι Ἀθανασίου ἀποθανούσης ἐν Βιέννῃ τῷ 1843, ἐκ γρ. 26.622 «διὰ νὰ τοκίζονται πρὸς 10% καὶ ὁ τόκος αὐτῶν νὰ διαμοιράζηται τὸν καθ' ἕκαστον χρόνον εἰς τὸ σχολεῖον καὶ νοσοκομεῖον διὰ μνημόσυνον αἰώνιον ἐν Φιλιππουπόλει⁽³⁸⁾». Ἐκ δὲ τῶν ἐντόκων καταθέσεων ὄρφανῶν ἀναγραπτέα ὡς μεγαλυτέρα ἢ τοῦ ὄρφανοῦ Ἀθανασίου Θεοδώρου, ἦτις ἀνατοκίζομένη ἐπὶ 13 ὅλα ἔτη ἀφαιρουμένης τῆς ἐτησίως συντηρήσεως τοῦ ὄρφανοῦ παρεδόθη αὐτῷ ἐνηλικιωθέντι ἀνελευθέρως εἰς γρ. 50.444. «1839 Μαΐου 15. Σημεῖωσις τὰ ὅσα γροῦσια ἐπερίλαβεν τὸ ἰσνάφι μας παρὰ τοῦ μακαρίτου Θεοδώρου Ἀποστόλου, ἀπερ τὰ ἄφησεν ὁ μακαρίτης κατὰ τὴν διαθήκην του εἰς τέσσαρας ἐπιτρόπους... διὰ νὰ λάβουν τὸν λογαριασμόν... καὶ περιλαμβάνοντας κατὰ τὴν παραγγελίαν του τὰ ἐδέχθη τὸ ἰσνάφι μας πρὸς δέκα εἰς τὰ % νὰ πληρώνεται ὁ τόκος εἰς τὸ ὄρφανὸ τοῦ μακαρίτου ὀνόματι Ἀθανασίου. Ἴδου ὅσα ἐξεκαθάρισεν ὁ λογαριασμός τοῖς συντρόφοις τοῦ μακαρίτου ὡς καὶ εἰς χωριστὸν ἔθεωρήθη καὶ μᾶς τὰ ἐπαράδοσαν σὺμμα ὅλα, ἦτοι γρ. 29.127⁽³⁹⁾». Ἔτος 1852, ἰσολογισμός ἀπὸ 1851 Ἀπριλίου α', ἕως δ' Ἀπριλίου τοῦ πρωτομαῖστορος Κ. Ἀθ. Γ. Οὐζούνογλου. Ὅσα ἐμέτρησεν τὸν Ἀθανάσιον Θεοδώρου ἐφέντη γρ. 50.444⁽⁴⁰⁾.

Οὕτω εὖπορον καταστὰν τοῦ ρουφέτιον, τοῦ ἰσολογισμοῦ αὐτοῦ ἀνελευθέρως τῷ 1852 εἰς 150 χιλιάδας περίπου γροσίων, προσήρχετο προθύμως

38) Ἀρχείων βιβλ. II, σελ. 39, στήλ. 1.

39) Αὐτόθι, σελ. 38, στήλ. 2.

40) Αὐτόθι, σελ. 56, στήλ. 1.

ἄρωγόν ἐκ πᾶσαν κοινωφελῆ ἀνάγκην ἔλεοῦν καὶ περιθάλλον πένητας, ἀπελευθεροῦν δι' ἔξαγορᾶς αἰχμαλώτους (σκλάβους), ἀνακουφίζον ἐγκαθειρόντους χριστιανοὺς κατὰ τὰς ἐορτὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα, χορηγοῦν εἰς τὸ πατριαρχεῖον, τὴν μητροπόλιν, (τὸ φιλότιμον τοῦ δεσπότη) ἐκκλησίας, μονὰς, καὶ τὸν ἅγιον Τάφον καὶ ὑποστηρίζον τὰ εὐαγγῆ τῆς κοινότητος ἰδρύματα - σχολεῖα καὶ τὸ νοσοκομεῖον. Οὕτω λ. χ. τῷ 1830 ἐδάνεισεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν γρ. 10000 πρὸς 10% ἐτησίως, ἵνα ὁ τόκος αὐτῶν καταβαλλόμενος εἰς δύο δόσεις ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Φίλιππουπόλεως ἀνά 500 γρ. διανέμεται εἰς τοὺς πένητας τῶν πέντε ἐνοριῶν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων αὐτῶν. Οἱ τόκοι κατεβλήθησαν τακτικῶς ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Νικηφόρου ἐπὶ δέκα ἔτη μέχρι τοῦ 1840 καὶ διενεμήθησαν (*1). Τῷ 1845 ἰδρυθείσης τῆς ἀλληλοδιδασκατικῆς σχολῆς τῆς ἁγίας Πατασκευῆς ἐπροίκισεν αὐτὴν διὰ 15000 γρ. καταβάλλον εἰς αὐτὴν τὸν ἐτήσιον τόκον αὐτῶν πρὸς 15% ἀπέναντι ὁμολογίας του, σφραγισμένης μεταξὺ τῶν ἐγγράφων τῆς οἰκογενείας Γκιουμουσγκερδάνη. «Διὰ τῆς παρουσίας ἐνοφραγίστου καὶ ἐνυπογράφου ἡμῶν ὁμολογίας γίνεται δῆλον ὅτι διὰ βοήθειαν ἀπεφασίσασμεν οἱ ὑποφαινόμενοι τοῦ ἐσναφίου τῶν ἀμπατζήδων, ἀφιερῶνο(ν) εἰς αἰώνιον μνήμην τοῦ ἐσναφίου εἰς τὸ νέον ἀλληλοδιδασκατικὸν σχολεῖον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς γρῶσια 15.000, ἧτοι λέγω δέκα πέντε χιλιάδας, ἐπὶ συμφωνίαν τοιαύτην νὰ πληρῶνομε(ν) εἰς τοὺς ρηθέν(τας) ἐπιτρόπους τόκον πρὸς 15% τὸν χρόνον. Διὸ καὶ δώκαμεν τὴν παροῦσάν μας ἐνοφραγίστον καὶ ἐνυπόγραφον εἰς ἔνδειξιν. Ἐν Φίλιππουπόλει 1846, Ἰανουαρίου Α'. Ὁ πρωτομάστορας τῶν ἀμπατζήδων Δημήτριος Σταύρου, Χ' Γιοβανῆς Χρήστου Κοϊμιτζόγλου, Χ' Ἰωάννης Χ' Παύλου, Στάντζος Ἰωάννου, Χριστόδουλος Ἰωάννου, Δημήτριος Π Καζαντζόγλου, Χ' Στοιγιάνος Θεοδώρου, Ἰωάν. Κωνσταντίνου Οὔσιακλῆ(*)».

41) Ἀρχεῖον, Βιβλ. III, σελ. 26, στήλ. 1. Κατὰ σιγγιλιῶδες πατριαρχικὸν γράμμα ὁ μητροπολίτης Νικηφόρος δανείζεται παρὰ τῶν ἐσναφίων τὸ διὰ τοὺς πτωχοὺς προορισμένον κεφάλαιον ἐκ 10000 γρῶσιων πρὸς 10% κατ' ἔτος διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐπαρχίας καὶ δίδει δύο ὁμολογίας, αἰτινες μετὰ τοῦ σιγγιλιῶδους γράμματος καὶ τῆς πατριαρχικῆς ἐπιστολῆς πρὸς πέντε ἐπίσημους πολίτας, δι' ἧς ἀγγέλλεται αὐτοῖς ὅτι τὸ κεφάλαιον εἶναι δωρεὰ ἀνωμόμου χάριν τῶν πτωχῶν τῆς Φίλιππουπόλεως καὶ ὅτι οὗτοι καθίστανται ἐφοροί, ὅπως λαμβάνωσι τοὺς τόκους αὐτοῦ δις τοῦ ἔτους καὶ διανέμωσι τοῖς πτωχοῖς, ἐσφραγισμένοι ὑπὸ τῶν πέντε ἐσναφίων ἐτέθησαν εἰς τὴν κάσσαν τῶν ἀμπατζήδων πρὸς φύλαξιν. Ὁ τόκος ἀνά 500 γρ. πληρωτέος τῇ 20ῇ Δεκεμβρίου καὶ τῇ Κυριακῇ τῶν Βαίων πρὸς διανομήν. Κώδιξ μητροπόλεως 1794—1856 σελ. 104, Ἰουλ. 17, ἔτ. 1830. Ἡ ἐπιστολὴ αὐτόθι, σελ. 105. Καταγραφή τῶν τόκων ἀπὸ τοῦ ἔτους 1831 μέχρι 1847 γρῶσ. 17500. Αὐτόθι, σελ. 156—157. Ὁ ἀνώνυμος δωρητὴς εἶναι ὁ φιλόανθρωπος ἑλληνίζων καραμπατζῆς καὶ βεγλικιζῆς μικρὸς Βοῦλκος τζορμπατζῆς Κούρτοβις Τσαλόγλου, ὁ καὶ ἰδρυτὴς τῆς ἀλληλοδιδασκατικῆς ἑλληνικῆς σχολῆς τῆς ἁγίας Τριάδος.

42) Αἱ ὑπογραφαὶ εἶναι αὐτόγραφοι. Ἡ παρὰ τῇ ὑπογραφῇ τοῦ πρωτομάστορος

Κατὰ τὰ ἀρχεῖα ὁ τόκος κατεβάλλετο τακτικῶς, 2250 γρ. τῷ 1847 καὶ 1500 γρ. ἀκολούθως μέχρι τοῦ 1856, ὁπότε λήγονσι τὰ ἀρχεῖα (*).

§ 6. Δυστυχῶς ἡ ἀκμὴ τοῦ ρουφετίου διήρκεσε μέχρι τῆς ἀρχιερατείας τοῦ μητροπολίτου Χρυσάνθου, ὁπότε ὀξυνθειῶν τῶν φυλετικῶν ἐρίδων μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων, ἀφυπνιζομένων ἔθνικως, ὁ σάραξ τῶν διχονοιῶν ὑπεισῆθε καὶ εἰς τὰ ρουφετία καλλιεργούμενος ἐπιτηδείως ὑπὸ τῶν ἰθύνοντων τὸν ἐκκλησιαστικὸν καὶ ἔθνικὸν τῶν Βουλγάρων ἀγῶνα. Ἀποτέλεσμα τῶν διχονοιῶν τούτων ἦτο ἡ διάσπασις τῆς συνοχῆς τῶν μελῶν ἐκάστου ρουφετίου καὶ ἡ ἀποχώρησις ἀπὸ τῶν ρουφετίων τῶν ἀνακτωμένων τὴν Βουλγαρικὴν συνείδησιν ἐξηλληνισμένων ἤδη μελῶν των, ὅπερ ἐπήνεγκε τὴν κατάρρευσιν τῶν ρουφετίων ὡς ὄργανισμῶν. Βλέποντες οἱ ἰθύνοντες τὸν Βουλγαρικὸν ἀγῶνα ὅτι, ἐφ' ὅσον τὰ ρουφετία ἦσαν ἑλληνικά καὶ ὑπεστήριζον τὴν ἑλληνικὴν κοινότητα, ἦτο ἀδύνατον νὰ δημιουργηθῇ καὶ εὐδοκιμήσῃ ἐν τῇ πόλει Βουλγαρικὴ κοινότης, ἀφοῦ εἰς τὸ ἰδρυθὲν κεντρικὸν τῶν ἔθνικῶν σχολεῖον (1852) μαθηταὶ ἐκ τῆς πόλεως δὲν προσήρχοντο, ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν των εἰς τὰ ρουφετία καὶ ἤρξαντο δεινοῦ προσηλυτισμοῦ ἐν αὐτοῖς πρὸς εὐδόωσιν τοῦ σκοποῦ των. Πρὸς τοῦτο εἰργάσθη μετ' ἀπαραδειγματίστου ζήλου καὶ ἐνθουσιασμοῦ ὁ διευθυντὴς τοῦ Βουλγαρικοῦ σχολεῖου Ἰωακείμ Γροῦερ, φαντασθεὶς ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ μεταβάλῃ τὰ ρουφετία εἰς Βουλγαρικά καὶ τὴν Ἑλληνικὴν κοινότητα δι' αὐτῶν εἰς Βουλγαρικὴν. Εὐρυνόμενος νὰ διατηρήσωσιν ἐν ταῖς χερσὶ των τὴν ἀπ' αἰῶνων ἑλληνικὴν κοινότητα καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν πατέρων των. Ἐν τούτοις δὲν ἔσπειρε κατὰ πετρῶν.

Ἡ ρῆξις ἐξεδηλώθη πλέον φανερά τῷ 1857, ὅτε οἱ Βούλγαροι τζορμπατζήδες, ἰσχύοντες διὰ τοῦ χρήματος παρὰ ταῖς Τουρκικαῖς ἀρχαῖς, κατώρθωσαν διὰ τῶν ραδιουργιῶν των νὰ ἐκτοπίσωσιν εἰς Ἀδριανούπολιν τὸν μητροπολίτην Χρυσάνθον ἀντιπράττοντα εἰς τοὺς σκοποὺς των ἐρρωμένως καὶ νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ὑπὸ τοῦ πατριαρχείου ἀνάκλησίν του (**). Τότε οἱ μαϊστορες τῶν ρουφετίων διηρέθησαν εἰς τοὺς ὑπὲρ τοῦ μητροπολίτου, τοὺς Ἑλληνας δηλ., καὶ εἰς τοὺς κατ' αὐτοῦ, τοὺς Βουλγάρους δηλ. καὶ τοὺς βουλγαρίζοντας πλέον. Ὁ ἐπελθὼν οὕτω κλονισμὸς ἐν τοῖς ρουφετίοις ἐκλόνισεν, ὡς φαίνεται, καὶ τὸ ρουφετίον τῶν ἀμπατζήδων, ἀποχωρησάντων αὐτοῦ πολλῶν βουλγαρισάντων μετὰ των Βουλγάρων μαϊστόρων καὶ ἰδρυσάντων πιθανῶς

ἀριστερόθεν σφραγὶς διαμέτρου εἰκοσιν ἑκατοστῶν ἐν τῷ μέσῳ φέρει τουρκικὴν ἐπιγραφὴν, περίξ δὲ κυκλοτερῶς † ΡΟΥΦΕΤΙ ΑΜΠΑΤΖΗΔΩΝ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛ. 1840 †.

43) Ἀρχείων, Βιβλ. III, σελ. 49, 50, 54, 55, 59, 60.

44) Γ. Τσουκαλά, Ἡ Βουλγαροσλαβικὴ συμμορία καὶ ἡ τριανδρία αὐτῆς, Κωνσταντινούπολις, ἔτ. 1859, σελ. 64.

τότε ἢ βραδύτερον ἴδιον Βουλγαρικὸν ρουφέτιον, περὶ οὗ ἐγγράφους μαρτυρίας ὡς λειτουργήσαντος οἰκονομικοῦ ὀργανισμοῦ στερούμεθα.

Τὸ ρουφέτιον τῶν ἀμπατζήδων, ὡς καὶ τὰ κυριώτερα τῶν λοιπῶν, ἐξηκολούθησε παραμένον ἐν ταῖς χερσὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ μετὰ τὸν διχασμὸν τούτων, διότι οἱ μὲν Ἑλληνες ἀμπατζήδες ἦσαν οἱ ἰσχυροί, ὡς ἔμποροι ἐπὶ Gros - Γκιουμουσγκερδάνης, Πολίτογλου, Καζαντζόγλου, Κοϊμιτζόγλου, Ἀγλανλῆς, Στ. Ἰωάννου, Πασαλῆς, Χ' Παύλου, Κωνσταντινογλου, Μεταξᾶς, Κ. Παπᾶ - Ἰωάννου, Οὐζούνογλου, Χ' Ἀναστάσις, Ἀγγ. Ἀθανασίου, Οὐσιακλῆς Κεντιντένογλου καὶ ἄλλοι, οἱ δὲ Βούλγαροι ἦσαν ἀπλοῖ ἐργαστηρίαρχοι. Ἀδηλον εἶναι μόνον, διατὶ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1857 ἐπαύθη ἡ ἐξακολούθησις τῶν ἀρχείων καταληγόντων εἰς τὸ 1856, παραδόντος ἐν τάξει τοὺς λογαριασμοὺς τοῦ πρωτομαϊστόρος Χ' Βέλίου Θεοδώρου⁴⁵⁾ εἰς τὸ ρουφέτιον καὶ μὴ ἐκλεγέντος ἀμέσως, ὡς εἶθιστο, τοῦ διαδόχου αὐτοῦ. Τὸ τρίτον τῶν ἀρχείων βιβλίον εἶναι ὀγκῶδες ἔχον 388 σελίδας, ὧν μόνον αἱ 60 πρῶται εἶναι γεγραμμένα, ὥστε θὰ ἠδύνατο ἐν συνεχείᾳ νὰ περιλάβῃ λεπτομερῶς τὰς λογοδοσίας ἑκατοντάδος ἔτι ἐτῶν.

Τὸ ὅτι τὸ ρουφέτιον τῶν ἀμπατζήδων ὑφίστατο καὶ κατόπιν, διαπιστοῦται ἐκ δύο ἀναφορῶν τῶν Ἑλλήνων Φιλιππουπολιτῶν πρὸς τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον, διασφριζομένων ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς οἰκογενείας τοῦ Μιχαήλ - βέη Γκιουμουσγκερδάνη, πρωταγωνιστήσαντος ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος κατὰ τοὺς ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Βουλγάρων. Ἐν τῇ πρώτῃ τῶν ἀναφορῶν ἀπὸ 13 Μαρτίου 1857, δι' ἧς ἐπιζητεῖται ἡ ἐπάνοδος τοῦ μητροπολίτου Χρυσάνθου εἰς τὴν ἑδρὰν του, μεταξὺ τῶν ὑπογραφῶν πολλῶν προκρίτων Ἑλλήνων καὶ πρωτομαϊστόρων φέρεται καὶ ἡ ὑπογραφή ὡς πρωτομαϊστόρος τῶν ἀμπατζήδων τοῦ ζαπλοῦτου καραμπατζῆ Σταύρου Κοσμᾶ, τοῦ ἐπονομαζομένου Σαρῆ - Σταύρου, Ἑλληνοσ ὑπηκόου καὶ μεγάλου τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος εὐεργέτου. Ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ἀπὸ 26 Ἰανουαρίου 1867, ἐν ἣ ἀποκρούεται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Φιλιππουπολιτῶν ἡ εἰς τὴν ἑδρὰν του κἀνοδος τοῦ αἰρεθέντος ὡς διαδόχου τοῦ βουλγαρίσαντος Παῖσιου Μητροπολίτου Παναρέτου, αἰτε διὰ τῆς διαγωγῆς του βοηθοῦντος τὸν ἐκκλησιαστικὸν τῶν Βουλγάρων ἀγῶνα καὶ ὄντος ἐπικινδύνου εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινότητα, μεταξὺ τῶν ὑπογραφῶν τῶν πρωτομαϊστόρων μετὰ τῶν σφραγίδων τῶν ρουφείων των, φέρεται καὶ ἡ ὑπογραφή τοῦ πρωτομαϊστόρος τῶν ἀμπατζήδων Νικολάου Πέτρου (Κυριτζίκη) μετὰ τῆς σφραγίδος τοῦ ρου-

45) Ὁ Χ' Βέλιος Θεοδώρου, καίπερ ἔχων Βουλγαρικὸν ὄνομα, ἦτο ἐκ τῶν ἐξηλημισμένων ἐκ προγόνων Βουλγάρων. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Θεόδωρος ἦτο γαμβρὸς ἐπὶ τῇ δευτέρᾳ θυγατρὶ τοῦ Ἑλληνοσ μεγαλεμπόρου Κλεάνθους καὶ ἐξεπαίδευσεν τὰ τέσσαρα τέκνα του, δύο ἄρρενα καὶ δύο θήλεα ἐν τοῖς Ζαριφειοῖς διδασκαλεῖσι. Ὁ μικρότερος υἱὸς του ἐσπούδασεν τὴν ἰατρικὴν ἐν Ἀθήναις.

φρείου, ἐν ἣ ἀναγινώσεται κυκλωτέρως: «ΡΟΥΦΕΤΙΑΜΠΑΤΖΗΔΩΝ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛ. 1843».

Ὡσαύτως ἐν τῷ τρίτῳ τῶν ἀρχείων βιβλίῳ μετὰ διάλειψιν οἰαζδήποτε σημειώσεως ἐπὶ 14 ὅλα ἔτη ἀμέσως μετὰ τὴν λογοδοσίαν τοῦ 1856 φέρεται σημειώσεις, ἐν ἣ ἀναγράφεται ἡ ἀναγόμεναι τεσσάρων προκρίτων Ἑλλήνων ὡς μαϊστόρων, καταβαλόντων ὡς υἱῶν μαϊστόρων τὸ ἥμισυ τοῦ τέλους. Ἐκ τούτου καταπίπτει ἡ ὑπόθεσις τοῦ κ. Διάκοβιτς ὅτι τὰ ἀρχεῖα περιήλθον εἰς τοὺς Βουλγάρους μετὰ τὸν ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀποσχισμὸν αὐτῶν. Ἡ σημείωσις ἔχει: «1870, τὴν 13ην Φεβρουαρίου. Σημειώσεις τῶν ὀνομάτων τῶν ἐξεληθόντων μαϊστόρων ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ πρωτομαϊστορος Νικολάου Πέτρου Κυριζίκη: (46) Ἀθανάσιος Μ. (Γ) κμισογεροδάνη γρ. 100 (47), Γεωργίος Σταντσιδης - 100 (48) Γεώργιος

46) Ἑλλήν καραμπατζῆς Φιλιππουπολίτης, υἱὸς μαϊστορος ἀμπατζῆ ἀπὸ τοῦ 1817 (ἀρχείων βιβλ. III σελ. 5 στήλ. 1 καὶ σελ. 10, στήλ. 2). Ἡ σύζυγος αὐτοῦ ἦτο Ἑλληνίς ἐκ Κυθωνίων. Τὰ τέκνα του ἐξεπαιδεύθησαν ἐν τοῖς Ζαριφειοῖς διδασκαλείοις. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Βασίλειος Κυριζιζογλου διετέλεσεν ἐπὶ ἔτη καθηγητῆς τῆς Γαλλικῆς γλώσσας ἐν διαφόροις ἰδιωτικοῖς Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς ἐκπαιδευτηρίοις.

47) Ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Μιχαήλ - βῆ Γκιουμουσγεροδάνη. Ἴδε Μυρτ. Ἀποστολίδου, Θρακικά, τόμ. Γ'. ἔτ. 1932, σελ. 403.

48) Μεγαλέμπορος καραμπατζῆς καὶ κτηματίας, ἐξακολουθήσας τὴν ἐργασίαν τοῦ πατρὸς του Στάντσιου Ἰωάννου, Ἑλλήνος, ἐκ πατρὸς Βουλγάρου ἐξηλληνισμένου. Ὁ Στάντσιος, συνεταιρὸς κατ' ἀρχάς τοῦ Ἑλλήνος μεγαλέμπορου καραμπατζῆ Χ'. Γιουβαννῆ Κοϊμιτζόγλου, οὗ καὶ τὴν ἀνεψιὰν ἐνυμφεύθη, διετέλεσε καὶ πρωτομαϊστορ τῶν ἀμπατζήδων (1840 - 41). Μετὰ τὸν θάνατον τῆς πρώτης συζύγου του ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Ἑλλήνος Δημητράκι Καρματζόγλου καὶ τῆς νομίμου αὐτοῦ συζύγου Σουλτανῆς λαβὼν ὡς προῖκα γρ. 23.815 κατὰ τὸ ἀπὸ 19 Αὐγ. 1839 προικοσύμφωνον ἐμμάτυρον καὶ ἐσφραγιστον, ὅπερ ἔχομεν μετὰ χειρὸς. Ἐκ τοῦ δευτέρου του γάμου ἔσχε πολλὰ τέκνα, ἐξ ὧν ἐπέζησαν ὁ Γεώργιος καὶ ἡ Ἐλισάβετ, πρώτη σύζυγος τοῦ Ἑλλήνος μεγαλέμπορου Γεωργίου Χρήστου Κασιόγρου Ὁ Γεώργιος Σταντσιδης, ἀκραφνῆς Ἑλλήν, ἐνυμφεύθη τὴν πρεσβυτέραν θυγατέρα τοῦ Γεωργίου Ἀθ. Γκιουμουσγεροδάνη, νεωτέρου ἀδελφοῦ τοῦ Βῆη, τὴν Ἀλεξάνδραν, ἐξ ἧς ἔσχεν ἐπὶ τέκνα, τρία ἄρρενα καὶ τέσσαρα θήλεα, ἅπερ ἐξεπαιδεύσεν ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς σχολείοις. Ἐλθὼν εἰς διάστασιν πρὸς τὴν σχολικὴν ἐφορείαν διὰ τὰ ἐπιβληθέντα αὐτῷ μεγάλα ἐκπαιδευτικὰ τέλη ἀπέσυρε τὰ κοράσια του τοῦ ἑλληνικοῦ Παρθεναγωγείου καὶ ἐνύμφευσε πάντα μετὰ Βουλγάρων, αὐτὸς δὲ ἐγένετο Βούλγαρος ἀπὸ τοῦ 1886 μεταβαλὼν τὸ ἐπώνυμόν του εἰς Στάντσεφ. Τὸν πρεσβύτερον υἱὸν του Στάντσιου, ἐμμένοντα εἰς τὸν ἐθνισμὸν του, ἀπεκήρυξεν. Ἀπέθανεν ὁ δυστυχῆς ἐν Λευρίᾳ ὡς Ἑλλήν Σ. Σταντσιδης. Οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ πάντες ἐξεβουλγαρίσθησαν. Σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἀποσκίρτησίν του ἀπὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ οἰκογενειακὴν γλῶσσαν εἶχε μόνην τὴν ἑλληνικὴν. Ἀπέθανεν ἐν βαθεῖ γῆρατι κατὰ τὰς τελευταίας τῆς ζωῆς του ἡμέρας λησιμονήσας δολοσχερῶς τὴν Βουλγαρικὴν καὶ μὴ δυνάμενος νὰ συνεννοηθῆ πρὸς τοὺς περιτοιχοῦντας αὐτὸν βουλγαροφώνους ἐγγόνους του.

Ἐπιφανίου Πολίτογλου - 100 (49), Ἀθανάσιος Ἀγγελῆ - 100» (50).

Δέον λοιπὸν νὰ ὑποθεθῆ ὅτι τὰ ἀρχεῖα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1857, καθ' ὅ
ἐξελέγη πρωτομαῖστωρ ὁ Σαρῆ - Σταῦρος Κοσμᾶ, εἰς ὃν παρεδόθη τὸ τα-
μειὸν ἐνέχον ὁμολογίας μὲν ἀξίας 77.145 γρ. πρὸς τοῖς εἰσπρακτέοις ἐτη-
σίοις τόκοις αὐτῶν πρὸς 12 %^ο, εἰς μετρητὰ δὲ 9.396, 20 γρ. ἐκρατοῦντο
ἐν ἄλλῳ κατασίτῳ, προχείρῳ οὕτως εἰπεῖν, καὶ δὲν μετεγράφησαν εἰς τὸ
μέγα βιβλίον (III). Διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ κρατῆται λογαριασμὸς τῶν
ἐτησίων ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ ρουφείου διαθέτοντος τοσοῦτον κεφάλαιον
καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ἀκόμη ὅτι ὁ ζάπλοτος πρωτομαῖστωρ αὐτοῦ, τυχάνων
τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης τῶν Ἑλλήνων μαϊστόρων - μεγαλεμπόρων ἐκυ-
βέρνησε τὸ ρουφεῖον συνεχῶς μέχρι τέλους τοῦ βίου του (1866) ἄνευ λογο-
δοσίας. Ἄλλως τε ὡς ἐξ αὐτῶν τῶν ἀρχείων μαρτυρεῖται, πάντες οἱ πρωτομα-
ῖστορες εἶχον χωριστὸν κατάστιχον ἐσόδων καὶ ἐξόδων, ἅπερ μετεγράφοντο
εἰς τὸ μέγα βιβλίον. Τὸν Σαρῆ - Σταῦρον Κοσμᾶ διεδέξατο ὁ Ν. Κυριτζίκης,
ὅστις πιθανῶς εἶναι ὁ ἔσχατος πρωτομαῖστωρ τοῦ ρουφείου ἀποθανόντος
ὡς οἰκονομικοῦ ὄργανισμοῦ μετὰ τῆς τουρκοκρατίας. Ἄδηλον τί ἀπέγινε τὸ
ὑπολειφθὲν κεφάλαιον τοῦ ρουφείου. Ἀναμφιβόλως τὸ πλεῖστον αὐτοῦ ἔ-
νεκα τοῦ διχασμοῦ τοῦ ρουφείου καὶ τοῦ ἐπελθόντος Ρωσοτουρκικοῦ πολέ-
μου καὶ τῆς παραλύσεως ἀπὸ τοῦ 1876 - 78 πάσης ἐργασίας ἐξηνεμίθη.
Πᾶν ὅμως ὅ,τι περιεσώθη πάντως θὰ παρεδόθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινότητα,
τὴν νόμιμον τοῦ ρουφείου κληρονομὸν. Καταστραφέντων δυστυχῶς τῶν ἀρ-
χείων αὐτῆς τῷ 1906 ἀδύνατος καθίσταται ἡ τούτου ἐξακριβώσις.

§ 7. Ἡ τῶν ἀρχείων γλῶσσα κατὰ μὲν τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα εἶ-
ναι ἡ λαλουμένη τότε ἐν Φιλιππουπόλει, ἀπὸ δὲ τοῦ 1797 τείνει μᾶλλον
πρὸς τὴν καθαρεύουσαν ὑπὸ τὴν σχολικὴν ἐπίδρασιν, ἐπομένως δυνατόν εἶ-
πεῖν ὅτι ἡ τοῦ 19ου αἰῶνος γλῶσσα αὐτῶν δὲν εἶναι ἡ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ λαοῦ
λαλουμένη, ὡς εἶναι ἡ κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα γλῶσσα τῶν ἀρχείων τοῦ
ρουφείου τῶν τεχτόνων. Κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας ἡ γλῶσσα εἶναι
αὐτὸ τὸ νότιον γλωσσικὸν ἰδίωμα τῆς νεοελληνικῆς ρέπον πρὸς τὸ βόρειον
χωρὶς ν' ἀποκρυσταλλωθῆ εἰς αὐτὸ, ἐπομένως δυνατόν νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς

49) Ἐκ τῆς μεγάλης καὶ παλαιᾶς οἰκογενείας τῶν Φιλιππουπολιτῶν καρραπατζή-
δων Πολίτογλου, ὀρμωμένων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Δαπάνη τοῦ θείου αὐτοῦ Ἰω-
άννου Γεωργίου Πολίτου κατεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ ἐξ Ἑλλάδος μετακληθέντος καλλι-
τέχνου Α. Καλουμένου τὸ μαρμάρινον τέμπλον, ὁ ἄμβων, ὁ ἀρχιερατικὸς θρόνος καὶ
ὁ λοιπὸς μαρμάρινος διάκοσμος τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Δημητρίου.

50) Υἱὸς τοῦ Φιλιππουπολίτου Ἑλληνοσκαρραπατζῆ Ἀγγελῆ Ἀθανασίου, ἀναγο-
ρευθέντος μαϊστωρος τῷ 1844 (ἀρχεῖον, βιβλ. III, σελ. 44.) Ἐνυμφεύθη τὴν ἀνεψιάν
τῆς κυρίας Σαρῆ - Σταύρου Κοσμᾶ. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀγγελὸς Ἀθανασίου, ἐκπαιδευθεὶς
ἐν τοῖς Ζαριφείοις διδασκαλείοις, μετέρχεται εὐδοκίμως τὴν ὁδοντοϊατρικὴν ἐν Ἀλε-
ξανδρείᾳ.

κρᾶμα τῶν δύο γλωσσικῶν ἰδιωμάτων ὑπερισχύοντος τοῦ νοτίου. Τοῦτο δ' ἐρμηνεύεται ἐκ τῆς εἰς τὴν πόλιν ἀθρόας καὶ συνεχοῦς ἐγκαταστάσεως κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον παντοδαπῶν Ἑλλήνων, προερχομένων ἰδίως ἐκ τῶν νοτίων ἐλληνικῶν μερῶν. Κατὰ δὲ τὸν τρίτον αἰῶνα (19ον) εἶναι ἡ εἰθισμένη τότε γραφομένη γλῶσσα, ὡς εἶναι ἡ τῶν διδασκάλων τοῦ γένους ἀρχομένου τοῦ αἰῶνος τείνουσα πρὸς τὴν καθαρεύουσαν καὶ ἐνιαχοῦ ἔχουσα λεκτικὰ καὶ συντακτικὰ ὑπερκαθαρευούσης στοιχεῖα, ὅπερ ὁμολογουμένως ὀφείλεται εἰς τὴν ἀκμάζουσαν τότε ἐλληνικὴν κεντρικὴν σχολήν, εἰς ἣν ὀργανωθεῖσαν λήγοντος τοῦ 18ου αἰῶνος εἰσῆχθησαν καὶ ἐμπορικὰ μαθήματα⁽⁵¹⁾.

Οὕτω, ἐνῶ παρὰ τοῖς βορείοις Ἑλλησιν, ὡς παρὰ τοῖς γείτοσι τῶν Φιλιππουπολιτῶν Στενιμαχίταις καὶ Βοδενιώταις, ὁ μὲν ἄτονος φθόγγος *e* καὶ *o* κωφοῦμενος μετατρέπεται ἀείποτε εἰς *i* καὶ *u* (ου), καὶ ὁ ἄτονος φθόγγος *i* καὶ *u* (ου) ἐξαφανίζεται, παρὰ δὲ τοῖς νοτίοις Ἑλλησιν οὐδέποτε ὁ ἄτονος φθόγγος *e* καὶ *o* κωφοῦται εἰς *i* καὶ *u* (ου) καὶ οὐδέποτε ὁ ἄτονος *i* καὶ *u* (ου) ἀποβάλλεται⁽⁵²⁾, ἐν τοῖς ἀρχείοις τῶν δύο πρώτων αἰῶνων ὁ μὲν ἄτονος φθόγγος *e* καὶ *o* ἐνίοτε μὲν ἀπαντᾷ κωφοῦμενος εἰς *i* καὶ *u* (ου), οἷον: ἔδουσι - ἐδούσαμι, σημειώνου, ὑπόθισι, μὴ τοῦ λογαριασμοῦ, ἔγω κ' οὐ Χριστόδουλου, ἀπὸ τοῦ προγονοῦ, πρώτου μαστοῦρη, ξεδιάζου, ἀπάνου, γράφομι, πλέρωσι, εὐλόγου, ἐξουδα κτλ. ὡς ἐν τῷ βορείῳ ἰδιώματι, συνήθως δὲ παραμένει ἀμετάτρεπτος, οἷον: ἔδωσε, δίνοντας, τὸν λογαριασμόν, φανερόνομε, εὐλόγο, δίκαιον, με, ἐγὼ κτλ. ὡς ἐν τῷ νοτίῳ ἰδιώματι, οὐδέποτε δὲ ὁ ἄτονος φθόγγος *i* καὶ *u* ἐξαφανίζεται, οἷον: ἀνθρώποι, μαστόροι, μοναστήρι, γνώμη, ἂν τύχη, νὰ ἔχη, ἐνθύμησι, δικὰ του, ψυχὴ του, ἀπάνω μου, ὄπου, ἄγιου, κτλ. ὡς ἐν τῷ νοτίῳ ἰδιώματι, ἀντὶ τῶν: ἀνθρώπ', μαστόρ', μοναστήρ', γνώμ', ἂν τύχ', νὰ ἔχ', ἐνθύμησ', δικὰ τ', ψυχὴ τ', ἀπάνου μ', ἄπ', ἄι, ὡς ἐν τῷ βορείῳ ἰδιώματι καὶ ἐν τοῖς ἀρχείοις τῶν τεκτόνων.

Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν ἀρχείων, ἰδίως ἐν τῇ τῶν δύο πρώτων αἰῶνων, ἀπαντῶσι καὶ λέξεις καὶ φράσεις τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς μὴ λαλούμεναι, εἰλημμένοι δὲ ἐκ τοῦ εὐαγγελίου καὶ τῆς ἐκκλησίας ἢ παραμείνασαι κατὰ παράδοσιν, οἷον: σύνοδος, κοινὴ γνώμη, ἐνθάδε, ἐν πρώτοις, τὸ μὲν πρῶτον, εἴ τι, δεσμεῖν καὶ λύειν, ἔτι, ὄντος, ἐπὶ χεῖρας, ὅ τε καὶ ὅ, παραστάσα ἢ γυνή, ἔστω, ἔτερα, εἰς ἔνδειξιν, ἀγωγή, θυγάτηρ, ναός, δικαιοσύλαξ, θεοφροῦρητος, ἐγχειρίζω, ἀνδρός,

51) Ἴδε Μυρτ. Ἀποστολίδου, Τὰ ἑλλ. ἐν Φιλιππουπόλει σχολεῖα, Θρακικά, τόμ. II, ἔτ. 1929, σελ. 96 καὶ Βλ. Σκορδέλη, Εἰσαγωγή εἰς τὰ πρακτικὰ τοῦ ἑλλ. σχολείου Στενιμάχου, αὐτόθι, τόμ. I, ἔτ. 1923, σελ. 351.

52) G. Hadjidakis, Einleitung in die Neue-griechische Grammatik, ἔτ. 1892 σελ. 342 καὶ Μεσαιωνικά καὶ νέα, Ἀθήναι, σελ. 250 κ. ἔξ.

ἰδού (= ἐδῶ) κτλ. Δὲν λείπουνσι δὲ πανταχοῦ καὶ τουρκικαὶ ἀγοραῖαι καὶ ἐπίσημοι λέξεις, οἷον: ἐργκὲν - παρασί, μοῦμ - παρασί, τεστίρι, ντουνανμᾶς, τοπιτῆς, ὄντᾶς, κίλφας, τσηράκι, ρουφέτι, ἐσνάφι, τεσλήμι, ἀσλάνι κτλ. καὶ Ἱταλικά οἷον: περκουζάρι, ἄζιο, σάλδος, ἰντερέσσο, ἰνκόντο, καπιτάλι, νέτα μονέδα, πόλιτσα, παλάντζι, κάσσα.

Τὰ ἀρχεῖα μέχρι σχεδὸν τοῦ τέλους τοῦ 18 αἰῶνος πλὴν σπανίων ἐξαιρέσεων εἶναι συντεταγμένα ὑπὸ ἀπαιδευτῶν ἀνθρώπων, ὡς διαπιστοῦται ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ἀφορήτων ἀνορθογραφιῶν καὶ ἐκ τῶν ἀσυνταξιών, ἐνταχοῦ δὲ ὑπ' ἀνθρώπων ἐχόντων ἀρχὰς γραφῆς, διότι τὰ γράμματα αὐτῶν ὁμοιάζουσι πρὸς ὀρθογραφίσματα. Ἀπὸ τοῦ 1790 ὅμως καὶ ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1801 φαίνεται τὸ ἐγγράμματον τῶν συντακτῶν, ἐκδηλούντων καὶ λογιστικὰς γνώσεις, διότι καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν προσεγγίζει πρὸς τὴν τότε γραφομένην ἀπηλλαγμένη κατὰ τὸ δυνατόν τῶν προτέρων ἀνορθογραφιῶν καὶ ἀσυνταξιών καὶ οἱ λογαριασμοὶ εἶναι καταγεγραμμένοι διπλογραφικῶς (νὰ δώση - νὰ λάβη, δοῦναι - λαβεῖν).

§ 8. Τὰ ἀρχεῖα περιλαμβάνουσι πρακτικὰ τῶν γενικῶν τῶν μαϊστόρων-μελῶν συνελεύσεων (σύνοδος - λόντζα), ἐν αἷς ἐξελέγετο ὁ πρωτομαῖστωρ, ἀνηγορεύοντο οἱ νέοι μαῖστοροὶ καὶ ἐλαμβάνοντο διάφοροι ἀποφάσεις περὶ τῆς πορείας καὶ τῶν συμφερόντων τοῦ ρουφετίου, πρὸς δὲ λογοδοσίας τῶν πρωτομαϊστόρων καὶ βραδύτερον ἰσλαμισμοῦ τῶν ἐτησίων ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ ρουφετίου, πίνακας τῶν μαϊστόρων καὶ τῶν ὁμολογιῶν τῶν τε καταθέσεων καὶ τῶν δανείων καὶ τινὰ ἄλλα σημεῖώματα.

Ὁ πρωτομαῖστωρ ἐξελέγετο κοινὴ γνώμη πάντων τῶν μαϊστόρων μικρῶν τε καὶ μεγάλων (δηλ. ἀπλῶν ἐργαστηριαρχῶν καὶ μεγαλεμπόρων) καὶ εἶχε τὴν διαχείρισιν τοῦ ταμείου ὀριζομένου κατ' ἀρχὰς τοῦ ποσοῦ τῶν ἐτησίων ἐξόδων καὶ τὴν κυβέρνησιν τοῦ ρουφετίου κατὰ τὰς κατὰ παράδοσιν διατάξεις καὶ θέματα καὶ ἀπὸ τοῦ 1808 κατὰ τὸ καταστατικὸν (σύμφωνον) τοῦ ρουφετίου⁵³⁾, προσκαλῶν ἐν ἀνάγκῃ ἐπὶ σπουδαίων ὑποθέσεων τοὺς μαῖστορας εἰς γενικὴν συνέλευσιν, εἰς ἣν ὑπεχρεοῦντο πάντες νὰ προσέλθωσιν. Οἱ κωλύομενοι ἠδύναντο ν' ἀπουσιάσωσι μετὰ λήψιν ἀδείας παρὰ τοῦ πρωτομαϊστόρου. Κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα ἐξελέγετο καὶ διοικητικὴ ἐπιτροπεία (προεστοὶ) δεκαμελὴς ἢ πενταμελὴς ἢ τριμελὴς, ἧς μετεῖχον καὶ ἱερεῖς, πρωτομαῖστωρ ὅμως ὄριζετο ἐξ αὐτῆς ὑπὸ τῆς συνελεύσεως καὶ εἰς αὐτὸν παρεδίδετο τὸ ταμεῖον καὶ ἡ διαχείρισις, τῶν λοιπῶν κατεχόντων οἰονεὶ θέσιν συμβούλων. Ἐπὶ τινὰ ἔτη δι' ἄγνωστον αἰτίαν τὸ ρουφέτιον ἐκυβερνή-

53) Παράδοξος τὸ καταστατικὸν τοῦ ρουφετίου δὲν ἀναγράφεται ἐν τοῖς ἀρχείοις· διεσώθη ὅμως ἐν πρωτοτύπῳ φέροντι 130 ὑπογραφὰς μαϊστόρων. Ἴδε αὐτὸ ἐν Ἐθνικοῖς, τόμ. Β' ἔτ. 1929, Μυρτ. Ἀποστολίδου, δύο ἔγγραφα ἐκ Φιλιππουπόλεως, σελ. 329 κ. ἔξ.

θη καὶ ὑπὸ τῶν ἐμισθῶν κλητήρων - μαϊστόρων (τσαούσηδων)· ἐπὶ τριετίαν δὲ καὶ ὑπὸ μὴ ἀμπατζῆ, ἀλλ' ὑπὸ προκρίτου τῆς πολιτείας μέλους, τοῦ ἐκλαμπροτάτου ἄρχοντος *λογοθέτου*. Τὸ ὑπουργεῖον τοῦ πρωτομαϊστορος ἦτο τιμητικὸν καὶ ἄμισθον, ἐκλεγομένου τοιοῦτου τοῦ ἀπολαύοντος τοῦ μεγαλύτερου σεβασμοῦ καὶ ἐκτιμήσεως παρά τοῖς μαϊστοροῖς καὶ τοῦ δραστηριωτέρου ἐξ αὐτῶν. Ἐνίοτε παρείχετο αὐτῷ ἔτησίαι τις ἀμοιβὴ ἀπὸ 25 μέχρι 500 γρ. σὺν τῷ χρόνῳ ἢ δῶρον τι (*μπενίσαι* - μανδύας καὶ *τσαλμάς* - κάλυμμα τῆς κεφαλῆς). Ἡ ἐκλογή ἦτο δι' ἕν ἔτος· ἐνίοτε ὁμοῦς ὁ χρόνος τῆς πρωτομαϊστορίας παρετείνετο καὶ πλείονα ἔτη· ἀείποτε ὁμοῦς ἡ ἐκλογή ἐγένετο μετὰ τὴν ἐξέλεξιν τῶν λογαριασμῶν καὶ τὴν παράληψιν τοῦ ταμείου - *ἔδωσε τὸν λογαριασμὸν καὶ ἐξώφλησεν ἢ ξέκαμεν*—ὑπὸ τῆς συνελεύσεως. Βραδύτερον ἡ ἐξέλεξις ἐγένετο ὑπὸ ἐπιτροπείας ἀπαρτιζομένης ἐκ τῶν χυριωτέρων μαϊστόρων καὶ τῶν διατελεσάντων πρωτομαϊστόρων, οἵτινες καὶ ὑπέγραφον τοὺς λογαριασμοὺς: *ἔθεωρήθη ὁ ἄνωθεν ἑσναφικὸς λογαριασμὸς καὶ ἐξωφλήθη κατ' ἐμπροσθεν ὄλων τῶν μαϊστόρων, ὡς ὑποφάνονται*, ἐπομένων τῶν υπογραφῶν τῶν ἐλεγκτῶν.

Μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ λογαριασμοῦ ἐξελέγετο πολλακίς ὁ αὐτὸς πάλιν πρωτομαϊστορὸς συνεχῶς ἐπὶ ἔτη. Ἐκτελεστικά τοῦ πρωτομαϊστορος ὄργανα καὶ βοηθοὶ αὐτοῦ ἦσαν δύο ἐμισθοὶ κλητήρες (τσαούσηδες), κατ' ἀρχὰς εἷς, ἐκλεγόμενοι καὶ αὐτοὶ ἐν τῶν μαϊστόρων ὑπὸ τῆς γενικῆς συνελεύσεως. Ὁ μισθὸς αὐτῶν ἀπὸ 25 γρ. κατ' ἔτος ἀνῆλθε δι' ἑκάτερον σὺν τῷ χρόνῳ μέχρι 100, πληρωομένου αἰμα ὑπὸ τοῦ ρουφείου καὶ τοῦ χαρτασίου αὐτῶν καὶ παρεχομένων ἑκατέρῳ καὶ δύο ζευγῶν ὑποδημάτων (γεμινιά).

Οἱ μαϊστορες κατὰ τὰ πρότα ἔτη ἀνηγορεύοντο ἐν τῇ συνελεύσει, καθ' ἣν ἐξελέγετο καὶ ὁ πρωτομαϊστορὸς, βραδύτερον ὁμοῦς κατὰ διαφόρους χρόνους ὑπὸ τοῦ πρωτομαϊστοροῦ ἐπικυρουμένης οὕτως εἰπεῖν τῆς ἀναγορεύσεώς των ὑπὸ τῆς ὀλομελείας τοῦ ρουφείου ἐν γενικῇ συνελεύσει. Τὸ καταβαλλόμενον ὑπ' αὐτῶν, ἐφ' ἅπαξ τέλος ἦτο γρ. 10, ἀπὸ δὲ τοῦ 1772 ἠῦξήθη εἰς 40, ἀπὸ τοῦ 1796 εἰς 50, ἀπὸ τοῦ 1805 εἰς 100, ἀπὸ τοῦ 1807 εἰς 250 καὶ ἀπὸ τοῦ 1815 κατέρχεται εἰς 200. Μετὰ τὴν γενομένην αὔξησιν οἱ υἱοὶ τῶν μαϊστόρων κατέβαλλον τὸ ἥμισυ τοῦ τέλους· πολλακίς ὁμοῦς εἰς τὸ τέλος προσετίθετο καὶ κυβερνητικὸς τις φόρος ἀπὸ 20 μέχρι 50 γρ. ὑπὸ διάφορα ὀνόματα: *ἐργκὲν ἢ βαροὺς χαρταί, ἐργκὲν ἀχτσασί καὶ σεγμὲν ἢ ὀρδὸν παρασί, ἀρσὶν ἀχτσασί καὶ τεσίρ, καὶ μούμ - παρασί*. Τὸ τέλος ἐκαλεῖτο *φλειά*, διότι μετὰ τὴν ἀναγόρευσιν τῶν μαϊστόρων ἐπηκολούθει δειπνον καὶ εὐωχία ἐκ τῶν τελῶν, τοῦ περισσεύματος αὐτῶν περιεχομένου εἰς τὸ ταμεῖον (*σακιοῦλα, μέση, κίσα*). Οἱ μαϊστορες συνεδείπνον καὶ συνεωχοῦντο καὶ κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ ρουφείου ἑορτὴν ἡμέραν τοῦ προστάτου των Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καὶ κατ' ἄλλας ἐπισημοὺς ἑορτάς· ἀείποτε δὲ μεθ' ἑκάστην συνέλευσιν ἠκολούθει εὐωχία δαπάνη, ἐννοεῖται, τοῦ ταμείου. Τούτου

ἕνεκα τὸ ρουφετίον διέθετε πλήθος μαγειρικῶν καὶ ἐπιτραπέζιων σκευῶν καὶ ἐκπαμάτων, προερχομένων πάντων ἐκ δωρεῶν, ἅτινα παρείχεν ἀντὶ μικροῦ μισθώματος εἰς τὰ μέλη του καὶ εἰς ἄλλους πρὸς χρῆσιν κατὰ τὰ ἐπὶ τοῖς γάμοις καὶ ἄλλαις ἑορταῖς συμπόσιά των. Ἀπὸ τοῦ 1784 κοινῇ συμφανίᾳ, ἐγένετο κατ' ἔτος καὶ ἐκδρομὴ τοῦ ρουφετίου ἐκ περιτροπῆς εἰς μίαν τῶν πέντε ἐπὶ τῆς Ροδόπης ἑλληνικῶν μονῶν, Ἁγίων Ἀναργύρων Κουκλένης, Παναγίας Μπατσκόβου, Ἁγίου Κηρύκου Βοδενῶν, Ἁγίας Παρασκευῆς Μολδάβας καὶ Ἁγίου Γεωργίου Μπελασίτης, ὅπου μετὰ λειτουργίαν παρέμενον οἱ μαῖστορες δύο-τρεῖς ἡμέρας συνενοχούμενοι τῇ συνοδείᾳ μικρᾶς ὀρχήστρας (λαλητᾶδες) διὰ γενικοῦ ἔρανου συμπληρουμένου ἐν ἀνάγκῃ ὑπὸ τοῦ ταμείου. Τοιαύτας ἐκδρομὰς πρὸς ἀναψυχὴν ἐποιοῦντο καὶ οἱ καλφᾶδες (βοηθοὶ) κατὰ τὰς ἑορτάς, δαπάνη ὅμως τοῦ ταμείου. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1789 τὸ τέλος ὀνομάζεται *μαστοργεῖα* περιερχόμενον ὁλόκληρον εἰς τὸ ταμεῖον καταργηθείσης τῆς *φιλειᾶς*· οἱ υἱοὶ ὅμως τῶν πλουσίων μαϊστόρων ἐπὶ τῇ ἀναγορεύσει των εἰς μαῖστορας ἐτέλουν αὐτὴν ἰδίᾳ δαπάνῃ ποσοκαλοῦντες τὸν πρωτομαῖστορα, τοὺς οἰκείους καὶ τοὺς φίλους των. Αἱ δαπάνη τοῦ ταμείου εὐωχία ἐξηκολούθησαν καὶ ὅτε τὸ ρουφετίον μετεβλήθη εἰς πιστωτικὸν οἰκονομικὸν ὀργανισμόν κατὰ τὴν ἐπέτειον αὐτοῦ ἑορτὴν συνοδευομένην ὑπὸ ἀρχιερατικῆς λειτουργίας μετὰ πολλῶν τῆς πόλεως ἱερέων, ἐν ἣ ἐμνημονεύοντο τὰ ὀνόματα τῶν ἀποθανόντων μαϊστόρων καὶ τῶν ζώντων, κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν ἀπόκρσεων, ὅποτε οἱ μαῖστορες εἰσερχόμενοι εἰς τὴν νηστείαν συνεχώρουν ἀλλήλους καὶ κατὰ τὸ τέλος ἐκάστης γενικῆς συνελεύσεως. Οἱ μαῖστορες ὄφειλον νὰ ὑπακούωσιν εἰς τὰς διατάξεις τοῦ πρωτομαῖστορος ἀναντιρρήτως, οἱ παραβάται δὲ τούτων ἐτιμωροῦντο (ἐπαιδεύοντο) ὑπ' αὐτοῦ διὰ προστίμου (παιδείας, παιδείσεως, παιδεύματος) ἐκτινομένου ἢ εἰς κηρὸν χάριν τῶν ἐκκλησιῶν ἢ εἰς ἐπιτραπέζια σκευὴ χάριν τοῦ ρουφετίου ἢ εἰς χρῆμα περιερχόμενον εἰς τὸ ταμεῖον. Ἐν περιπτώσει δὲ κακῆς τοῦ μαῖστορος διαγωγῆς, βλαπτούσης τὰ συμφέροντα τοῦ ρουφετίου, ἢ ἐπιβαλλομένη εἰς αὐτὸν ποινή, ἀλλὰ μόνον ὑπὸ τῆς γενικῆς συνελεύσεως, ἠδύνατο νὰ ἐπιταθῇ μέχρις ἀπαγορεύσεως τῆς ἐξασκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματος ἐπὶ τινὰ χρόνον κλειομένου τοῦ ἐργαστηρίου αὐτοῦ.

§ 9. Τὰ ἔσοδα τοῦ ρουφετίου ἦσαν: α') τὸ ἐφ' ἅπαξ ὑπὸ τοῦ μαῖστορος καταβαλλόμενον ἐπὶ τῇ ἀναγορεύσει του τέλος, ὅπερ ἦτο ὁ κυριώτερος πόρος τοῦ ρουφετίου· β') τὰ ἐπιβαλλόμενα εἰς τε μαῖστορας καὶ καλφᾶδες διάφορα πρόστιμα ἐπὶ παραβάσει τῶν διατάξεων καὶ θεσμίων τοῦ ρουφετίου· γ') ὁ φόρος $2\frac{1}{2}\%$ ἐπὶ τοῦ ἐτησίου μισθοῦ τῶν καλφᾶδων καὶ τῶν τσηρακιῶν πλὴν τοῦ πρώτου ἔτους· δ') δωρεαὶ καὶ κληροδοτήματα τῶν μελῶν του καὶ ἄλλων, ὧν ὁ σκοπὸς καθορίζετο πολλάκις ὑπὸ τῶν δωρητῶν καὶ κληροδοτῶν (διανομὴ) τοῦ ἐτησίου αὐτῶν τόκου πρὸς 10% εἰς ἐκκλησίας χάριν τῶν ἱερέων ἢ μνημοσύνων ἢ πρὸς ἀναψυχὴν κανδηλῶν, εἰς πτωχοὺς

κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα, ἢ εἰς ἐγκαθειρότους, εἰς τὰ σχολεῖα, εἰς τὸ νοσοκομεῖον, εἰς τὰς μονὰς: ε') οἱ τόκοι τῶν δανειζομένων χρημάτων (ἄσπρα) (54) τοῦ ρουφετίου εἰς τοὺς μαῖστορας ἢ ἀλλαχοῦ πρὸς 12—15% ἑτησίως συνήθως: ζ') αὐτοπροαίρετοι συνδρομαὶ εἰς τὸ κυτίον περιφερόμενον ὑπὸ τῶν κλητῆρων ἀνὰ τὰ ἐργαστήρια τῶν μαϊστόρων, εἰς ὃ προσέφερον τὸν ὀβολόν των καὶ οἱ καλφᾶδες καὶ τὰ τσηράκια ζ') τὸ μίσθωμα τῶν μαγειρικῶν καὶ ἐπιτραπεζίων σκευῶν καὶ τῶν δωματίων τοῦ ρουφετίου καὶ ἡ δωρεὰ τῶν οἰκογενειῶν ἀποθνησκόντων, ὧν τὰς κηδεῖας προσκαλούμενον συνώδευε τὸ ρουφετίον.

Τὰ δὲ ἔξοδα τοῦ ρουφετίου ἦσαν: α') ὁ μισθὸς τῶν κλητῆρων (τσαούσηδων) καὶ τῶν φρουρῶν τοῦ δημοσίου ταμείου (κουλαούζηδων), β*) καὶ τοῦ πρωτομαῖστορος ἐνίοτε εἰς χρῆμα ἢ εἰς δῶρον: β') οἱ κυβερνητικοὶ φόροι, ἀγγραφεῖα καὶ δῶρα, οὐχὶ ἀξιοκαταφρόνητα πολλάκις, (ρουσοφεῖα) εἰς τοὺς διοικητικοὺς ὑπαλλήλους χάριν τοῦ ρουφετίου γ') αἱ πρὸς εἰσχίαν καὶ δεῖπνα τῶν μαϊστόρων δαπάναι δ') αἱ πρὸς ἐκάστοτε γάνωσιν τῶν σκευῶν δαπάναι, τὸ ἐνοίκιον δωματίου αὐτῶν πρὸς φύλαξιν καὶ τὸ ἐνοίκιον δύο ὀντάδων ἐν τῷ Κουρσοῦμ - χάν μέχρι τῆς ἐξαγοράσεως αὐτῶν χάριν τῶν συνελεύσεων τοῦ ρουφετίου: ε') οἱ καταβαλλόμενοι τόκοι εἰς τοὺς καταθέτας καὶ πιστωτὰς τοῦ ρουφετίου πρὸς 10% ἑτησίως: ζ') ἐλεημοσίναι εἰς πτωχοὺς, χήρας, ὀρφανὰ, ἱερεῖς, μοναχοὺς, αἰχμαλώτους: ζ') ἐπιδόματα εἰς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν, τὸν ἀρχιερέα (φιλότιμον), εἰς ἐκκλησίας καὶ μονὰς (παρουσία), ὅπως μνημονεύηται τὸ ρουφετίον, εἰς τὰ σχολεῖα καὶ τὸ νοσοκομεῖον η') δωρεαὶ εἰς ταξιδιώτας μοναχοὺς χάριν τοῦ ἁγίου Ὁσῶς καὶ τοῦ Παναγίου τάφου θ') βοηθήματα πρὸς ἀπελευθέρωσιν αἰχμαλώτων (σκλάβων), πρὸς ὑπάνδρουσιν πτωχῶν κορασιῶν, πρὸς ἐνταφιασμὸν ἀπόρων, πρὸς περιθάλησιν ἀσθενῶν καὶ ι') ἀπρόβλεπτοὶ τινες δαπάναι.

§ 10. Οἱ κατὰ τὸν βίον τοῦ ρουφετίου ὡς κοινωνικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ παράγοντος ἐν τῇ πόλει διατελέσαντες πρωτομάστορες εἶναι:

- 1) 1685—1703, Μαΐου 15—Ἰουλίου 23, Χατζῆ Δημος,
- 2) 1703—1706, Ἰουλίου 23—Αὐγούστου 3, Κυρίτης Χριστοδουλάκις μετὰ δέκα συμβούλων μαϊστόρων.
- 3) 1706—1710, Αὐγούστου 3—Μαρτίου 12, Γεώργιος Σοντάλιος,
- 4) 1710—1716, Μαρτίου 12—Φεβρουαρίου 15, Μαστοροθανάσις, ἔμμισθος τσαούσης ἀντὶ 15 γρ. ἑτησίου μισθοῦ (ρόγα) καὶ 20 παραδῶν ἕξ ἐκά-

54) Νομισματικὴ μονὰς ἦτο τὸ γρόσιον, ὅπερ ἐλέγγο καὶ ἀσιάνιον (λέων): τὸ γρόσιον εἶχε 40 παραδες, εἰς δὲ παρας τρία ἄσπρα, τ. ἔ. ἐν γρόσιον ἢ ἀσιάνιον εἶχεν 120 ἄσπρα. Συνεκδοχικῶς δὲ ἡ λέξις ἄσπρα ἐσημαίνει χρήματα, ὡς σήμερον ἡ λ. παραδες (ἔχει πολλοὺς παραδες).

*) Εἰς τὰ ἀρχεῖα δίδεται ἡ ἐρμηνεῖα κουλαούζηδες λαμβανομένη ἐκ τοῦ κώδικος τῆς μητροπόλεως

- στον τέλος τῶν ἀναγορευομένων μαϊστόρων μὴ ἐκλεγέντος πρωτομαϊστορος δι' ἀγνώστους ἡμῖν λόγους,
- 5) 1716—1717, Φεβρουαρίου 15—Ἰανουαρίου 10, παπᾶ - Ἰωάννης Σακελίων, ἱερεὺς, μόνος ἄνευ συμβούλων μαϊστόρων,
  - 6) 1717—1719, Ἰανουαρίου 10—Ἰανουαρίου 10, Χατζῆ - Ἀναστάσις μετὰ (8) ὀκτὼ προσεστώτων - συμβούλων μαϊστόρων,
  - 7) 1719—1723, Ἰανουαρίου 10, Κώνστας ἔμμισθος τσαούσης,
  - 8) 1723—1726, Ἰουνίου 15, Κώνστας μετὰ τοῦ κῆρ Στερίου ὡς ταμίου,
  - 9) 1726—1727, Ἰουνίου 15—Ἰουνίου 1, Ἀπόστολος Νέγκος, ἔμμισθος πρωτομαϊστωρ⁽⁵⁵⁾,
  - 10) 1727—1730, Ἰουνίου 1—Μαΐου 23, Κωνσταντῖνος Κεντιντένογλου,
  - 11) 1730—1733, Ἰουνίου 1, κῆρ Κωνσταντῖνος τσελεμπῆς ἄρχων Λογοθέτης μὴ μέλος τοῦ ρουφετίου,
  - 12) 1733—1739, Αὐγούστου 1—Ἰουλίου 22, Χατζῆ Θανάσις Κεντιντένογλου.
  - 13) 1739—1740, Ἰουνίου 21—Αὐγούστου 20, ὁ κῆρ Χριστόδουλος ὁ ἐπιλεγόμενος Τόκας ἢ Τοκάτσος μετὰ 4 προσεστώτων - συμβούλων, ὧν δύο ἱερεῖς ἐκτὸς τοῦ ρουφετίου καὶ μεθ' ἑνὸς τσαούση,
  - 14) 1740—1747, Αὐγούστου 20—Ἰουνίου 20, ὁ κῆρ Χριστόδουλος Τόκας.
  - 15) 1747—1747, Ἰουνίου 24—Δεκεμβρίου 17, ὁ κῆρ Παρασκευᾶς.
  - 16) 1747—1748, Δεκεμβρίου 17—Ἰουλίου 1, Χριστόδουλος Οἰκονόμου.
  - 17) 1748—1750, Ἰουλίου 1—Ἰουλίου 18, Χριστόδουλος Παπαζούλου.
  - 18) 1750—1754, Ἰουνίου 18—Ἰουλίου 20, ὁ κῆρ Χριστόδουλος Τόκας.
  - 19) 1754—1755, Ἰουλίου 30—Ἰουλίου 27, Χριστόδουλος Ντεμιριζόγλου.
  - 20) 1755—1760, Ἰουλίου 27—Αὐγούστου 21, Χατζῆ - Παρασκευᾶς⁽⁵⁶⁾.
  - 21) 1760—1763, Αὐγούστου 21—Ἰουλίου 26, Χατζῆ - Στογιάννης*,
  - 22) 1763—1764, Ἰουλίου 26—Αὐγούστου 15, Χατζῆ Χριστόδουλος Ντεμιριζόγλου⁽⁵⁷⁾.
  - 23) 1764—1765, Αὐγούστου 15—Αὐγούστου 15, Χατζῆ Στογιάννης* καὶ Κωνσταντῖνος Μηχανατζόγλου, τοῦ πρώτου ἐκλεγέντος ὡς πρωτομαϊστορος ὡς ἔχοντος τὴν διαχείρισιν καὶ τοῦ δευτέρου ὡς συμβούλου μᾶλλον,
  - 24) 1765—1767, Αὐγούστου 15—Αὐγούστου 1, Χατζῆ - Στογιάννης*,

55) Οἱ δι' ἀστερίσκου σημειούμενοι πρωτομαϊστορες ἔχουσιν ἢ κύρια ἢ πατρωνυμικά Βουλγαρικά γνήσια ὀνόματα, ὅπερ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δηλοῖ ὅτι εἶναι Βουλγαρικῆς καταγωγῆς, ἀλλ' ἐξηλληνισμένοι πατρῷθεν ἤδη, ἄλλως δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐκλεγῶσι πρωτομαϊστορες οὐδὲ νὰ γείνωσι μέλη τοῦ ρουφετίου, ὡς ἄλλογενεῖς.

56) Εἶναι ὁ πρῶην πρωτομαϊστωρ κῆρ Παρασκευᾶς, ὅστις παρητήθη τότε τῆς προεδρείας, ὅπως μεταβῆ εἰς τοὺς ἁγίους τόπους ὡς προσκυνητής.

57) Ὁ πρῶην πρωτομαϊστωρ γενόμενος ἐν τῷ μεταξύ προσκυνητῆς τῶν ἁγίων τόπων.

- 25) 1767—1772, Αὐγούστου 1—Ἀπριλίου 25, Κωνσταντῖνος πιθανῶς ὁ Μηχανατζόγλου, ὡς σύμβουλος δὲ ὁ Χατζῆ—Χριστόδουλος, πιθανῶς ὁ Ντεμιρτζόγλου,
- 26) 1772—1775, Ἀπριλίου 25, Χατζῆ Ἀθανάσιος Χαλεπλῆς, Χατζῆ Ἀναστάσις καὶ Χατζῆ Στάθης τοῦ δευτέρου ἔχοντος τὴν διαχείρισιν, ἄρα ὄντος προέδρου,
- 27) 1775—1790, Ἰουνίου 20—Ἰουνίου 20, Χατζῆ Ἀναστάσις,
- 28) 1790—1793, Ἰουνίου 20—Νοεμβρίου 4, Χατζῆς, πιθανῶς ὁ αὐτός.
- 29) 1793—1797, Νοεμβρίου 4—Ἰουλίου 27, Χατζῆ Ἀναστάσις.
- 30) 1797—1801, Ἰουλίου 27—Ἀπριλίου 29, Χατζῆ Στόγιτσοσ *).
- 31) 1801—1811, Ἀπριλίου 29—Μαΐου 18, Κωνσταντῖνος Μήτσογλου.
- 32) 1811—1820, Μαΐου 18—Ἰουνίου 10, Χατζῆ Κυριάκος Μεζών.
- 33) 1820—1821, Ἰουνίου 10—Αὐγούστου 25, Χατζῆ Ἀθανάσιος Μπουλούρογλου.
- 34) 1821—1823, Αὐγούστου 25—Ἰουλίου 20, Σταυρίτσας Μήτσου Καρπουζάκογλου.
- 35) 1823—1824, Ἰουλίου 20—Ἀπριλίου 25, Ἰγνάτιος Δημητρίου.
- 36) 1824—1825, Ἀπριλίου 25—Ὀκτωβρίου 4, Χριστόδουλος Νακατζόογλου.
- 37) 1825—1826, Ὀκτωβρίου 4—Ὀκτωβρίου 20, Χατζῆ Σλαύης Στόγιου *.
- 38) 1826—1829, Ὀκτωβρίου 20—Μαρτίου 12, Στογιάννης Θεοδώρου *.
- 39) 1829—1832, Μαρτίου 12—Ἀπριλίου 1, Σταυρίτσας Μήτσου Καρπουζάκογλου.
- 40) 1832—1834, Ἀπριλίου 1—Μαΐου 1, Φίλιππος Ἀποστόλου.
- 41) 1834—1835, Μαΐου 1—Μαΐου 1, Γεώργιος Κωνσταντῖνου Κεντιντένογλου.
- 42) 1835—1839, Μαΐου 1—Ἀπριλίου 22, Χατζῆ Νένος Ράϊκου *.
- 43) 1839—1840, Ἀπριλίου 22—Μαΐου 3, Κυριάκος Νικολάου.
- 44) 1840—1841, Μαΐου 3—Ἰουλίου 1, Στάντσιος Ἰωάννου *.
- 45) 1841—1844, Ἰουλίου 1—Ἰουλίου 1, Δημήτριος Σταύρου.
- 46) 1844—1846, Ἰουλίου 1—Ἰουλίου 20, Χατζῆ Ἰωάννης Χατζῆ Παύλου.
- 47) 1846—1851, Ἰουλίου 20—Ἀπριλίου 1, Ἰωάννης Κωνσταντῖνου Οὐσιακλή.
- 48) 1851—1854, Ἀπριλίου 1—Ἀπριλίου 1, Κωνσταντῖνος Ἀθανασίου Οὐζούνογλου⁵⁸⁾,

58) Ἐκ τῶν διατελεσάντων 43 πρωτομαϊστέρων, ὧν τινες ἐπενεξελέγησαν, οἱ 8 μόνον φέρουσι Βουλγαρικά ὀνόματα ἢ ἐπώνυμα. Ἐκ τούτου φαίνεται ἡ μεταξὺ τῶν γνησίων Ἑλλήνων καὶ ἐξηλληνισμένων Βουλγάρων μαϊστέρων ἀριθμητικὴ διαφορά.

49) 1854—1856, Ἀπριλίου 1 — Μαΐου 1, Χατζῆ Βέλιος Θεοδώρου*.

50) 1856—1866, Σαφῆ Σταῦρος Κοσμά.

51) 1866—187., Νικόλαος Πέτρου Κυρτζίκης⁽⁵⁹⁾.

§ 11 Ἀπὸ τῶν πρώτων ἤδη τῆς συστάσεως τοῦ ρουφετίου ἐτῶν ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς ἀρχαίοις καὶ γνήσια Βουλγαρικά μαϊστόρων ὀνόματα καὶ πατρωνύμια. Ταῦτα ἐν ἀρχῇ εἶναι ἀραιά, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ πολλαπλασιάζονται καὶ ἀπὸ τοῦ 19ου αἰῶνος σχεδὸν εἶναι ἰσάριθμα τῶν ἑλληνικῶν. Οὕτω ἐπὶ παραδείγματι, ὅτε τῇ 1ῃ Ἰουνίου τοῦ 1817 ἀπερασίσθη ἐν γενικῇ συνελεύσει τὰ μέλη τοῦ ρουφετίου τὰ τε ἐνεργὰ καὶ τὰ ὑποψήφια νὰ λάβωσι *τεστίρι*⁽⁶⁰⁾, ἐκ τῶν ἐν τῷ κατάλογῳ καταγεγραμμένων 1010 μαϊστόρων, υἱῶν αὐτῶν, καλφάδων, τσηρακίων, ραφτάδων καὶ ἐσναφικῶν παιδίων (μαθητευομένων) περὶ τοὺς 457 εἶναι βουλγαρῶνιμοι. Ἐκ τῶν 266 μαϊστόρων 106, ἐκ τῶν 188 υἱῶν αὐτῶν 51, ἐκ τῶν 165 καλφάδων 98, ἐκ τῶν 198 τσηρακίων 112, ἐκ τῶν 49 ραφτάδων 31 καὶ ἐκ τῶν 145 ἐσναφικῶν παιδίων τὰ 59⁽⁶¹⁾. Τὰ ὀνόματα αὐτῶν εἶναι ἐξηλληνισμένα φθογγικῶς καὶ τύπικῶς, τινὰ ὁμῶς τούτων διαφυλάττουσι τὴν Βουλγαρικὴν κατάληξιν, ἐξ ὧν εἰκάζεται ὅτι οἱ φέροντες αὐτὰ ἦσαν νεήλυδες καὶ δὲν ἐξηλληνίσθησαν ἀκόμη. Ἐπειδὴ δὲ υἱοὶ καὶ ἀπόγονοι Ἑλλήνων μαϊστόρων φέρουσιν ἐνίοτε γνήσια Βουλγαρικά ὀνόματα καὶ ἀντιθέτως Βουλγάρων μαϊστόρων Ἑλληνικά, διαπιστοῦται ἡ γενομένη ἐν τῇ πόλει δι' ἐπιγαμιῶν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἐπιμειξία, ἣν ἠθλόγει ἡ ἐκκλησία ὡς ὁμοδόξων, ἐνῶ αὐτὴ ἀπηγόρευε τὴν μετὰ τῶν Παυλικιανῶν πρόφην Μανχιαίων καὶ εἶτα καθολικῶν καὶ τῶν Ἀρμενίων ὡς ἑτεροδόξων (αἵρετικῶν).

Συνήθως δὲ ἦσαν τὰ συνοικέσια μεταξὺ Ἑλληνίδων παρθένων καὶ χηρῶν μετὰ Βουλγάρων τσηρακίων παρ' Ἑλλῆσι μαϊστοροσι μαθητευσάντων. Διότι οἱ Βούλγαροὶ οὗτοι ἐρχόμενοι εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῶν περὶ τὴν πόλιν

*Ἀλλὰ καὶ ὁ Κυριακὸς Νικολάου ἦτο Βούλγαρος ἐξηλληνισμένος λαλῶν καλῶς τὴν ἑλληνικὴν, ἀλλῶς δὲν θὰ ἐξελέγετο πρωτομαϊστόρ. Ἡ Βουλγαρικὴ καταγωγή αὐτοῦ διαπιστοῦται ἐκ τῆς ἐν τοῖς πρακτικοῖς βουλγαρικῆς ὑπογραφῆς του ὑπὸ ἑλληνικὸν τύπον, διότι ὡς φαίνεται ἐγνώριζε μόνον Βουλγαρικὴν ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν.

59) Ὁ κατάλογος οὗτος τῶν πρωτομαϊστόρων ἐξήχθη ἐκ τῶν ἀρχείων μετὰ τελείαν ἐξακρίβωσιν. Οἱ δύο τελευταῖοι πρωτομαϊστοροὶ δὲν περιλαμβάνονται ἐν τοῖς ἀρχαίοις, διότι διετέλεσαν τοιοῦτοι μετὰ τὸν διχασμὸν τοῦ ρουφετίου. Τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐλήφθησαν ἐκ τῶν προμνημονευθεισῶν ἀναφορῶν τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον. Ἴδε ἀνωτέρω § 6. Ὁ κατάλογος ἐδημοσιεύθη ὑφ' ἡμῶν καὶ ἐν τοῖς Ἐθνικοῖς: Δύο ἐγγραφα κτλ. τόμ. Β'. ἔτος 1829, σελ. 351—352, ἀλλ' ἑλλιπῆς κατὰ τὴν ἐξ ἀνωτέρω ἐπισημοῦ ἐσφαλμένους.

60) Ἡ λ. τουρκικὴ σημαίνουσα ἐπίσημον διοικητικὴν ἄδειαν τῆς ἐξασκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματος.

61) Ἀρχείων βιβλ. Γ'. σελ. 5—15. Ἴδε καὶ κατωτέρω § 12.

κωμῶν καὶ κωμοπόλεων, μεθ' ὧν οἱ Ἕλληγες συνηλλάσσοντο, ὅπως ἐκμάθουσι τὴν τέχνην, παρέμενον ἐν τῇ οἰκογενεῖα τῶν μαῖστόρων τῶν καὶ εὐκόλως ἄτε στερούμενοι ἐθνικῆς συνειδήσεως ἐξηλληνίζοντο καὶ ἐξηγεγενίζοντο ἅμα. Ὑγιεῖς δέ, φιλόπονοι καὶ τίμιοι ὄντες οὐχὶ μόνον ἐτύγγανον τῆς ἀγάπης καὶ τῆς προστασίας τῶν μαῖστόρων τῶν, οὔτινες μετὰ τὴν εἰς μαῖστορας ἀναγόμευσίν τῶν ἐξηκολούθουν ἔχοντες αὐτοὺς ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῶν καὶ συνεταίρους πολλακίς ἐποιοῦντο, ἀλλὰ καὶ συνεδέοντο μετ' αὐτῶν καὶ συγγενικῶς προτιμώμενοι τῶν ἄλλων ὡς γαμβροὶ τῶν θυγατέρων καὶ συγγενῶν τῶν. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλει οὐχ ἥττον καὶ ἡ ἔλλειψις Ἑλλήνων γαμβρῶν τὸ μὲν ἕνεκα τῆς θηλυγονίας, τὸ δὲ ἕνεκα τῆς χρονίας αὐτῶν εἰς τὴν ξένην ἀποδημίας ἢ μεταναστεύσεως. Ἄλλως τε τότε ἐκ πάντων τῶν ἐπαγγελματιῶν οἱ ἀμπατζήδες καὶ ἰδίως οἱ καραμπατζήδες ἦσαν περιζήτητοι ὡς γαμβροὶ διὰ τοὺς καλοὺς τῶν τρόπους καὶ τὴν συμπεριφορὰν, τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν, τὴν προσελκυστικὴν ὁμιλίαν καὶ τὴν ἀθηράν τῶν οἰκονομικῆν κατάστασιν, ἅτινα ἐκτῶντο διὰ τῶν συγχῶν τῶν ταξειδίων. Ἐκ τούτου καὶ τὰ βλέμματα τῶν κορασιῶν τῶν ἐπισημοτέρων καὶ εὐπορωτέρων οἰκογενειῶν ἐστρέφοντο πρὸς αὐτοὺς καὶ δὴ πρὸς τοὺς υἱοὺς τῶν καραμπατζήδων, τοὺς καὶ ἐπιμελημένης ἀγωγῆς τυγχάνοντας καὶ τοὺς πατέρας τῶν συνοδεύοντας ἐν τοῖς ταξειδίοις. Ἄσμά τι ὑπὸ τῶν Ἑλληνίδων Φιλιππουπολιτῶν ἀδόμενον μέχρις ἐσχάτων μαρτυρεῖ τοῦτο.

«Καραμπατζόπλο ἀγάπησα, καραμπατζή θὰ πάρω,
κι' ἂν δὲν γεινῶ καραμπατζοῦ, θὰ πέσω νὰ πεθάνω.
Ἐχει τὰ μάτια του γλυκά, τὸ στόμα ζαχαρένιο,
λεβέντικη κορμοστασιά καὶ τὸ πονγκὶ γεμάτο.
Τὰ ροῦχά του μοσχοβολοῦν στρωμένα στὸ κορμί του,
λυγίεται σ τὸ περπάτημα καὶ τὰ κοντούρια τ' τρύζουν.
Σανὰ σεβέρομ ντουγγιαντά, κάμε τὸ ψυχικό σου,
γιὰ νὰ χαρῶ τὰ νεᾶτά μου μὲ ὅλα τὰ προικιά μου. (62)

Ἡ ἐκ τοῦ κυρίου ὁμως ὀνόματος ἢ πατρωνυμίου κρίσις περὶ τῆς ἐθνότητος τοῦ φέροντος αὐτὸ δὲν εἶναι ἀείποτε ἀσφαλῆς ἄνευ ἄλλων ἀποδεικτικῶν στοιχείων καὶ δὴ ἐν πόλει, ἐν ἣ ἐπὶ αἰῶνας Βουλγαροὶ καὶ Ἕλληγες ὡς ὁμόδοξοι συνεδέοντο οὐ μόνον συγγενικῶς διὰ τῶν γινομένων ἐπιγαμιῶν, ἀλλὰ καὶ πνευματικῶς (διὰ τῆς κομπαριᾶς) πρὸς παγίωσιν τῶν φιλικῶν καὶ ἐμπορικῶν πρὸς ἀλλήλους σχέσεων. Ἐνδέχεται λοιπὸν πολλοὶ βουλγαρῶνυμοι

62) Ἰδε, Μυρτίου Ἀποστολίδου, τραγοῦδια Φιλιππουπολιτῶν, ἢ Καραμπατζοῦ, ἐν τοῖς Ἀρχεῖοις, τόμ. Α' ἔτ. 1934—35 σελ. 257 καὶ τὸ μέλος σελ. 250 (ἡ ἀπιστος γυναῖκα).

νά είναι γνήσιοι Ἕλληνες καὶ πολλοὶ ἑλληνόνομοι γνήσιοι Βούλγαροι, ὅπερ εὐεξήγητον. Ἀρχαίωθεν παρὰ τε τοῖς Ἕλλησι καὶ τοῖς ἐκχριστιανισθεῖσι Βουλγάροις ἐπεκράτησεν ἔθος ὁ μὲν πρωτότοκος παῖς νὰ λαμβάνῃ αἰείποτε τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς πάππου, ἡ δὲ πρωτότοκος θυγάτηρ τὸ τῆς πατρὸς μητρὸς μᾶμμης, τὰ δὲ ὑστερότοκα τέκνα νὰ λαμβάνωσιν ὀνόματα συνήθως διαφόρων συγγενῶν ἢ καὶ ὀνόματα τιθέμενα αὐτοῖς ὑπὸ τῶν ἀναδόχων ἄνευ πατρὸς τοῦς γονεῖς προσυνενοήσεως. Ἐκ τούτου τῶν ἀναδόχων τινὲς ὀνομαθετοῦντες εἰς ὑστεροτόκους ἀναδεκτοῦς τῶν ἑδίδον ἐνίοτε οἱ μὲν Ἕλληνες εἰς Βουλγάρους ἱστορικὰ ἑλληνικὰ ὀνόματα (Κίμων, Ἀριστείδης, Περικλῆς, Ξενοφῶν, Χαρίλαος, Μιλτιάδης, Λεωνίδας κτλ.), οἱ δὲ Βούλγαροι εἰς Ἕλληνας Βουλγαρικὰ ὀνόματα προσφιλῆ καὶ δημοφιλῆ αὐτοῖς (Βούλκος, Στοῖλας, Γιόντσος, κτλ.) ἢ καὶ φερώνυμα ἁγίων ὑπὸ βουλγαρικὸν τύπον ἐπὶ τὸ θωπευτικώτερον (Γιουβάντσος, Νικόλτσος, Τόντσος κτλ.), συνήθεστερον παρ' αἷς Ἕλληνικαῖς οἰκογενείαις εἰσῆγετο γαμβρὸς Βούλγαρος, ἐξηλληνισμένος ἢ μὴ. Ἐπομένως δύσκολος καθίσταται ὁ ἐκ τοιούτων ὀνομάτων καθορισμὸς τῆς ἐθνότητος· δυσκολώτερος δὲ εἶναι τῶν φερόντων ὄνομα εἰλημμένον ἐκ τοῦ πατρωνύμιον εἶναι Τουρκικόν, ἂν μὴ ὑπάρχῃ οἰκογενειακὴ παράδοσις περὶ τῆς ἐθνότητος τοῦ γενάρχου, ὡς: Νικόλας Μπαρούτογλου, Ἀθανάσις Ἀρίκογλου, Πέτρος Καΐσίσογλου, Κώστας Τσιταλκζάνογλου, Μονόλοκος Μουμτζιόγλου, Δημήτριος Καζαντζιόγλου κτλ.

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι μετὰ τὴν γέννησίν ἡμῶν Ἕλλήνων Φιλιππουπολιτῶν κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα, ὡς μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τῶν ἀρχαίων τῶν ἀμπατζήδων, ὑπῆρχον καὶ ἀπόγονοι Βουλγάρων ἐξελληνισθέντων ἀπὸ τῶν προηγούμενων αἰώνων, ἀλλ' οὗτοι ἦσαν εὐάριθμοι, οἱ λοιποὶ οἱ πλείονες, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ὀνομάτων τῶν προγόνων τῶν, συνήθων μόνον παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ δὴ τοῖς νατίοις, ἦσαν γνήσιοι Ἕλληνες. Οἱ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν δὲ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀρξάμενοι ὁμαδὸν νὰ ἐγκαθίστανται ἐν τῇ πόλει Βούλγαροι, ἐν οἷς πολλοὶ ἀμπατζήδες, καίπερ ἐξελληνισθέντες καὶ αὐτοὶ πλὴν τῶν ἐν τοῖς προαστείοις γεωργικῶν, ἀπὸ τοῦ 1848, δηλ. τῆς ἐνάρξεως τῶν περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἀπὸ τοῦ πατριαρχείου καὶ ἐν γένει ἐθνικῆς τῶν χειραφετήσεως ἀγώνων, ἐπανῆλθον—οἱ πλείονες—εἰς τὸν ἐθνισμόν των διὰ τῆς ἐπ' αὐτοὺς πίεσεως τῶν ἰθυόντων τὴν ἐθνικὴν των ἀναγέννησιν, εἰ καὶ δὲν ἐπαύσαντο λαλοῦντες τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Μετὰ δὲ τὸ ἐκκλησιαστικὸν σχίσμα (1872), ὅποτε πλέον ὀριστικῶς διεκρίθησαν φυλετικῶς οἱ ὀρθόδοξοι Φιλιππουπολιταὶ εἰς Ἕλληνας (πατριαρχικοὺς) καὶ εἰς Βουλγάρους (ἐξαρχικοὺς), ἀποτελέσαντας ἰδίαν θρησκευτικὴν κοινότητα ἀνεγνωρισμένην καὶ αὐτὴν ὑπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως, καὶ ἰδίως μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ρώσων ἀπελευθέρωσιν τῆς Βουλγαρίας (1878) καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς, *οὐδεὶς σχεδὸν* Βούλγαρος ἢ βουλγαρικῆς καταγωγῆς ἑλληνίζων ἀπέμεινεν Ἕλληνα, τοῦναντίον

δὲ πλείστοι Ἕλληνες συνδεόμενοι πρὸς Βουλγάρους συγγενικῶς ἐβουλγάρισαν πρὸς ζημίαν τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἑλληνισμοῦ⁽⁶³⁾.

§ 12) Ἐρρήθη ἤδη ὅτι τὰ ἐν τοῖς ἀρχείοις ἀπαντῶντα Βουλγαρικὰ κύρια ὀνόματα ἢ πατρωνύμια τῶν μαϊστόρων εἶναι ἐν ἀρχῇ ἀραιά, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ πληθύνονται καὶ ἀπὸ τοῦ 19ου αἰῶνος γίνονται σχεδὸν ἰσάριθμα τοῖς ἑλληνικοῖς. Πιθανὸν εἶναι ν' ἀμφισβητηθῇ τοῦτο ὑποστηριζομένου ὅτι οἱ Βουλγαρικῆς καταγωγῆς μαῖστορες γίνονται πλείονες τῶν Ἑλλήνων, ἂν ὑποθεθῇ ὅτι πλὴν τῶν καθαρῶς Βουλγαρικῶν ἐκ τῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Βουλγάρους κοινῶν ὀνομάτων, τῶν εἰλημμένων ἐκ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀνοματολογίου, τὰ πλείονα ἢ ἡμίση τοὐλάχιστον ἀνήκουσιν εἰς Βουλγάρους καὶ οὐχὶ εἰς Ἕλληνας, ὡς ἐκλαμβάνεται ἔνεκα τῆς ἑλληνικῆς καταλήξεώς των, μεταβαλλομένης τῆς Βουλγαρικῆς. Τὴν ἀμφισβήτησιν ταύτην οὐδαμῶς δυνάμεθα ἀρνηθῶμεν, πρὸς ἐπίστυξιν δὲ μάλιστα αὐτῆς προσεπάγομεν τὴν ὀλοσχερῆ ἔλλειψιν τοῦ εὐρηστοτάτου Βουλγαρικοῦ ὀνόματος Ἰβάν, ὅπερ πάντως λαοθάνει ἐν τῷ ἰταλίζοντι Γιobάνης, ὅπερ δὲν διακρίνει τὸν γνήσιον Ἕλληνα τοῦ ἐξηλληνισμένου ἢ ἐλληνίζοντος Βουλγάρου, ἐνῶ συχνάκις ἀπαντᾷ ὁ ἑλληνικὸς τοῦ ὀνόματος τύπος Ἰωάννης καὶ ὁ μετασηματισμὸς αὐτοῦ Γιάννης, Γιαννάκις, Γιαννακός, Γιάνγκος καὶ αὐτὸς ὁ Τζάνος. Καὶ ἔτι πρὸς ὁ μαῖστορ Κυριακὸς Νικολάου, ὁ καὶ πρωτομαῖστορ τῷ 1839 ἐκλεγείς, ὅστις φυσικῶς τῷ λόγῳ ἐκλαμβάνεται ὡς Ἕλληνα, εἶναι Βουλγαρικῆς καταγωγῆς, ὡς διαπιστοῦται ἐκ τῆς τετραπλῆς αὐτοῦ ἐν τοῖς παλαιστοῖς βουλγαρικῆς ὑπογραφῆς ὑπὸ ἑλληνικὸν πατρωνυμικὸν τύπον Κυριακὸς Νικολάου. Καὶ τῆς ἀμφισβήτησεως ταύτης γενομένης ἀποδεκτῆς καὶ μὴ ὑπολογιζομένων ἔνεκα τούτου τῶν ἀμφισβητησίμων τῶν μαϊστόρων ὀνομάτων τῶν ἐκ τοῦ ὀρθοδόξου ἐκκλησιαστικοῦ ὀνοματολογίου εἰλημμένων, ὡς κοινῶν τοῖς τε Ἕλλησι καὶ Βουλγάροις, ἢ ἀποδιδόμενων ἐξ ἡμισείας ἑκατέροις, πάλιν ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ ρουφετίου 1685 μέχρι τῆς 29 Ἀπριλίου 1801, ὅποτε ἐκλέγεται πρωτομαῖστορ ὁ ρέκτης Κωνσταντῖνος Μήτικογλου καὶ ψηφίζεται τὸ καταστατικὸν (συμφωνητικὸν) τοῦ ρουφετίου, καθ' ὃ πάντες οἱ μαῖστορες δεόν νὰ εἶναι ὁμογενεῖς, δηλ. Ἕλληνες, ὅς πλείονες τῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀναγορευθέντων 1384 μαϊστόρων εἶναι Ἕλληνες κληρονομοῦντες μετὰ τοῦ ἐπαγγέλματος ὡς υἱοὶ ἢ ἔγγονοι καὶ τὸ πατρικὸν ἢ προγονικὸν ὄνομα καὶ ἐπώνυμον. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον, τὴν ἀπὸ τοῦ 1801 μέχρι τέλους τῶν ἀρχείων, καθ' ἣν οἱ Βούλγαροι πληθύνονται ἐν τῇ πόλει ἔνεκα τῆς ἀθροῦσας αὐτῶν ἐγκαταστάσεως, οἱ Ἕλληνες μαῖστορες πλειονοηφοῦσίν πως τῶν Βουλγάρων.

63) Ἴδε καὶ Μυρτ. Ἀποστολίδου, Δύο ἔγγραφα κλπ. Θρησκικά, τόμ. Β' ἔτ. 1929, σελ. 343.

Ἀναγράφω ἐνταῦθα τὰ ἑλληνικὰ ἀποκλειστικῶς ὀνόματα οὐδαμῶς εὐχρηστοῦντα παρὰ τοῖς Βουλγάροις ἢ σπανιότατα ἀπαντῶντα καὶ μόνον τινὰ δι' οὓς λόγους προεμνήσθημεν. Κύρια καὶ πατρωνύμια: Ἀνδρόνιος (Ἀνδρόνικος), Ἀλεξανδρῆς, Ἀλέξανδρος⁽⁶⁴⁾, Ἀλέξιος, Ἀρίσταρχος, Ἀρχάγγελος⁽⁶⁵⁾. Βενέτης, Γιακουμῆς, Γιάννης, Γιαννάκις, Γιαννακός, Γιαγκος. Δῆμος, Διαμάντις, Δόξας, Δούκας, Δροσινός, Εὐθύμιος. Ζάχος, Ζαφείριος, Ζαχαρινός. Θανάσις, Θάνος, Θεοδόσιος, Θεόκλητος, Θεόφιλος, Θεοχάρης⁽⁶⁶⁾. Ἰωάννης. Καλόφερος, Κελαηδινός, Κοσμᾶς, Κοσμέτσας, Κυριάκις⁽⁶⁷⁾, Κυρίτης, Κῦρος, Κωνσταντῆς⁽⁶⁸⁾, Κώνστας, Κωστίτσας, Κώτας. Λευθέρις, Λαζαροῦς, Λάσκος. Μανούσης Μαργαρίτης, Μαυρίκος, Μαυρουδῆς, Μουτῆς⁽⁶⁹⁾, Μῆτρος, Μῆτσος, Μίχος, Μῶκος. Νάκουλας, Νάσις, Νικηφόρος, Νικολῆς, Νικολῆς, Νίκος, Νίκουλας, Νότης, Ξενοφῶν. Πάγκος, Πᾶνος, Παντελῆς, Πάντος, Παρασκευᾶς⁽⁷⁰⁾, Πασχάλις. Πετρόνιος, Πολυζώης, Πρίμιος, Πρίσκος. Ρίζος. Σεβαστός, Σιδέρης⁽⁷¹⁾, Στάθις, Σταμάτις, Στασινός, Σταυράκις, Στέριος, Στεφανῆς, Σωτήρις⁽⁷²⁾. Τάσιος, (Ἀναστάσιος), Τζιώτης, Τζώνης, Τζώτζος, Τζώτζορας, Τριαντάφυλλος, Φωτεινός, Φώτιος, Χαρίτος, Χριστόδουλος, Χρῦσανθος, Χρυσάφης, Χρυσοβέργης, Χρυσόσκουλος.

Ἐπωνύμια: Ἀγάπογλου, Ἀράμπογλου, Ἀρβανίτης, Ἀστέρης. Βενιτσᾶνος, Βλάχος, Βουρλιός, Βουτσᾶς, Βρανᾶς, Βυτίνας. Γραμματικός, Γραμμένος, Γούναρης. Δημολόγλου, Ἑγγλέζος, Εὐταξιόγλου. Ζαχαρομύγδαλος, Ζηλῆς, Ζυγούρης. Ἰατρός, Καμπούσης, Καραγιάννης, Καρπούζης, Καρπουζάκογλου, Καρύδας, Κάσταγλης, Κατσανῆς, Κεφάλογλου, Κίτσογλου, Κόκκινος, Κολυβάς, Κόντος, Κόπανος, Κόρακας, Κοτσιάσης, Κουκκούτης, Κούκογλου, Κουτσός, Κοψουλέλης, Κρασσοβυτίνας, Κράττογλου, Κρομμύδας, Κύρογλου, Κωλοχάρογλου, Κάτογλου, Κωφός. Λαγκουᾶς, Λαγκυρόπουλλος, Λάλος, Λέκογλου, (Ἀλέκος), Λογοθέτης. Μάγειρος Μακροῦς, Μανδρατζόγλου, Μανδραντζόπουλλος, Μαννίτσαλης, Μάργαρης, Μαργαρίτογλου, Μάτζιμος,

64) Τὸ ὄνομα Ἀλεξάνδριος ἤρξατο εὐχρηστοῦν παρὰ τοῖς Βουλγάροις μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν των (1878) τιθέμενον πρὸς τιμὴν τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου, τοῦ ἀπελευθερωτοῦ των.

65) Βουλγ. Ράγκελ.

66) Ὁ φθόγγος θ δὲν προφέρεται ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μεταβαλλόμενος εἰς τ.

67) βουλγ. Νεντέλκο.

68) βουλγ. ἄνευ τοῦ ν τῆς πρώτης συλλαβῆς Κωσταντίν.

69) συγκεκομμένος τύπος τοῦ Μαυρουδῆς ἰδίως παρὰ τοῖς Στενιμαχίταις.

70) βουλγ. Πέτκο.

71) βουλγ. Ζέλιο.

72) βουλγ. Σπάς - Σπάσος Ἑλληνιστί.

Μαυρουδόγλου, Μηχανατζόγλου, Μουρουντζος, Μοῦρτζος, Μπάρμπας, Μπομπότσας, Νικόγλου, Ντίρλικος (Δρόλικος). Οἰκονόμος. Παγούνης, Πάνογλου, Παντᾶς, Παπᾶς, Παπαδημήτριος κτλ. Παπαζόγλου, Πάππος, Παρίσογλου, Πασπάτης, Παστρικός, Παπατρέχας, Πηπές, Πιλάλας, Πιτούνης, Πλάκογλου, Πολίτης, Πολίτογλου, Πουρέας, Πραμματᾶρος, Πριμικύριος, Πρωτιάς, Πρωτοπαπᾶς, Πυρρόγλου. Ράφτης, Ράφτογλου, Ρώμας, Σακελλάριος, Σακελλίων, Σανιδᾶς, Σανίδογλου, Σαντάλογλου, Σαχίνης, Σγουροφώτις, Σκαρλάτος, Σκεύογλου, Σκλάβος, Σκούρας, Σπαθᾶς, Σπανδωνῆς, Σπανός, Σπάρταλης, Σταθόγλου. Ταμπακέρης, Ταραλᾶς, Τζόμπανος, Τζινόπουλλος, Τόκας, Τρανός, Τσαπιστής, Τσηπούρης, Τσιλιμπᾶκος, Τσιρτσιρής, Τσουμέρτης, Τύρογλου. Φαρέσης, Φόρογλου (Νικηφόρος). Χαλίκης, Χαμψός, Χατζηβυτίνας, Χάφτης, Χιωτέλης, Χονδροδήμογλου, Χρυσάφογλου. Ψειρῆς, Ψωμάς, καὶ εἴτι ἄλλο. Πολλὰ τῶν ὀνομάτων εὐχρηστοῦσι παρὰ τοῖς νοτίοις ἰδίως Ἑλλησιν, ἕνια δὲ εἶναι τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ.

Βουλγαρικά κύρια ὀνόματα καὶ πατρωνύμια ὑπὸ Ἑλληνικὸν φωνητικὸν καὶ καταληκτικὸν τύπον πλὴν ἐλαχίστων ἀπαντῶσι τὰ: Βέλιος, Βελίτσος, Βένιος, Βόικος, Βοῦλκος. Γιῶντσος, Γιῶφτσος, Γκᾶνος, Γκάντσος, Γκένος, Γκέντσος, Γκέρος, Γκέσος, Γκέτος, Γροσδᾶνος, Δραγκᾶνος, Δραγκόε. Ζέλιος, Ζήφκος, Ζήθανος, Ζλατᾶνος. Ἡλτσος, Ἰσρκος, Κούμτσος, Κούνιος, Κράγιν, Κρίστος, Κριστᾶνος. Λούμπινος, Μάνιος, Μάτιος, Μήλιος, Μηλούσης, Μήντσος, Μῆτος, Μλάδενος, Μπάγιος, Μπόγδανος, Μπόγιος, Μποζίλης, Μποζίνης, Μπούιτσος, Μπούιτσίνης, Μπόντσος. Νάιντενος, Νέγκος, Νέδιος, Νέικος, Νένος, Νέντσος, Νεντέλκος, Νεντέλτσος, Νέσιος, Ντίγκος, Ντοῖτσᾶνος, Ντόμπρος, Ντόντσος. Πάντσος, Πέγιος, Πέγκος, Πέιτσος, Πένιος, Πέντσος, Πέτκος, Πράντανος. Ράικος, Ράινος, Ράσκος, Ράτης, Σάλτσος, Σλαύης, Σλαῦτσος, Σπάσος, Σταίικος, Στάμενος, Στάνιος, Στάντσιος, Στογιάννης, Στογιᾶνος, Στόγιος, Στοῖλας, Στόϊκος, Σφετᾶνος, Σφέτκος. Ταμιαῖνος (Δαμιανός), Τᾶνος, (Ἐθανάσιος), Τάγτσος, Τάτσος, Τζέρνος, Τόντσος, Τόσκος, Τότωρος, Τοῦτσος, Τραίικος, Τσόκος.

Ἐπωνύμια: Γιβίτσα, Γκίγκα, Γιῶντσογλου, Γκέρογλου, Γκουβεντάρογλου, Γκούσιαβος. Δεβοῖνικη. Κούμανος, Κούνιογλου. Μαϊμούγκα, Μιλίνκα Μόμνιαλης, Μποριμέτσας. Ναβούρτης, Νιμόγκας. Ὀβτσᾶρος, Πεγκόγλου. Πετκάρογλου, Πόπος. Ράντογλου, Ροῦσιος, Ρουσπόπος. Σιόπος, Σιριέστας. Στοίλογλου, Στραχίνης. Τζάνκος, Τζένκος, Τζέρνογλου, Τσερβέγκος, Τσερβεναριζα, Τόντσογλου, Τσοῦκας. Χλιάπιτσας καὶ εἴτι ἄλλο.

Τὰ Τουρκικά ἑπωνύμια ἀνήκοντα εἰς τε Ἑλληνας καὶ Βουλγάρους εἶναι πάντα ἰδιότητος ἢ ἐπαγγέλματος σημαντικὰ καὶ ὑπερβαίνουσι τὰ διακόσια. Ὅσαύτως ἀπαντᾷ καὶ δεκάς κυρίων Τουρκικῶν ὀνομάτων ἀνήκοντα εἰς τουρκοφώνους Ἀνατολίτας ὀρθοδόξους ἔχοντας ὡς γνωστὸν Ἑλληνικὴν συνείδησιν. Σημειωτέα ὡσαύτως καὶ τὰ: Γκέκας, Ζανπαπίρος, Ζέππος, Λοζᾶνος, Λοτρί-

νος, Μαῶνος, Μελκών, Πατένας, Πατένταλης, Πέρος, Πιατές, Πιτζώνης, Πόζος, Ποτόζης, Πουτσές, Σεκουλάνος, Σιρήνης, Τζένος, Φερδώνης, παρελλημμένο ἐξ ἄλλων γλωσσῶν καὶ προφανῶς ἀνήκοντα εἰς μετοίκους ἐκ μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προειρημένων, ὅπως καταδειχθῆ κατὰ τὸ δυνατὸν ἡ ὑφισταμένη ἀναλογία μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ἐξηλληνισμένων ἢ ἐλληνίζόντων Βουλγάρων μαϊστόρων, ἠριθμήσαμεν πάντας τοὺς ἀναγορευθέντας μαϊστορας ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ ρουφετίου μέχρι τέλους τῶν ἀρχαίων κατατάξαντες αὐτοὺς εἰς τρεῖς τάξεις, εἰς τὴν τῶν Ἑλλήνων, τὴν τῶν Βουλγάρων καὶ τὴν τῶν ἀμφισβητησίμων. Ἡ ἀρίθμησις ἐγένετο κεχωρισμένως κατὰ τὰς δύο περιόδους τοῦ ρουφετίου. Εἰς τοὺς ἀμφισβητησίμους συμπεριελήφθησαν πῖντες οἱ ἔχοντες τὸ τε κύριον ὄνομα καὶ τὸ πατρικὸν εἰλημμένον ἐκ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀνοματολογίου, κοινῶς ἀμφοτέροις, καίπερ ὑπὸ ἐλληνικὸν τύπον ἐκφερόμενα, πρὸς δὲ καὶ οἱ ἔχοντες, τὸ συνηθέστατον ὄνομα Γιουβάνης. Ἐκκλησιαστικά δὲ κοινὰ ὀνόματα ἀπαντῶντα ἐν τοῖς ἀρχαίοις μετὰ τῶν μετασχηματισμῶν τῶν πλὴν ἰδιαζόντων μόνον παρὰ τοῖς Ἑλλησι καὶ προαναγραφέντων, εἶναι τὰ: Ἀβραάμ, Ἀγγελος—ἡς—άκις, Ἀθανάσιος—ις, Ἀναστάσιος, Ἀντώνιος, Ἀπόστολος, Ἀργύριος, Βασίλειος, Γεώργιος, Γρηγόριος, Δημήτριος, Ἠλίας, Θεόδωρος, Θωμᾶς, Ἰωάννης, Ἰγνάτιος, Ἰσαάκ, Ἰωακείμ, Κωνσταντῖνος—Κώστας, Λάζαρος, Μανόλις, Μαρίνος, Μᾶρκος, Μιχαήλ, Νικόλαος, Παναγιώτης, Παῦλος, Πέτρος, Σάββας, Σταῦρος, Συμεών, Φίλιππος, Χρῖστος. Βουλγαρικῆς καταγωγῆς ἐθεωρήθησαν οἱ ἔχοντες ἐν τοῦλάχιστον ἐκ τῶν ὀνομάτων τῶν βουλγαρικῶν, τ. ἐ. ἢ τὸ κύριον ἢ τὸ πατρικὸν ἢ τὸ ἐπωνύμιον. Ἕλληνες δὲ οἱ ἔχοντες ἐν ὁσάυτως ἐλληνικὸν ὄνομα, τὰ δὲ λοιπὰ ἐκκλησιαστικά. Τὰ τουρκικὰ ἐπωνύμια δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν. Ὡς Ἕλληνες συνυπελογίσθησαν καὶ οἱ εὐάριθμοι τουρκώνυμοι Ἀνατολίται καὶ οἱ ξενώνυμοι, ἅτε ἐλληνικὴν συνείδησιν ἔχοντες.

Οὕτω κατὰ τὴν πρώτην περίοδον ἐκ τῶν ἀναγορευθέντων 1384 μαϊστόρων Ἕλληνες ἠριθμήθησαν 694, Βούλγαροι 324 καὶ ἀμφισβητήσιμοι 366· κατανεμομένων δὲ τῶν τελευταίων εἰς ἑκατέρους ἐξ ἡμισείας οἱ μὲν Ἕλληνες γίνονται 877, οἱ δὲ Βούλγαροι 507. Κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον, ὁπότε οἱ Βούλγαροι ἕνεκα τῆς ἀθρόας τῶν εἰς τὴν πόλιν ἐγκαταστάσεως πληθύνονται καὶ ἀπὸ τῆς τετάρτης—πέμπτης δεκαετηρίδος ἤρξαντο κτώμενοι ἐθνικὴν συνείδησιν, ἐκ τῶν 754 ἀναγορευθέντων μαϊστόρων Ἕλληνες ἠριθμήθησαν 262, Βούλγαροι 256 καὶ ἀμφισβητήσιμοι 236, ὧν κατανεμομένων ἐξ ἡμισείας εἰς ἑκατέρους οἱ μὲν Ἕλληνες γίνονται 380, οἱ δὲ Βούλγαροι 374. Κατὰ ταῦτα ἐκ τῶν ἀναγορευθέντων ἀπὸ τοῦ 1685 μέχρι τοῦ 1856 μαϊστόρων ἐν ὄψι 2138, ἐν οἷς καὶ οἱ

κατὰ τὸ 1870 ἀναγορευθέντες τέσσαρες, Ἕλληνες ἦσαν 1257, Βούλγαροι δὲ 881. Οὐχ ἦττον σημειωτέα καὶ ἡ ἀναλογία μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἀμπατζήδων, τῶν καταγραφέντων ἐν ἔτει 1817, ὅπως λάβωσι τεστίριον, ὅποτε πάντες οἱ ἐν Φιλιππουπόλει ὀρθόδοξοι κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ συγχρόνου τῆς πόλεως ἱστοριογράφου Κ. Οἰκονόμου ἦσαν Ἕλληνες, ἄτε τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν λαλοῦντες καὶ κατὰ τὸ ἀπὸ τοῦ 1805 καταστατικὸν τοῦ ρουφετίου ἀπηγορεύετο ρητῶς ἢ εἰς τὸ ρουφετίον ἀλλογενοῦς εἰσχώρησις. Ἐκ τῶν καταγραφέντων ἐν τῷ πίνακι προσώπων 1010, Ἕλληνες ἦσαν 553, ἐν οἷς καὶ 7 τουρκώνυμοι, Βούλγαροι δὲ 457, ἦτοι ἐκ τῶν 266 μαϊστόρων Ἕλληνες 157, τουρκώνυμοι 3, Βούλγαροι 106, ἐκ τῶν 188 υἱῶν τῶν μαϊστόρων Ἕλληνες 134, τουρκώνυμοι 3, Βούλγαροι 51, ἐκ τῶν 165 καλφάδων Ἕλληνες 66, τουρκώνυμοι, Βούλγαροι 98, ἐκ τῶν 197 τσηρακίων Ἕλληνες 89, Βούλγαροι 112, ἐκ τῶν 49 ραφακατζήδων Ἕλληνες 18, Βούλγαροι 31 καὶ ἐκ τῶν 145 παιδιῶν (βοηθῶν) Ἕλληνες 86, Βούλγαροι 59.

§ 13. Τὰ ὀνόματα τῶν ἀναγορευομένων μαϊστόρων ἐκφέρονται ἐν τοῖς ἀρχείοις κατὰ τὸ ἀνεκὰθεν παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐπικρατοῦν ἔθις, ἦτοι τίθεται: α'.) μόνον τὸ κύριον ὄνομα τοῦ μαϊστορος, ὡς: ὁ Νικηφόρος, ὁ Δόξας, ὁ Χαρίτος, ὁ Χριστόδουλος, ὁ Χ' Δῆμος· β'.) μόνον τὸ ἐπωνύμιον, ὡς: ὁ Πάππος, ὁ Τσαπιστής, ὁ Καρπούζης, ὁ Κωραπιπέρης, ὁ Μπάμπας, ὁ Λαγκυρᾶς, ὁ Τσεβεμετζιόγλου, ὁ Στρικογλου, ὁ Ἀρκαβάνλογλου, ὁ Κοβάτσιογλου· γ'.) τὸ κύριον μετὰ τοῦ ἐπωνυμίου, ὡς: Δημήτρις ὁ Κόπανος, Γεώργιος ὁ Τσαπάνης, Γεώργιος ὁ Τσηπούρης, Κωνσταντῖνος ὁ Κεντιντέν ἀγᾶς, Γεώργιος ὁ Κόρακας, Κωνσταντῖνος ὁ Μουμτζόγλου, Νάτσης ὁ Βασίλειογλου, Μαυρουδῆς ὁ Σανίδογλου κτλ. δ'.) τὸ ἀπλοῦν κύριον μετὰ τοῦ τοπωνυμικοῦ, ὡς: Ἡλίας Στάνιμαχίτης, Κωνσταντῖνος Σαλονικεῖος, Στέριος Ἀμπελιανιώτης, Ἀργύριος Σέρρεςλης, Κυριᾶκος Ἀμασιαλής· ε'.) τὸ κύριον μετὰ τοῦ πατρωνυμίου ἢ τοῦ ἐπωνυμίου ἐκφερομένου κατὰ γενικὴν πτῶσιν μετὰ ἢ ἀνευ τοῦ υἱός, ὡς: Κωνσταντῖνος καὶ Γιακουμῆς υἱοὶ τοῦ Σακελλαρίου, Σταμάτις υἱὸς τοῦ Πέτρου, Πολυζῶις τοῦ Χατζῆ Δήμου υἱός, Γεώργιος τοῦ Χρυσάνθου υἱός, Μιχάλης τοῦ Φόρογλου υἱός καὶ Φώτσιος Ἀριστάρχου, Χριστόδουλος τοῦ Κελαηδινοῦ, Διαμαντῆς τοῦ Παπαδήμα, Μῶκος τοῦ Κασίμογλου, Δημητράκις τοῦ Δροσινοῦ καὶ ζ'.) τὸ κύριον μετὰ τοῦ πατρωνυμικοῦ καὶ τοῦ ἐπωνυμίου, ὡς: Κωνσταντῖνος τοῦ Θανάσι Κυρίτσι υἱός, Γιακουμῆς τοῦ Κωνσταντῖνου Κεντιντένογλου υἱός, Κωνσταντῖνος τοῦ Μαυρουδῆ τοῦ Καρακάσιογλου υἱός, Γεώργιος τοῦ Κώστα Κομετζῆ υἱός.

Τὸ υἱὸς ἀντικαθίσταται πολλάκις διὰ τοῦ ἀδελφός, ὡς: Γεώργιος τοῦ Παπᾶ ἀδελφός, Μανολάκις τοῦ Ζαχαρινοῦ ἀδελφός, διὰ τοῦ ἀνεψιός, ὡς: Μανολάκις τοῦ Διαμάντι ἀνεψιός, Νικόλας τοῦ Χατζῆ - Δημήτρι ἀνεψιός,

σπανιώτερον δὲ διὰ τοῦ ἀυτάδελφος, ὡς: Γιουβάννης ὁ αὐτάδελφος τοῦ Νικόλα τοῦ Χρήστου, διὰ τοῦ πατράδελφος, ὡς: ὁ Νικόλας τοῦ Στογιάντου πατράδελφος, διὰ τοῦ προγονός, ὡς: ὁ Κώτας τοῦ Κάσταγλη προγονός, διὰ τοῦ ἔγγονος, ὡς: ὁ Κοσμάς τοῦ Μπερμπέρ - Μαυρουδῆ ἔγγονος, διὰ τοῦ γυναικάδελφος, ὡς: ὁ Τζιώτης τοῦ Χατζῆ-Βυτίνα γυναικάδελφος, διὰ τοῦ καϊνῆς (σύγγαμβρος), ὡς: Νικόλας τοῦ Χατζῆ - Θεοχάρη καϊνῆς, διὰ τοῦ γαμβρός, ὡς: ὁ Νικηφόρος τοῦ Χατζῆ - Κωνσταντίνου τοῦ Λογοθέτη γαμβρός καὶ δις διὰ τοῦ παραγιός. Σπανιώτατα δὲ ἀντὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρός, θείου καὶ πενθεροῦ τίθεται τὸ ὄνομα τῆς χήρας, προφανῶς μητρὸς ἢ θείας ἢ πενθερᾶς, ὡς: ὁ Φώταιος τῆς Παναγοῦς, Γιάννης τῆς Ἀντωνάκαινας, Σάββας τῆς Κυράσας (υἱός) καὶ Κωνσταντίνος τῆς Καλογριᾶς, Κώτας τῆς Παναίτσας, ἢ τῆς Παντελοῦς ἀνεμῖος, καὶ Πέτρος τῆς Κουρτσολινᾶς, τῆς Κατσώνας, τῆς Σοφούλας, τῆς Πηγίνας, τῆς Μώσας γαμπρός, Πολλάκις δὲ τίθεται ἀπλῶς τὸ ὄνομα τοῦ μαῖστορος μετὰ τοῦ ὀρθάκης (σύντροφος), *κάλφας* ἢ *τσηράκι* (μαθητῆς) γνωστοῦ ἤδη, μαῖστορος, ὡς: Νικόλας τοῦ Σπανδωνῆ ὀρθάκης, Σιδέρης τοῦ Ζαχαρινοῦ σύντροφος, Δημήτρης τοῦ Σανιδᾶ ὁ κάλφας, Γεώργιος Καραντζᾶς τοῦ Χριστοδόλου τσηράκι, Πέτρος τοῦ Χατζῆ - Λευθέρι μαθητῆς. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1790 μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ ἀναγορευομένου μαῖστορος καθ' οἷον δήποτε τῶν προμνημονευθέντων τρόπων ἐκφερόμενον παρατίθεται ταχτικῶς καὶ ἀπαραβάτως τὸ ὄνομα τοῦ μαῖστορος, παρ' ᾧ ἐμαθήτευσεν ὁ ἀναγορευόμενος, ὡς: ἐβγήκεν μαῖστορος ὁ Γρηγόρις, υἱὸς τοῦ μάστορ - Θανάσι Ἀντιρέογλου, τσηράκι τοῦ Χατζῆ - Θανάσι Πατάζογλου. Μόνον ἐπὶ τῆς πρωτομαῖστορίας τοῦ Χατζῆ - Παύλου, Χατζῆ - Ἰωάννου, λίαν εὐπαιδεύτου, ἢ τουρκικῆ λέξις *τσηράκι* ἀντικαθίσταται ἐνίοτε διὰ τοῦ δούλος, ὡς: Γεώργιος Ἀθανασίου, δούλος τοῦ Γεωργίου Πασχάλη.

Παρὰ τοῖς ἄλλοδαποῖς μαῖστορσιν ἐκδηλοῦται καὶ ἡ γενέθλιος αὐτῶν ἢ τοῦ πατρός των πόλις ἢ κόμη δι' ἔθνικοῦ συνήθως ἐπιθέτου ἔχοντος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν τουρκικὴν κατάληξιν -*λης*. Τοιοῦτοι μαῖστορες ἐν ὅλοις τοῖς ἀρχαίοις ἀριθμοῦνται περὶ τοὺς 160. Ἀναμφιβόλως ὅμως καὶ ἄλλοι πολλοὶ δὲν ἔλκουσι τὸ γένος ἐκ σειρᾶς προγόνων Φιλιππουπολιτῶν ἐγκαταστάντες αὐτοὶ πρῶτοι εἰς τὴν πόλιν ὡς μαῖστορες καὶ ἀναγνωρισθέντες *ipso jure* ὑπὸ τοῦ ρουφετίου ὡς τοιοῦτοι. Τοῦτο διαπιστοῦται ἐκ τοῦ ὅτι αὐτῶν μὲν ἢ ἀναγόμενοι ὡς μαῖστόρων δὲν ἀναγράφεται ἐν τοῖς ἀρχαίοις, οἱ δὲ παῖδες αὐτῶν καταβάλλουσι τὸ ἥμισυ τέλος ὡς υἱοὶ μαῖστόρων. Οὕτω ἐπὶ παραδείγματι οἱ καὶ πρωτομαῖστορες γενόμενοι Ἀνατολίται μαῖστορες Χ'. Ἀθανάσις Χαλεπλῆς, Κωνστ. Μελκὼν ἐκ Λαμασκοῦ καὶ Ἰωάν. Κωνσταντίνου Οὐσιακλῆ ἐξ Οὐσάκ ἐγκατέστησαν εἰς τὴν πόλιν ὡς μαῖστορες. Οἱ πλείονες τῶν ἄλλοπαδῶν ἀνήκουσιν εἰς τὴν πρῶτην τοῦ ρουφετίου περίοδον, καθ' ἣν ἐγκαθιστάμενοι εἰς τὴν πόλιν

καθ' ἑκάστους καὶ διαλειπόντως ἔφερον τὸ ἐθνικὸν τῶν ἐπίθετον πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν παλαιότερων συναδέλφων τῶν· κατὰ δὲ τὴν δευτέραν περίοδον, διακρίνονται μόνον 20 ἄλλοδαποὶ ἢ παῖδες ἄλλοδαπῶν· τοῦτο δέ, διότι ἀρξαμένης πλέον τῆς ἀθροῦς ἐγκαταστάσεως πολλῶν ἐκ τῶν παρκακειμένων Βουλγαρικῶν κομποπόλεων καὶ κομῶν οἱ μαθητεύοντες αὐτῶν υἱοὶ καὶ ἀναγορευόμενοι μαῖστορες ἐθεωροῦντο ὡς Φιλίππουπολίται· ἐλαχίστων ἐν τῇ ἀγορᾷ διατηρησάντων τὸ ἐθνικὸν τῶν ἐπίθετον. Ἐκ τῶν ἀναγεγραμμένων ὡς ἄλλοδαπῶν ἐξ ἀπωτέρων τῆς αὐτοκρατορίας μερῶν 9 ἦσαν Ἡπειρώται (Ἀρβανῖται), 16 Ἀμασεῖς (Ἀμασιαλῆδες), 12 Καισαρεῖς (Καῖσαρλῆδες), 7 ἐκ Διαρβεκίου (Διαρβεκιολῆδες), 6 Ἀδριανουπολίται (Ἐδριελῆδες), 6 Θεσσαλονικεῖς (Σαλονικιοί), 3 Σιμυρναῖοι (Ἰσμιρλῆδες), οἱ δὲ λοιποὶ ἀνὰ 2 ἢ 1 ἐξ Ἀιδινίου (Ἀϊντιλῆς), Κιουταχειᾶς, Περγάμου (Περγαμιλῆς), Χαλεπίου (Χαλεπλῆς), Τοκάτ (Τοκατλῆς), Σερρών (Σέρρεςλῆς), Χίου, Βερροίας Συρίας, (Ἀραμπιστανλῆς) καὶ Κωνσταντινουπόλεως (Σταμπολῆς—Πολίτης)· ἐκ δὲ τῶν προσερχομένων ἐκ τῶν περικειμένων κομποπόλεων καὶ κομῶν 22 ἦσαν ἐκ Παζαρτζικίου (Παζαρτζικλῆδες), 15 Στενιμαχίται (Λαγκυράδες⁷³⁾), 9 ἐκ Καρλόβου (Καρλοβηνοί), 4 ἐκ Κοπριβστίνης (Ἀβρανταλῆδες), 4 ἐκ Βατσκόβου (Βατσκοβαλῆδες), 3 ἐκ Βοδενῶν (Βιδενιώται), 3 ἐξ Ἐσκι - Ζααρά (Ζααρλῆδες), 3 ἐκ Τσιρπάν (Τσιρπανλῆδες), 3 ἐκ Περιστερᾶς (Πεστερλῆδες), οἱ δὲ λοιποὶ ἀνὰ 2 ἢ 1 ἐκ Πασᾶ - μαχάλε, Μαρκόβου, Καρά - οῤ, Κιλοφέρου, Δερβέντ, Δερμὲν - ντερέ, Καραγάτς, Μπατάι, Σόποτ, Σηλύμνου, καὶ Σοφίας. Πάντες οἱ τῆς πρώτης κατηγορίας ἦσαν Ἕλληνες, ἐκ δὲ τῆς δευτέρας Ἕλληνες ἦσαν οἱ ἐκ τῶν ἑλληνικῶν κομποπόλεων Στενιμάχου, Βοδενῶν, Βατσκόβου καὶ Δερμὲν - ντερέ, Κουτσόβλαχοι ἑλληνίζοντες καὶ Βούλγαροι οἱ ἐκ Παζαρτζικίου καὶ Περιστερᾶς, ἀνάμεικτοι οἱ ἐκ Καρλόβου καὶ Βούλγαροι οἱ ἐκ τῶν λοιπῶν κομῶν.

Τὰ Τουρκικὰ τῶν μαῖστόρων ἐπωνύμια καὶ πατρωνύμια κοινὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ τοῖς Βουλγάροις καταλήγουσι συνήθως εἰς -όγλου (=υἱός), οὐδὲ ἀπαξ τῆς πατρωνυμικῆς βουλγαρικῆς καταλήξεως -ωφ ἢ -εφ ἢ τῆς σλαυικῆς ἐν γένει -ις ἀπαντώσης. Τοσοῦτον δὲ ἡ κατάληξις -όγλου ἦτο ἐπὶ τουρκοκρατίας συνηθεστάτη, ὥστε οἱ υἱοὶ καὶ οἱ ἀπόγονοι πατέρων καὶ προγόνων ἐχόντων γνήσια ἑλληνικὰ ἐπωνύμια προσελάμβανον αὐτήν, ὡς Σανίδογλους (Σανιδᾶς), Σαντάλογλους (Σαντάλης), Κοπάνογλους (Κόπανος), Καραπιπέρογλου (Καραπιπέρης) καὶ πατρωνύμια ὡς: Ἀντώνο-

73) Οἱ Στενιμαχίται ὑπὸ τῶν Φιλίππουπολιτῶν ἐνεκα τῆς κυρίας περὶ τὴν οἴνοποιαν ἀπασχολήσεώς των ὀνομάζοντο παλαιότερον Λαγκυράδες· Λαγκυράδες ἐκ τοῦ ἀγκυρο - λάγκυρη, ὀνόματος κακῆς ἢ κατωτέρας ποιότητος οἴνου. Τοῦτο δὲ ἐκ τοῦ λραχίου λάγκυρος, στεμφυλίας οἴνος κατὰ τὸν Ἡσίοιον.

γλου (τοῦ Ἀντωνίου), Νίκογλου (τοῦ Νικολάου), Χ΄ Δήμογλου (τοῦ Χ΄ Δήμου), Μαυρουδόγλου (τοῦ Μαυρουδῆ) κτλ. Ἡ πατρωνυμική κατάληξις *-πουλλος*, ἢ τοσοῦτον συνήθης παρὰ τοῖς Πελοποννησίοις, ἀπαντᾷ μόνον τετράκις, δις κατ' ἄρσενικὸν γένος Μαντραζόπουλλος, Λαγκυρόπουλλος καὶ δις κατ' οὐδέτερον, Τακιτζόπουλλο, Λαγκυρόπουλλο, ἦτις μᾶλλον δεόν νὰ ὑποληφθῆ ὡς ὑποκοριστική κατὰ τὸ γλωσσικὸν τῶν Φιλιππουπολιτῶν ἰδίωμα.

§ 14. Πολλοὶ τῶν μαϊστόρων ἀμπατζήδων φέρουσι τὸν τουρκῶν-μον τίτλον *χατζής*, (προσκυνητής) ὅπερ λίαν εὐεξήγητον. Πλανώμενοι ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Συρίαν πρὸς πώλησιν τῶν ἐμπορευμάτων των, δὲν κατέλειπον τὴν εὐκαιρίαν νὰ μεταβῶσι καὶ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ὅπως ὡς εὐσεβεῖς Χριστιανοὶ προσκυνήσωσι τὸν τάφον τοῦ Σωτῆρος. Καὶ οὕτω οὗτοι πρῶτοι ἐπὶ τουρκοκρατίας ἤνοιξαν εἰς τοὺς συμπόλιτας των καὶ εἰς τοὺς περιοίκους ὀρθοδόξους τὴν μακρὰν, ἐπίπονον καὶ κινδύνων τότε πλήρη πρὸς τοὺς ἁγίους τόπους ὁδόν. Ὅθεν κατ' ἔτος ἀρχομένης τῆς μεγάλης διὰ τὸ Πάσχα τεσσαρακοστῆς, κερβάνια ὄλα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἐξεκίνουν ἐκ Φιλιππουπόλεως ὑπὸ τὴν εὐλογίαν τῆς ἐκκλησίας διὰ τοὺς ἁγίους τόπους, προπεμπομένα ὡς ἐν ἑορτῇ ὑπὸ πολλοῦ πλήθους ἐπὶ χιλιόμετρά τινα. Οὕτω ἐπληθύνοντο ὄλονεν οἱ ἐν Φιλιππουπόλει καὶ τῇ βορείῳ ἐν γένει Θράκη προσκυνηταὶ καὶ μέχρι τέλους τοῦ 19ου αἰῶνος παρὰ πολλαῖς τῶν οἰκογενειῶν εὐρίσκοντο τῶν ἁγίων τόπων ἀγιογραφία (αἷς τάφος), ἅς οἱ προσκυνηταὶ μετὰ τῶν σαβάνων των καὶ ἄλλων ἱερῶν ἀντικειμένων συναπεχόμεζον ἐπανερχόμενοι. Ἡ πρὸς τοὺς ἁγίους τόπους δὲ τῶν Φιλιππουπολιτῶν εὐλάβεια διαπιστοῦται καὶ ἐκ τῆς ἐν τῇ πόλει ἰδρύσεως ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ἤδη τοῦ 17ου αἰῶνος μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου ὑπ' αὐτὸ τὸ ἀνατολικὸν τῆς ἀκροπόλεως τεῖχος καὶ ἐκ τῆς ὑποστηρίξεως τῶν ταξειδιωτῶν μοναχῶν καὶ τῶν ἐπισκεψαμένων τὴν πόλιν πατριαρχῶν Ἱεροσολύμων μακαριωτάτων Δοσιθέου (1664) καὶ Χρυσάνθου Νοταῤᾶ (1720), συλλεγόντων ἐράνους. Ἦδη ἀπὸ τοῦ 1631 εὐσεβῆς προσκυνητής κατ' ἐπιγραφὴν κεκομμένην ἀφιέρωσε τὴν οἰκίαν του εἰς τὸν Πανάγιον τάφον: «ἴετι ἀγλα. ετούτο τὸ σπίτι ἴνε αφιέρωμένο ἰς τὸν ἅγιον τάφον κε ὅπως τὸ π[ω]λίση ἱερομόναχος ἢ μοναχ[ός] ἢ κοσμικὸς ἐκ στόματος τοῦ μ[α]καριωτάτου πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων κυρίου . . . ἴνε ἀναθεματισμένος . . .»⁷⁴).

Ἐκ τῶν συχνῶν καὶ ἀδιαλείπτων τῶν ἀμπατζήδων δι' ἐμπορικὸς σκοποὺς ταξειδιῶν εἰς ἀπομεμακρυσμένας χώρας ἀνεπτύχθη παρὰ τοῖς Φιλιππουπολίταις καὶ τὸ φιλαπόδημον πνεῦμα ὅθεν ἤρξαντο

74) Μυρτ. Ἀποστολίδου, ἐπιγραφαὶ ἐκ Φιλιππουπόλεως, Θρακικὰ Ἀθηνῶν τόμ. Β' ἔτος 1929, σελ. 16, III.

ἐκ τῆς οὐχὸς καὶ ἀδελφότητι ἀνεπαρτήθη ἡ ἀπονομή
 σωπαὶ τοῦ εὐαγγελίου ἀπομαρτυροῦντα χάρμα ἀνακλιθεὶς πρὸς

Τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἐσναφίου τῶν ἀμπατζήδων 183
 τῶν Φιλιππουπόλει τῶν φιλιππουπόλει πριβίλ. ὅθεν ἄρχειο

καὶ ἀθροὶ μεταναστεύοντες. Τὸ προκαλοῦν δὲ τὰς μεταναστεύσεις των αἴτιον δὲν ἦτο μόνον ἡ χρησιμοθηρία, τ. ἔ. ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐμπορίας καὶ ἡ δημιουργία καλύτερας τύχης, ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸς ἐλευθερώτερον βίον τάσις καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τοῦ ἀφορήτου Τουρκικοῦ ζυγοῦ. Οὕτω πολλοὶ μετόικον εἰς Βιέννην, εἰς Ὀδησόν, τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ἐν ἔτει 1760 ἀπόκησαν καὶ εἰς τὰς Ἀνατολικὰς Ἰνδίας καὶ πληθυνθέντες μετ' ἄλλων Ἑλλήνων ἐν Καλκούτῃ ἴδρυσαν καὶ ἐκκλησίαν τῷ 1782 καὶ παρ' αὐτῇ μετὰ τέσσαρα ἔτη σχολεῖον, ἐν ᾗ ἐπὶ ἕξ ὅλα ἔτη ἐδίδαξεν ὁ περιώνυμος Ἀθηναῖος Δημήτριος Γαλανός⁷⁵⁾. «Οἱ Φιλιππουπολιταὶ ἐτόλμησαν νὰ ξενιτευθῶσι καὶ εἰς τὴν Ἰνδικήν» εἰς τὴν Καλκούταν πρὸ ἑβδομήκοντα περίπου ἔνιαυτῶν κατέστησαν ἀδελφότητα, ἐκτίσαν ἐκκλησίαν ἱεροουρημένην πάντοτε ἀπὸ ἓνα Σιναῖτην ἱερομόναχον καὶ δι' ἐμπορικῶν τῶν οἰκῶν καθιδρυθέντων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐκ τῆς μεταφορᾶς τῶν πολυτίμων προϊόντων τῆς χώρας ἐκείνης ἐσύναξαν πολλοὶ ἱκανὸν πλοῦτον⁷⁶⁾ καὶ «περὶ τὰς τριάκοντα οἰκίας Ἑλληνορωμαῖοι Φιλιππουπολιταὶ, εὐτυχοῦντες εἰς ἐμπορικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν μὲ ἐκκλησίαν καὶ ἱερεῖς προχειριζομένους ἀπὸ τοῦ Σιναίου ἀρχιεπισκόπου»⁷⁷⁾.

Ἰδρυτὴς τῆς ἐν Καλκούτῃ Ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου κοινότητος δυνατὸν νὰ θεωρηθῆ μετ' ἄλλων ὁ ἀμπατζῆς Φιλιππουπολίτης Παναγιώτης Χατζῆ Ἀλεξίου, ἀνὴρ μεγάλης φρονήσεως καὶ τιμότητος καὶ ἰδίως μεγάλης εὐσεβείας καὶ φιλοπατρίας⁷⁸⁾, πατὴρ τοῦ Γεωργίου καὶ Ἀναστασίου, πρὸς οὓς ἀλληλογραφεῖ ὁ ἱερομόναχος Γρηγόριος ὁ Σιφνίος, ἐφημέριος ἀπὸ τοῦ 1812 τῶν ἐν ταῖς Ἰνδικαῖς πόλεσι Λάκα καὶ Ναριγκαντζὲ Ἑλλήνων⁷⁹⁾. Ὁ Παναγιώτης Χατζῆ Ἀλεξίου ἀναγορεύεται μαῖστορ ἀμπατζῆς τῷ 1766, ὁ δὲ πατὴρ τοῦ Ἀλέξις Χατζῆ Ἀργυρίου τῷ 1733. Μετενάστευσε δὲ εἰς Ἰνδίας οἰκογενειακῶς κατὰ πρόσκλησιν, πιθανῶς, τοῦ πατρός του, ὅστις κατὰ τοὺς νέους χρόνους πρῶτος ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐγκατέστη ἐν Καλκούτῃ, ὡς διερωτηθεὶς τοῦ Ἀγγλικοῦ στόλου, τῷ 1750 κατὰ τὰ ἐπίσημα τῆς πόλεως ἀρχεῖα, ἀναδιφθέντα ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ ἐν Ἰνδίας ἐμπορικοῦ οἴκου τῶν ἀδελφῶν Ράλλη κατ' ἀνακοίνωσιν πρὸς ἡμᾶς τοῦ Φιλιππουπολίτου Κλέωνος Δ. Ἀργυριάδου, ἀνωτάτου ὑπαλλήλου τοῦ οἴκου ἐν Μουσούρη. Αἱ εἰς Ἰνδίας τῶν Φιλιππουπολιτῶν ἀποδημίαι

Μετ. Ἀποστολίδου
 ἠρχεῖα θρακικῆς
 Παναγιωτῆ
 Γλωσσικῆ
 Βιεννῆ
 Αθ. τ. Γ' 1936.7

75) Κ. Σάθα, Νεοελληνικὴ φιλολογία, ἔτ. 1863, σελ. 672.
 76) Κ. Κούμα, ἱστορία τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων. τόμ. XII, σελ. 550, Βιέννη, ἔτ. 1832, προβλ. καὶ Κ. Οἰκονόμου, ἐνθ. ἀν. σελ. 29.
 77) Νικ. Παπαδοπούλου, Ἑρμῆς ὁ κερδῶς, τόμ. II, σελ. 329, Βενετία ἔτ. 1817.
 78) Ἡλία Ταυταλίδου, Ἰνδικὴ ἀλληλογραφία Γρηγορίου ἱερομόναχου Σιφνίου, Κων]πολις, 1852, σελ. 1β'.
 79) Αὐτόθι, ἐπιστολαὶ 24 καὶ 29, σελ. 42 § λς'.

ἐξηκολούθησαν ἐπὶ ἓνα περίπου αἰῶνα γινόμενα βαθμηδὸν ἀραιότερα. Πολλοὶ τῶν μεταναστῶν ἐπανήλθον εἰς τὴν γενέτειραν, ἀλλὰ πάλιν ἀπήλθον⁸⁰⁾, δὲν ἐπαύσαντο ὅμως ἀλληλογραφοῦντες πρὸς τοὺς συγγενεῖς καὶ οἰκείους των καὶ ἀποστέλλοντες πρὸς τοὺς χρηματικοὺς βοηθήμασι καὶ διάφορα πολύτιμα δῶρα, ἰδίως Ἰνδικὰ σάλια καὶ λαχούρια καὶ Περσικοὺς τάπητας, ὧν ἔβριθον αἱ Ἑλληνικαὶ οἰκίαι, ὡς διαπιστοῦται καὶ ἐκ τῶν ἐπισήμων προικοχαρτίων, ἐν οἷς φέρονται ἀείποτε ὡς ἀπαραίτητα προικῶα ἀντικείμενα.

Μεταξὺ τῶν ἐν Ἰνδίας ἐγκαταστάντων καὶ πλουτισθέντων Φιλιππουλιτῶν μνημονεύεται καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Χατζῆ Γεωργίου Μανδρατζόγλου, ὅστις εἶχε καὶ ὑποκατάστημα ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος ἐγράφη ἐν τινὶ τῆς Καλκούτας Ἀγγλικῆ ἔφημερίδι, ὅτι ἡ ἐκεῖ κυβερνητικὴ τράπεζα ἐξήτει τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ πρὸς παραλαβὴν κατὰ τὴν διαθήκην του τῆς ἐν αὐτῇ κατακειμένης ἐντόκως περιουσίας του, ἀνερχομένης εἰς μυθώδη ποσά. Κατὰ τὰς γενομένας ὅμως ὑπὸ τοῦ ἔφημερίου τῆς ἐν Καλκούτα Ἑλλ. ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ἀρχιμονδρίτου Ἀθανασίου Ν. Ἀλεξίου ἐρεῦνας, φαίνεται ὅτι τὸ διαδοθὲν ἦτο μῦθος. Ὁ Κωνσταντῖνος ἀνηγορεύθη κατὰ τὰ ἀρχεῖα μαῖστωρ ἀμπατζῆς τῷ 1756, ἀπέθανε δὲ ἐν βαθεῖ γῆρατι ἐν Κωνσταντινουπόλει. Κατ' ἀντίγραφον τῆς διαθήκης αὐτοῦ ἀπὸ 1830 Αὐγ. 27 κατακεχωρισμένον ἐν τῷ κώδιτι τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως ἡ περιουσία αὐτοῦ ἐκκαθαριζομένη ἔδει νὰ διατεθῆ πρὸς διαφόρους φιλανθρωπικοὺς σκοποὺς⁸¹⁾, κατὰ δὲ πρακτικὸν τῆς αὐτῆς μητροπόλεως ἀπὸ 1830 Δεκεμβρίου 15 ὑπὸ τῶν ἐντεταλμένων ἐπιτρόπων του διενεμήθησαν 34.800 γρ. συμφώνως τῇ διαθήκῃ, ἐκτὸς τῶν διὰ τοῦ Κασίμη πωληθέντων καὶ εὐρισκομένων παρ' αὐτῷ.⁸²⁾ Ἡ οἰκογένεια τῶν Μανδρατζόγλου ἦτο ἐκ τῶν παλαιῶν Ἑλληνικῶν τῆς Φιλιππουπόλεως οἰκογενειῶν τῶν ἀμπατζῆδων. Ἰδρυτὴς αὐτῆς δυνατὸν νὰ θεωρηθῆ ὁ Μαυρουδῆς, ἀναγορευθεὶς μαῖστωρ τῷ 1688, ἕτερα δὲ μέλη αὐτῆς φέρονται ἀναγορευθέντα μαῖστωρες ὁ Μανόλκος τῷ 1704, ὁ Μῆτσος τῷ 1727 καὶ ὁ Μαυρουδῆς, ὅστις ἀπαθανὼν τῷ 1755 ἀφίερωσεν εἰς τὸ ρουφέτιον πληθὸς ἐπιτραπεζίων σκευῶν.

Ἀνεψιὸς τοῦ Κωνστ. Γ. Μανδρατζόγλου ἐπ' ἀδελφῆ, τῇ περιωνύμφῃ μεγάλῃ τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος καὶ ἀγαθοεργῷ Ρωξάνδρα, ἦτο ὁ Μανόλις Χατζῆ Γεωργίου Μποζατζόγλου, οὗτινος ὁ πατὴρ Χατζῆ Γεωργίος Μποζατζόγλου ἀνηγορεύθη μαῖστωρ τῷ 1775, πρόγονοι δὲ αὐτοῦ

80) Γ. Τσουκαλά, ἐνθα ἀνωτ. σελ. 42 § λζ.

81) Κώδις Κυρίλλου 1781—1845, σελ. ρμθ.

82) Αὐτόθι ρν—ρνα.

ἦσαν οἱ μαῖστορες Ἀποστόλις (1732), Θανάσις (1712) καὶ Ἀγγελῆς (1703). Ὁ Μανόλις, ὅστις μετὰ τοῦ πατρὸς του ἐγκλιτέστη ἐν Ἰνδίας, ζῶν συνετήρει πλουσιοπαρόχως τὴν μητέρα του, ἀποθανὼν δὲ τῷ 1832 ἐκληροδότησεν αὐτῇ 3000 ἰσπανικὰ διπλᾶ τάλληρα, ἅτινα ἅπαντα ἡ γηραιὰ καὶ ἐπιθανάτιος ἤδη Ρωξάνδρα κατέλιπε δι' ἐγγράφου διαθήκης της εἰς τὸ Ἑλληνικὸν τῆς πόλεως σχολεῖον, τὸ νοσοκομεῖον, τὰς ἐκκλησίας καὶ τοὺς πτωχοὺς⁸³⁾.

§ 15. Τὰ ἀρχεῖα τῶν ἀμπατζήδων δυνατόν νά χρησιμεύσωσι καὶ ὡς γενεαλογικὴ πολλῶν ἑλληνικῶν τῆς πόλεως οἰκογενειῶν πηγὴ κατὰ τοὺς τρεῖς τελευταίους αἰῶνας ἐλλείψει ἄλλων ἐπισήμων πηγῶν. Γενάρχης οὕτως εἶπεῖν ἐκάστης τῶν οἰκογενειῶν τούτων ἀπὸ τοῦ 1685 δυνατόν νά ὀνομασθῇ ὁ ἐκ τῶν προγόνων πρῶτος μνημονευόμενος ὅτι ἀνηγορευθῆ μαῖστωρ ἢ ὅτι ἐγκατεστάθῃ ἄλλοθεν εἰς τὴν πόλιν ὡς ἀνεγνωρισμένος ὑπὸ τοῦ ρουφετίου τοιοῦτος. Πολλοὶ τῶν ἀπογόνων τῶν οἰκογενειῶν τούτων τῶν ἀμπατζήδων καὶ καραμπατζήδων ἐξηκολούθησαν τὸ προγονικὸν ἐπάγγελμα μέχρι ἐσχάτων καὶ ἡ γενεαλογικὴ αὐτῶν σειρά διήκει μέχρι τέλους τῶν ἀρχείων ὡς διαπιστοῦται ἐκ τοῦ οἰκογενειακοῦ ἐπωνυμίου καὶ τοῦ κυρίου ὀνόματος τοῦ ἀναγορευομένου μαῖστορος, φέροντος τὸ πατρῶν ὄνομα, καταβάλλοντος δὲ τὸ ἴμισυ τοῦ τέλους ὡς υἱοῦ μαῖστορος. Πολλοὶ ὅμως κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα ἐστράπησαν εἰς ἄλλα ἐπαγγέλματα, ἰδίως εἰς τὸ τῶν καφταντζήδων, τσοχατζήδων, σιτεμπόρων καὶ ἄλλα, τινὲς δ' αὐτῶν ὡς εὔποροι καὶ εἰς τὰς ἐπιστήμας. Τῶν οἰκογενειῶν τούτων αἱ μὲν ἐξέλιπον τῆς πόλεως ἐπὶ τουρκοκρατίας ἤδη εἴτε ἐλλείψει ἀρρενογονίας εἴτε ἐνεκα μεταναστεύσεως ἄλλαχού. Ἐκ τῶν ὀφισταμένων δὲ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς χώρας (1878), ὁπότε τὸ ἐπάγγελμα μεταπεσὼν εἰς χειρωνακτικὸν ἐγκατελείφθη ὑπὸ πάντων σχεδόν, ἀναγράφομεν τὰ ὀνόματα τῶν γνωστῶν ἡμῖν, αἵτινες ἢ καὶ αὐταὶ μετῴκησαν μετὰ τὸ ἀνθελληνικὸν κίνημα τοῦ 1906 ἢ ἐξέλιπον ὅλως ἐλλείψει ἀρρενογονίας ἢ ἐξεβουλγαρίσθησαν. Αἱ οἰκογένειαι αὗται, ὧν αἱ οἰκίαι διεσφύζοντο μέχρι ἐσχάτων καὶ ὧν τινες νῦν μετεσκευάσθησαν μεταπωληθεῖσαι ἢ κατερρίφθησαν, κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν ἦσαν :

83) Τὰ πρωτότυπα πρὸς τὴν Ρωξάνδραν γράμματα τῆς νέμφης της Ἐλισάβετ Ἐμμανουήλ Μποζατζόγλου καὶ τοῦ διαεγγόνου της Ἐμμανουήλ Ἰησοῦ Ἐμμανουήλ Μποζατζόγλου, δι' ὧν ἀγγέλλεται αὐτῇ ὁ θάνατος καὶ τὸ εἰς αὐτὴν κληροδότημα τοῦ υἱοῦ της, ὡς καὶ τὰ ἀντίγραφα τοῦ πληρεξουσίου της καὶ πιστοποιητικῶν πρὸς παράληψιν τοῦ κληροδοτήματος μετὰ τῆς διαθήκης της, ἧτις ἐξετελέσθη πιστῶς ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων της, εὐρίσκονται σήμερον ἐν ἰδίῳ φακέλλῳ παρὰ τῇ Βουλγαρικῇ μητροπόλει. — Ἀλλαγὴ τῆς προγενεστέρως διαθήκης τῆς Ρωξάνδρας ἐν τῷ Κώδικι Κυριλλου σελ. 165, Μαΐου 20 ἔτ. 1833.

1 Ἀγγελῆ ἀμπατζῆ Γενάρχη Ἀγγελος Ἀθανασίου, μαῖστωρ τῷ 1841. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες, 1 ὀδοντοίατρος. Νῦν ἐν Αἰγύπτῳ.

2 Ἀνδρέογλου καρμπατζῆ γενάρχη Θανάσις ἀναγορευθεῖς μαῖστωρ τῷ 1728. Ἡ οἰκογένεια ἐξέλιπε φθίνοντος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐλείψει ἀρρενογονίας.

3 Ἀντώνογλου ἀδελφῶν, ὑφασματαεμπόρων ἐν γρος γενάρχη Λάμπρης Χ' Ἀντωνίου, υἱὸς μαῖστορος ὡς καταβαλὼν τὸ ἥμισυ τοῦ τέλους, ἀναγορευθεῖς τῷ 1811. Ἀπόγονοι αὐτοῦ μεγαλέμποροι, πρὸς δὲ 3 ἱατροί, 1 νομικός, 1 χημικός. Νῦν ὑφίστανται ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἀμερικῇ καὶ Βουλγαρίᾳ.

4 Ἀράμπογλου ἀδελφῶν καὶ ἐξαδέλφων, ὄρολογοποιῶν καὶ λιθοξόων. Γενάρχη Δημητράκις δηλωθεῖς ὡς μαῖστωρ ἀμπατζῆς τῷ 1817 πρὸς λήψην τεστιρίου. Ἀπόγονοι ἐν Ἑλλάδι νῦν.

5 Ἀργύρογλου ἀδελφῶν σιτεμπόρων γενάρχη Πέτρος Χ' Ἀργυρίου 1800. Ἀπόγονοι καρμπατζῆδες, σιτέμποροι, 1 ἱατρός. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

6 Ἀρναούτογλου Κ. ὑφασματαεμπόρου, διατελέσαντος πρωτομαῖστορος καφταντζήδων καὶ παρομιώδους καταστάτης ἐπὶ ὄξυθυμῆ καὶ σκληρότητι: «τοῦ Ἀρναούτογλου ὁ θυμὸς, θρηῆνος, κλαυθμὸς καὶ ὀδυρμὸς». Γενάρχη Κώστας Ἀρβανίτης (Ἀρναούτ—Κώτα) 1699. Ἀπόγονοι 1 ἱατρός, 1 διδάσκαλος καὶ ἔμποροι. Ἐξέλιπον μεσοῦντος τοῦ 19ου αἰῶνος κατ' ἐπιτάφιον ἐπιγραφὴν.

7 Ἀχλανῆ μεγαλοκτηματίου γενάρχη Πέτρος μαῖστωρ, οὗ ὁ υἱὸς Δημητράκις ἀναγορευθεῖς τῷ 1806 μαῖστωρ κατέβαλε τὸ ἥμισυ τοῦ τέλους. Ἀπόγονοι καρμπατζῆδες, κτηματῖαι, ἔμποροι, 1 δικηγόρος, 1 ἱατρός, νῦν ἐν Ἑλλάδι.

8 Βαρούσογλου ἀδελφῶν, ὑφασματαεμπόρων καὶ κτηματιῶν Γενάρχη Δημήτριος Βαρούς - κεχαγῆς, μαῖστωρ τῷ 1817. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες, ἔμποροι, 2 νομικοί, 1 ὀδοντοίατρος. Νῦν ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ ἐν Ἑλλάδι.

9 Βλαχιδῶν ἐμπόρων γενάρχη Θεόδωρος Βλάχος τῷ 1688. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες, ἔμποροι, 1 ἀξιωματικὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ. Νῦν ἐν Ρωσίᾳ(ι).

10 Βογαζῆ ἐμπόρου γενάρχη Τάσιος, μαῖστωρ τῷ 1754. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες, ἔμποροι, 1 νομικός. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

11 Γιάγκογλου ἀδελφῶν, κτηματιῶν - ποτοπωλῶν. Γενάρχη Ἀργύριος Χ' Γιάγκου, μαῖστωρ τῷ 1727. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες, κτηματῖαι ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ παρόντος αἰῶνος.

12 Γκισημονογεροδάνη ἀδελφῶν, μεγαλοκτηματιῶν. Γενάρχη Χ' Δημητράκις (οὗ ὁ υἱὸς Ἀναστάσιος ἀνηγορεύθη μαῖστωρ καὶ ὡς υἱὸς μαῖστορος κατέβαλε τὸ ἥμισυ τοῦ τέλους τῷ 1793. Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Χ'

Γεώργιος μνημονεύεται ὡς μαῖστωρ τῷ 1769. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, μεγαλέμποροι καὶ μεγαλοκτηματῖαι. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

13 *Διαμαντοπούλων ἀδελφῶν*, ἐμπόρων. Γενάρχης *Διαμαντῆς* (Γιαμαντῆς) τῷ 1688, ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Κωνσταντῖνος Χ'* *Γιαμάντογλου* μαῖστωρ τῷ 1708. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες καὶ ἔμποροι. Νῦν ἐν Ἑλλάδι καὶ Βουλγαρίᾳ.

14 *Ζαγαρῆ* ἀδελφῶν κτηματιῶν. Γενάρχης *Δημήτριος Ἰωάννου*, μαῖστωρ ἀμπατζῆς ἤδη τῷ 1792 δανεισθεὶς παρὰ τοῦ ρουφετίου. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες - κτηματῖαι, ἐξέλιπον ἀπὸ δεκαετίας ἐλλείψει ἀρρενογονίας.

15 *Ζαφειριάδων ἀδελφῶν*, ὑφασματεμπόρων. Γενάρχης *Ζαφείριος* μαῖστωρ ἀμπατζῆς τῷ 1743. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, ὑφασματέμποροι, 2ῖ ἱατροί. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος ἐλλείψει ἀρρενογονίας.

16 *Θεοχάρογλου ἢ Θεοχαρίδου*, ἐμπόρου. Γενάρχης *Θεοχάρης* μαῖστωρ τῷ 1699. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, ἔμποροι. Ἐξέλιπον λήγοντος τοῦ 19ου αἰῶνος.

17 *Θωμᾶ* ἐμπορομεσίτου. Γενάρχης *Γεώργιος Θωμᾶ*, μαῖστωρ τῷ 1836. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, ἐμπορομεσίτης. Γαξιωματικὸς τοῦ Ἑλλ. στρατοῦ, τραπεζικὸς ὑπάλληλος. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

18 *Ἰατροπούλων* σιτεμπόρου. Γενάρχης *Κωνσταντῖνος Ἰατροῦ*, μαῖστωρ τῷ 1766. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, ἔμποροι. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος.

19 *Καζαντζόγλου* ἀδελφῶν καραμπατζήδων. Γενάρχης *Μανόλις* ἀμπατζῆς μαῖστωρ τῷ 1719. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες - κτηματῖαι. Ἐξέλιπον ὑπερμεσοῦντος τοῦ 19ου αἰῶνος ἐλλείψει ἀρρενογονίας.

20 *Καζάση* μεταξοπώλου κτηματίου. Γενάρχης *Δημήτριος Παπαγεωργίου*, μαῖστωρ ἀμπατζῆς τῷ 1817. Ἀπόγονοι ἔμποροι, τραπεζικοὶ ὑπάλληλοι. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

21 *Καραδημήτρι* ἐμπορομεσίτου. Γενάρχης *Μιχαλάκης*, μαῖστωρ ἀμπατζῆς τῷ 1823. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, ἐμπορομεσίται. Νῦν ἐν Γαλλίᾳ.

22 *Καρακασόγλου* ἀμπατζῆ. Γενάρχης *Νάσης* μαῖστωρ τῷ 1685. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες. Ἐξέλιπον μεσοῦντος τοῦ 19ου αἰῶνος.

23 *Καρατζᾶ* ἀμπατζῆ. Γενάρχης *Παναγιώτης*, μαῖστωρ τῷ 1693. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες. Ἐξέλιπον μεσοῦντος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Πιθανῶς ἐξεβουλγαρίσθησαν.

24 *Καρόδα* καραμπατζῆ - κτηματίου. Γενάρχης *Θανάσις*, μαῖστωρ τῷ 1730. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες καὶ ἐν Ἰνδίας. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος ἐλλείψει ἀρρενογονίας.

25 *Κεννιτέογλου* κτηματίου. Γενάρχης *Νάσης τοῦ Κεννιτέν ἀγά*, μαῖστωρ τῷ 1693. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες μέχρι ἐσχάτων. Ὁ ἔσχατος, γεωπόνος, δολοφονήθη πρὸ 15ετίας.

26 *Κιάνου* ὑφασματεμπόρου. Γενάρχης Ἰωάννης μαῖστωρ τῷ 1832. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες, ἔμποροι, 1 ἰατρός. Νῦν ἐν Ἑλλάδι. Κιάνης καυταντζῆς μετὰ τῶν τέκνων του Δημητρίου καὶ Ἀθανασίου ἀναφέρεται καὶ ἐν τῷ μητροπολιτικῷ κώδικι Κυρίλλου ἀπὸ 15 Ἀπριλίου 1819 (σελ. νζ')

27 *Κοῖμτζόγλου* ἀδελφῶν, μεγαλεμπόρων, κτηματιῶν. Ὁ γενάρχης ἦτο κοῖμτζῆς ἀρχομένου τοῦ 18ου αἰῶνος, πιθανῶς *Κωνσταντῖνος* ἢ *Νικόλαος* ὀνομαζόμενος. Τῶν τριῶν υἱῶν αὐτοῦ Χρήστου, Γεωργίου καὶ Ἰωάννου ἕκαστος ἐγένετο ἰδρυτὴς ἰδίου τῆς οἰκογενείας κλάδου, ὁ πρῶτος τῶν Κοῖμτζόγλου, ὁ δεῦτερος τῶν Κομζοπούλλων καὶ ὁ τρίτος τῶν Μαρασλῆ. Ἀπόγονοι καραμπατζῆδες, μεγαλέμποροι, μεγαλοκτηματῖα. Ἀντώνιος Κομζόπουλος ὁ φιλικὸς ἐν Μόσχα, Γρηγόριος Μαρασλῆς ὁ μέγας ἐθνικὸς εὐεργέτης ἐν Ὁδησσῷ, Χατζῆ Γιοβαννῆς Κοῖμτζόγλου ἐν Φιλιππουπόλει Νῦν ἐν Βιέννῃ καὶ ἐν Βερολίνῳ.

28 *Κοκκώσογλου* ἀμπελοκτηματίου. Γενάρχης *Γιάγκος Ἀγγελῆ Κοκκώσης*, μαῖστωρ τῷ 1822. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες - κτηματῖα, ἐξεβουλγαρίσθησαν.

29 *Κοιτιάσογλου* καραμπατζῆ. Γενάρχης *Δημήτριος Κοιτιάση* μαῖστωρ τῷ 1714. Ἀπόγονοι καραμπατζῆδες. Ἐξέλιπον μεσοῦντος τοῦ 19ου αἰῶνος ἐλλείψει ἀρρενογονίας.

30 *Κούρτοβις* - *Τσαλόγλου Παῦλου* καραμπατζῆ. Μαῖστωρ ὁ αὐτὸς τῷ 1826 ὡς *Παῦλος Κούρτη*. Υἱὸς αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐκ Λαμασκῦ πρώτης γυναικὸς του Γραμματικῆς Ἀλέξανδρος Ζωηρὸς πασάς ἰατρός τοῦ Σουλτᾶν Χαμίτ, καθηγητὴς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἰατρικῆς Σχολῆς καὶ συγγραφεύς. Αἱ ἐκ τῆς δευτέρας γυναικὸς αὐτοῦ Ἑλένης, ἀδελφῆς τῶν ἐξ Ἀγράφων ἀυταδέλφων μεγαλεμπόρων Γεωργιαδῶν, δύο θυγατέρες ἐνυμφεύθησαν τοὺς Ἑλληνας ἐμπόρους Κωνστ. Ταχτατζῆ καὶ Γιάγκον Κούρτοβις. Ὁ Παῦλος Τσαλόγλου ἐβουλγαρίσεν ἀπὸ τοῦ 1850.

31 *Κράσοβυτινογλου* ἢ *Σταματιαδῶν*, μεγαλεμπόρων: Γενάρχης *Γεώργιος Βυτινάς*, μαῖστωρ ἀμπατζῆς τῷ 1696. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες, ὑφασματέμποροι, ἀλευρέμποροι, παντοπῶλαι Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

32 *Κράχτογλου* ἀμπατζῆ. Γενάρχης *Τόλος* (Χριστόδουλος) μαῖστωρ τῷ 1733. Ἀπόγονοι καραμπατζῆδες μέχρις ἐσχάτων. Ἐξέλιπον φθίνοντος τοῦ 19ου αἰῶνος. Πιθανῶς ἐξεβουλγαρίσθησαν.

33 *Κρομμύδα* ἀμπατζῆ. Γενάρχης *Κώτας*, μαῖστωρ τῷ 1713. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ 20οῦ αἰῶνος.

34 *Κύνογλου*, κτηματίου. Γενάρχης *Χ' Γεώργιος*, μαῖστωρ τῷ 1772. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες. Νῦν ἐν Φιλιππουπόλει.

35 *Κύρον δικηγόρου*. Γενάρχης *Κῆρος*, μαῖστωρ ἀμπατζῆς τῷ 1745. Ἀπόγονοι ἔμποροι, 1 δικηγόρος. Νῦν ἐν Φιλιππουπόλει.

36 *Κυριζικόγλου*, ἐμπόρου. Γενάρχησ. *Πέτρος Στογιάννου Κυριζίκης*, μαῖστωρ 1814. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, ἔμποροι, 1 καθηγητής. Ἐξέλιπον ἐν Ἑλλάδι πρὸ ὀλίγου.

37 *Κωνσταντίνου* καραμπατζῆ. Γενάρχησ. *Χατζῆ Γεωργίου Κωνσταντῖνος*, μαῖστωρ τῷ 1842. Ἀπόγονοι ἔμποροι, 1 ἰατρός. Νῦν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Ἑλλάδι.

38 *Κωφοῦ* ἀδελφῶν, ἐμπόρων. Γενάρχησ. *Στεφανῆς*, μαῖστωρ τῷ 1773. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, ἔμποροι, 1 ἰατρός (*Αργυρίου). Νῦν ἐν Ἑλλάδι, Βουλγαρίᾳ καὶ Ρουμανίᾳ.

39 *Μαυρίδου* δικηγόρου. Γενάρχησ. *Κωνσταντῖνος Μαυρουδόγλου ἀρχων Λογοθέτης* πρωτομαῖστωρ τῷ 1723. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, μεγαλέμποροι, 2 νομικοί. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

40 *Μεταξᾶ* ὑφασματεμπόρου. Γενάρχησ. ὁ μαῖστωρ *Βοῦζκος Μεταξᾶς*, οὗ ὁ υἱὸς Πέτρος μαῖστωρ τῷ 1841. Ἀπόγονοι ἔμποροι καὶ τραπεζιτικοὶ ὑπάλληλοι. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

41 *Μήτκογλου* καραμπατζῆ. Γενάρχησ. *Κωνσταντῖνος*, μαῖστωρ τῷ 1777. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες. Ἐξέλιπον φθίνοντος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.

42 *Μπακάμπαση* ἀδελφῶν ὑφασματεμπόρων. Γενάρχησ. *Γιαννάκις*, μαῖστωρ τῷ 1843. Ἀπόγονοι ὑφασματεμπόροι. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος.

43 *Μπαρμπόγλου*, καπνεργοστασιαρχοῦ. Γενάρχησ. *Δημήτριος Μπαρμπας* μαῖστωρ τῷ 1707. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, ἔμποροι. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος.

44 *Μπαροῦτογλου* ἀμπατζῆ. Γενάρχησ. *Νικόλας*, μαῖστωρ τῷ 1769. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος. Ὁ ὕστατος ἔφερε τὸ ἐπωνύμιον *Εὔζωνας*, ὡς ὑπηρετήσας ἐν τοῖς εὐζωνικοῖς τάγμασι καὶ μετασχὼν τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ 1886 καὶ 1897.

45 *Μουμιτζόγλου* καραμπατζῆ. Γενάρχησ. *Κωνσταντῖνος*, μαῖστωρ τῷ 1688. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες. Ὁ ὕστατος Θεμιστοκλῆς Κωνσταντινίδης ἔμπορος ἐξέλιπεν ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος.

46 *Μπομπότσα* μηχανικοῦ. Γενάρχησ. *Γεώργιος*, μαῖστωρ τῷ 1703. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, 1 μηχανικός, Νῦν ἐν Ἑλλάδι. Δι' ἓνα τῶν ἀπογόνων ὡς γυναικοθήραν ὑπάρχει καὶ δημῶδες τραγοῦδι. *)

47 *Μπουλγκούρογλου* καραμπατζῆ. Γενάρχησ. *Θανάσις*, μαῖστωρ τῷ 1776 Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, ἐξεβουλγαρίσθησαν.

84) *Ἴδε Μυρτ. Ἀποστολίδου Τραγοῦδια Φιλιππουπολιτῶν, ὁ Μπομπότσογλου, ἀρ. 8. Ἀρχεῖον τόμ. Α' σελ. 231, ἐτ. 1934—35.

48 *Μπουρνάζογλου ἀμπατζῆ*. Γενάρχη *Γεώργιος*, μαίστωρ τῷ 1688. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος.

49 *Νάτσιογλου*, ράπτου. Γενάρχη *Χ' Μήτσος*, μαίστωρ τῷ 1746. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

50 *Ντόμπρογλου* ἀδελφῶν ἐμπόρων. Γενάρχη *Δημήτρις Ντόμπρου*, μαίστωρ τῷ 1817. Ἀπόγονοι ἔμποροι. Νῦν ἐν Φιλιππουπόλει.

51 *Οἰκονομιδῶν καὶ Τσιερδέκη*, ἐμπόρων. Γενάρχη ὁ Ἱερεὺς *Οἰκονόμος Κωνσταντῖνος* καὶ Διευθυντῆς τῆς Ἑλληνικῆς κεντρικῆς σχολῆς. Οἱ υἱοὶ αὐτοῦ Σωτήριος, Ἀθανάσιος καὶ Νικόλαος φέρονται δεδηλωμένοι μεταξὺ τῶν υἱῶν τῶν μαϊστόρων τῷ 1818 πρὸς λήψιν τεστιρίου. Ἀπόγονοι ἔμποροι. Νῦν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Ἑλλάδι.

52 *Οὐζούνογλου* καραμπατζῆ. Γενάρχη *Γεώργιος Παναγιώτου*, μαίστωρ τῷ 1811. Ἀπόγονοι καραμπατζῆδες. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος. Θηλυγονία.

53 *Οὐοιακῆ* καραμπατζῆ. Γενάρχη *Γιάγκος Κωνσταντῖνου*, μαίστωρ τῷ 1836. Ἀπόγονοι καραμπατζῆδες. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος. Θηλυγονία.

54 *Παπάζογλου ἢ Παπᾶ*, μεγαλεμπόρων. Γενάρχη *Νικόλας*, μαίστωρ τῷ 1685. Ἀπόγονοι καραμπατζῆδες. μεγαλέμποροι, τραπεζίται, διπλωμάται. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

55 *Πασιαλῆ*, καραμπατζῆ. Γενάρχη *Γεώργιος*, μαίστωρ τῷ 1773. Ἀπόγονοι καραμπατζῆδες, κτηματῖα, διδάσκαλοι. Νῦν ἐν Γαλλίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ.

56 *Πέτρογλου ἢ Πετροπούλλου*, ἀδελφῶν ἐμπόρων. Γενάρχη *Βασίλειος Φινίκ - Πέτρου* μαίστωρ τῷ 1773. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες, ἔμποροι. Νῦν ἐν Βουλγαρίᾳ.

57 *Πηπέ*, καραμπατζῆ. Γενάρχη *Χριστόδουλος*, μαίστωρ τῷ 1692. Ἀπόγονοι καραμπατζῆδες μέχρι ἐσχάτων. Ἐξέλιπον. Θηλυγονία.

58 *Πολίτογλου* μεγαλεμπόρου. Γενάρχη *Γεώργιος Πολίτης* μαίστωρ τῷ 1744. Ἀπόγονοι καραμπατζῆδες - μεγαλέμποροι. Ἐξέλιπον φθίνοντος τοῦ 19ου αἰῶνος. Θηλυγονία.

59 *Προμίδου* ἐμπόρου. Γενάρχη *Πρόμος* μαίστωρ τῷ 1693. Ἀπόγονοι καραμπατζῆδες, ἔμποροι. Μετενόστευσαν φθίνοντος τοῦ 19ου αἰῶνος εἰς Ἑλλάδα καὶ Τουρκίαν.

60 *Ράφτογλου* ἀμπατζῆ. Γενάρχη *Σανιδᾶς Μανρουδῆς*, μαίστωρ τῷ 1688. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες. Ἐξέλιπον μεσοῦντος τοῦ 19ου αἰῶνος.

61 *Σανίδογλου* ἀμπατζῆ Γενάρχη *Σανιδᾶς* ἐκ τῶν ἰδρυτῶν τοῦ ρουφετίου. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες. Ἐξέλιπον μεσοῦντος τοῦ 19ου αἰῶνος.

62 *Σαρῆ Σταύρου*. (Κοσμᾶ) καραμπατζῆ μεγαλεμπόρου. Μαίστωρ ὁ αὐτὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Σταῦρος Κοσμᾶ* τῷ 1817. Ἐξέλιπεν ἀκλήρως.

63 *Σερραίων* ἐμπόρου. Γενάρχης *Ἀργύριος Σέρροελης*, μαῖστωρ τῷ 1716 Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, ἔμποροι. Ἐξεβουλγαρίσθησαν.

64 *Σλαβοῦια* μεγαλεμπόρου. Γενάρχης *Ἰωάννης Θεοδοσίου*, μαῖστωρ τῷ 1807. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, μεγαλέμποροι. Ἐξέλιπον μεσοῦντος τοῦ 19ου αἰῶνος. Θηλυγονία.

65 *Σλαύη* ἀμπατζῆ. Γενάρχης *Νικόλαος Σλαύη*, μαῖστωρ τῷ 1813. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, 1 γεωμέτρης. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

66 *Σλίβογλου* καραμπατζῆ. Γενάρχης *Φώτιος*, μαῖστωρ τῷ 1713. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες μέχρις ἐσχάτων. Ἐξέλιπον. Θηλυγονία.

67 *Σταντισίδου* μεγαλεμπόρου - κτηματίου. Γενάρχης *Στάντισος Ἰωάννου*, μαῖστωρ τῷ 1818. Ἀπόγονοι μεγαλέμποροι, κτηματῖα, 1 στρατιωτικός, ἐβουλγαρίσαν ἀπὸ τοῦ 1886. Νῦν Στάντσεφ.

68 *Σταυρίτσα* ἢ *Καρπουζάκογλου*, καραμπατζῆ. Μαῖστωρ *Καρπουζιάκις* τῷ 1763. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες μέχρις ἐσχάτων. Ἐξέλιπον. Θηλυγονία.

69 *Σταύρογλου*, ἀδελφῶν μεγαλοπαντοπωλῶν. Γενάρχης *Μανολάκις*, μαῖστωρ τῷ 1709. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, ἔμποροι, ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος ἄκληροι.

70 *Στριόγλου* ἀμπατζῆ. Γενάρχης *Κυριάκις* τῷ 1699. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος.

71 *Τοκάτσιου Χατζῆ* - *Χριστοδούλου*, ἀμπατζῆ. Γενάρχης *Χατζῆ - Χριστόδουλος*, μαῖστωρ τῷ 1743. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, παντοπῶλαι. Ἐξεβουλγαρίσθησαν.

72 *Τριανταφύλλου* ἀμπατζῆ. Γενάρχης *Τριαντάφυλλος*, μαῖστωρ τῷ 1747 Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, δημοτικός ὑπάλληλος. Ἐξεβουλγαρίσθησαν.

73 *Τσολακίδου* σιτεμπόρου. Γενάρχης *Μανόλκος τοῦ Τσολάκη*, μαῖστωρ τῷ 1704. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, ἔμποροι. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος.

74 *Φαρέση* κορυφῆς. Γενάρχης *Γεώργιος*, ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Κωνσταντῖνος* τῷ 1833 καταβάλλει τὸ ἥμισυ τοῦ τέλους. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

75 *Χαλεπλῆ* καραμπατζῆ. Γενάρχης *Χ'* Ἀθανάσις πρωτομαῖστωρ τῷ 1772. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, ἐμπορομεσίται, 1 ἰατρός. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

76 *Χατζῆ* - *Ἀναστασίου*, καραμπατζῆ κτηματίου. Γενάρχης *Χ''* Ἀναστάσις, πρωτομαῖστωρ τῷ 1772. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, ἔμποροι. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

77 *Χατζῆ - Γαβριήλ* ἀμπατζῆ. Γενάρχης ὁ *Χ'* *Γαβριήλ*. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες καὶ ὑπάλληλοι. Ἐξεβουλγαρίσθησαν.

78 *Χατζῆ - Γιαννάκογλου*, καραμπατζῆ. Γενάρχης *Δημήτριος*, μαῖστωρ

τῷ 1817. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες. Ἐξέλιπον ὑπερμεσοῦντος τοῦ 19ου αἰῶνος. Θηλυγονία.

79 Χατζῆ - Γιοβάντισσολου κτηματίου. Γενάρχης Θανάσις, οὗ ὁ υἱὸς μαῖστωρ τῷ 1737. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, κτηματῖαι, 1 κτηνίατρος Ἐξέλιπον ἐσχάτως. Θηλυγονία.

80 Χατζῆ - Θεοδώρου ἢ Λάμπογλου, ὑφασματαμπόρου. Γενάρχης Φώσιος τῷ 1703. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, ἔμποροι, 1 ὀδοντοίατρος. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

81 Χατζῆ - Παύλου, σιτεμπόρου. Γενάρχης Παύλης Τζώνης Μαννίσαλης, μαῖστωρ τῷ 1808. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, ἔμποροι. Νῦν ὁ ἔσχατος ἐν Φιλιππουπόλει.

§ 16. Ἐν τῇ γενομένη εἰς τὴν Βουλγαρικὴν ὑπὸ τοῦ διδάκτορος Ἀλεξ. Πέεφ τῶν ἀρχαίων μεταφράσει, τῇ ἐκτυπωθείσῃ παραλλήλως μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ κειμένου ἐν τῇ ἐπετηρίδι τῆς ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης καὶ τοῦ μουσείου τῆς Φιλιππουπόλεως, πάντα τὰ κύρια ὀνόματα τῶν μαῖστόρων ἀνεξαιρέτως καὶ τὰ πλεῖστα τῶν πατρωνυμίων, ἰδίως τῶν ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ, μετεγράφησαν φωνητικῶς καὶ μορφολογικῶς βουλγαριστί. Οὕτω δὲ ὁ ἀδαῆς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης Βούλγαρος τῶν ἀρχαίων ἀναγνώστης, ὁ μὴ δυνάμενος νὰ παραβάλλῃ τὴν μετάφρασιν πρὸς τὸ κείμενον, ἀναμφιβόλως θὰ ὑπολάβῃ ὅτι πάντες σχεδὸν ἢ οἱ πλείονες τῶν ἐν Φιλιππουπόλει ἀμπατζήδων ἦσαν Βούλγαροι, τῶν Ἑλλήνων λίαν μειοψηφούντων, τὰ δὲ ἀρχαία ἐγράφησαν ἑλληνιστί, διότι τότε ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ὡς φαίνεται, ἦτο ἡ ἐπίσημος τῆς ἐμπορίας καὶ τῆς ἀγορᾶς οὕτως εἰπεῖν. Περὶ τῆς ἐμπρατήσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης παρὰ τοῖς ὀρθοδόξοις χριστιανοῖς τῆς πόλεως καὶ τῆς ὑπάρξεως καὶ Βουλγαρικῆς καταγωγῆς ἄλλ' ἐξηλληνισμένων ἤδη μέχρι τῶν πρώτων δεκάδων τοῦ 19ου αἰῶνος μαῖστόρων προεργήθησαν διὰ μακρῶν τὰ δέοντα. Οἰαδίποτε ὅμως φωνητικὴ καὶ μορφολογικὴ μεταβολὴ τῶν κυρίων ὀνομάτων καὶ ἐπωνυμίων κατὰ τὴν εἰς ἄλλην γλῶσσαν μεταγραφὴν αὐτῶν καθιστᾷ ἀγνώριστα καὶ οἰοεῖ ἄλλα τὰ φέροντα αὐτὰ πρόσωπα καὶ ὅταν ἀκόμη ταῦτα ἀνήκωσιν εἰς τὸ ἔθνος, εἰς οὗ τὴν γλῶσσαν μεταγράφονται τὰ ὀνόματά των. Τὰ Βουλγαρικὰ ἐν τοῖς ἀρχαίοις ὀνόμασι καὶ ἐπωνυμίαι δὲν μετέγραψαν ἑλληνιστί μορφολογικῶς οἱ συντάξαντες τὰ ἀρχαία Ἑλληνες, ὅπως καὶ οἱ Βούλγαροι νῦν ipso modo μεταβάλωσι ταῦτα βουλγαριστί. Ἐκ τῶν αὐτογράφων ἐν τοῖς ἀρχαίοις ὑπογραφῶν τῶν μαῖστόρων καὶ αὐτῶν τῶν διὰ Βουλγαρικῶν γραμμάτων φερομένων διαπιστοῦται ὅτι αὐτοὶ οὗτοι οἱ Βούλγαροι ἐξελληνιζόμενοι καὶ ἐν Ἑλληνικῷ περιβάλλοντι διαζῶντες ἐξηλλήνιζον φωνητικῶς καὶ μορφολογικῶς τὰ Βουλγαρικά τῶν ὀνόματα. Εἶτα πολλοὶ τῶν Βουλγαρωνύμων ἐνδέχεται νὰ ἦσαν γνήσιοι Ἑλληνες ἢ ἀπόγονοι ἐξηλληνισμένων ἤδη Βουλγάρων προγόνων.

ὅπως καὶ πράγματι ἦσαν ἔνεκα τῶν γενομένων ἐπιμειξιών. Πῶς λοιπὸν οἱ καλούμενοι καὶ ὑπογραφόμενοι π. χ. Στογιάννος Μιχαήλου, Πέτρος Στόϊνου, Βέλος Ράτη, Κυριάκος Νικολάου, Δημήτριος Πέτκου, Γιαννάκις Βούλκου, Χ' Γιβάνης, Χ'' Νένιος, Λάμπρης Χρήστου κτλ. μεταγράφονται μορφολογικῶς βουλγαριστὶ Στογιάν Μιχαήλωφ, Πέταρ Στόϊνωφ, Βέλιο Ράδεφ, Κυργιάκ Νικόλωφ, Δημήτηρ Πέτκωφ, Γιαννάκι Βούλκωφ, Χ' 'Ιβάν, Χ'' Νένιο, Λάμπρη Χρήστωφ κτλ.; Καὶ εἶνε δυνατόν οἱ μεταγραφέντες οὕτω νὰ γνωρισθῶσιν ὅτι εἶναι οἱ αὐτοὶ οἱ ὑπὸ Ἑλληνικὴν μορφολογίαν ἐκδηλούμενοι μαῖστορες; Ὁ Κυργιάκ Νικόλωφ, καὶ ὁ Γιαννάκι, οἱ Βούλκωφ κτλ. δὲν εἶναι πλέον ὁ Κυριάκος Νικολάου καὶ ὁ Γιαννάκις Βούλκου, ὅπως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι οἱ σλαυοφανεῖς καὶ ζάπλουτοι Ἑλληνας Γεώργιος Ἀβέρωφ καὶ Βασίλειος Ζαχάρωφ—οἱ αὐτοὶ μεταγραφόμενοι μορφολογικῶς ἑλληνιστὶ Ἀβερῖδης καὶ Ζαχαριάδης. Οὐδεμία δικαστικὴ ἢ διοικητικὴ τις ἀρχὴ θ' ἀνεγνώριζε τοῖς μεταγραφόμενοις οὕτω ὡς τοὺς αὐτοὺς ἄνευ προηγουμένης κυβερνητικῆς ἐγκρίσεως.

Καὶ ἂν μὲν ὁ μεταφραστὴς περιορίζετο εἰς τὴν μορφολογικὴν καὶ φωνητικὴν μεταβολὴν μόνον τῶν βουλγαρονύμων καὶ βουλγαρεπωνύμων ἢ ἄλλως πως ἀποδεδειγμένων βουλγαρικῆς προελεύσεως μαῖστόρων, οὗς καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ διακρίσει τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῶν ἐξηλληνισμένων ἤδη ἢ ἑλληνιζόντων μαῖστόρων προσεπαθήσαμεν ἐν πάσῃ εὐλακρινεῖα κατὰ τὸ ἀνθρωπίνως δυνατόν ν' ἀπαριθμήσωμεν, τὸ πρᾶγμα, θὰ ἐδικαιολογεῖτο. Θὰ ἠδύνατο τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ὡς βουλγαρικῆς προελεύσεως δικαίως μεταγράφησαν βουλγαριστὶ ἐπαναγόμενοι μετὰ θάνατον τοῦλάχιστον εἰς τὸν πατρῶον τῶν ἐθνισμὸν, εἰ καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματός των μόνον ἢ καὶ τῆς μητρικῆς τῶν γλώσσης θὰ ἦτο ἐπισημῶδες νὰ θεωρηθῶσιν ὡς γνήσιοι Βούλγαροι μετὰ τὴν γενομένην ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἐπιμειξίαν διαφόρων ἐθνῶν καὶ ἀφοῦ μάλιστα οὗτοι μετέστησαν εἰς τὰς αἰωνίους μονὰς μεθ' ἑλληνικῆς συνειδήσεως καὶ ὡς Ἑλληνας τὸ ὕστατον ἐθυμιάσθησαν καὶ ἠυλογήθησαν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας. Ἀτυχῶς ὁ μεταφραστὴς ἐκβουλγαρίζει καὶ πάντα τὰ ἑλληνικὰ κύρια ὀνόματα καὶ πλεῖστα τῶν πατρωνυμίων, τὰ ἀσυνήθη τοῖς Βουλγάροις καὶ οὕτω πλεῖστοι ἀποδεδειγμένοι Ἑλληνας μαῖστορες, ὧν οἱ ἀπόγονοι ζῶσι καὶ σήμερον, βουλγαροποιοῦνται. Οὕτω ἐπὶ παραδείγματι ὁ μεγαλέμπορος καὶ ἐξάδελφος τοῦ Μαρσλῆ καὶ Κομιζοπούλλου Χ'' Γιοβαννῆς Χρήστου Κοιμίζόγλου μεταγράφεται Χ'' 'Ιβάν Χρήστωφ, ὁ Φώτισος τοῦ Χ'' Θεοδώρου, ὁ γενάρχης τῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας ἢ Λάμπουλου—Φώτισο Χ'' Τεοντώρ, ὁ Ἀγγελῆς Ἀθανασίου, οὗ ὁ ἔγγονος ὀδοντοῖατρεῦει ἐν Ἀλεξανδρείᾳ—Ἀγγελ Ἀτανάσωφ κτλ.

Κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην τὰ κύρια ὀνόματα, τὰ πατρωνύμα καὶ ἐπωνύμα μεταγραφόμενα εἰς ἄλλην γλῶσσαν δεόν νὰ παραμένωσιν ἀμε-

τάβλητα, ὡς δηλ. ἐκφέρονται ἐν τῇ γλώσσει, ἐξ ἧς παραλαμβάνονται, ὅπως ἐκφαίνεται ὁ ἔθνισμός τῶν φερόντων αὐτά, καθ' ὅσον τὰ πλεῖστα αὐτῶν εἶναι κοινὰ εἰς πολλὰ ἔθνη μεταβαλλόμενα μορφολογικῶς καὶ φωνητικῶς, κατὰ τὸ γλωσσικὸν αὐτῶν ἰδίωμα, ἕτερα δὲ εἰσάγονται ἐξ ἄλλης γλώσσης, ἔνεκα ἱστορικῶν, φιλικῶν, συγγενικῶν, κοινωνικῶν καὶ ἄλλων λόγων. Οὕτω μόνον εἶναι δυνατὸς ὁ καθορισμὸς τῆς ἐθνικότητος τῶν φερόντων αὐτά, ἔλλειπόντων ἄλλων περὶ αὐτῆς τεκμηρίων ἢ μὴ παρατιθεμένου τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῶν ἐπιθέτου. Ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἐπὶ παραδείγματι : ὁ Κεντιντένογλου, Ντεμιρτζόγλου, Κοϊμτζόγλου, Μπουλγκούρογλου κτλ. ὡς τουρκεπώνυμοι ἐνδέχεται νὰ εἶναι Τοῦρκοι, Ἀρμένιοι, Ἕλληνες, Βούλγαροι, ἀλλ' ὁ Κωνσταντῖνος Κεντιντένογλου, ὁ Χριστόδουλος Ντεμιρτζόγλου, ὁ Ἀντώνιος Κοϊμτζόγλου (Κοιμζόπουλλος), ὁ Ἀθανάσιος Μπουλγκούρογλου εἶναι ἀναμφισβητήτως Ἕλληνες, μεταγραφόμενοι ὅμως Κωνσταντῖν Κεντιντένογλου. Χριστοδοῦλ Ντεμιρτζόγλου Ἀντών. Κοϊμτζόγλου, Ἀτανᾶς Μπουλγκούρογλου, γίνονται Βούλγαροι. Ὡσαύτως ὁ Μιχαὴλ Καρατζᾶς, ὁ Γαβριὴλ Καζάσης, ὁ Δημητριάδης Κύρου, ὁ Θεόδωρος Ἀποστόλου εἶναι Ἕλληνες, μεταγραφόμενοι ὅμως Μιχαὴλ Καρατζᾶ, Γαβριὴλ Καζάσεφ, Δημήτρι Κύρωφ, Τόντωρ Ἀποστόλωφ γίνονται βούλγαροι. Παράβαλε καὶ τὰ ὀνόματα Λουδοβίκος (Ἕλλην), Ludwig (Γερμανός), Louis (Γάλλος), Ludovico (Ἰταλός), Φραγκίσκος (Ἕλλην), Franz (Γερμανός), François (Γάλλος), Francesco (Ἰταλός), Ἰωάννης, Γιάννης, Γιαννάκις, Γιάγκος, Γιάννος, Γιαννιός, Γιουβαννῆς, Γιουβάννης, (Ἕλλην), Johann (Γερμανός), Jean (Γάλλος), Giòvanni (Ἰταλός), John (Ἀγγλος), Ivan, Jovan (Σλαῦος). Οὕτω καὶ οἱ φέροντες γνήσια Βουλγαρικὰ ὀνόματα ὑπὸ Ἑλληνικὸν τύπον ὄσον Βούλκος, Στάντσιος, Ντόμπρος, Σφέτικος κτλ. δέον νὰ θεωρῶνται ἢ ἐξηλληνισμένοι Βούλγαροι ἢ γνήσιοι Ἕλληνες⁸⁵), οἱ δὲ φερόμενοι καὶ ὑπογραφόμενοι Βούλκο, Στάντσιο, Ντόμπρε, Σφέτκο, Γιουβάν, Ταμιάν, Γιουβάγκο κτλ. εἶναι πράγματι καὶ ἀναμφισβητήτως Βούλγαροι.

§ 17. Ἐν τέλει σημειωτέον ὅτι ἐν τῇ ἀκολουθούσῃ τῶν ἀρχαίων δημοσιεύσει νῦν χάριν τῶν Ἑλλήνων ἀναγνοστῶν ἐγένοντο πρὸς συντομίαν

85) Ἐπὶ παραδείγματι γνήσιοι Ἕλληνες ἐκ προγόνων καταλιπόντες, ὅσοι ἠτύχησαν, ἐλληνιστάτους ἀπογόνους ἦσαν οἱ βουλγαρόνυμοι ἢ βουλγαρεπώνυμοι Φιλίππουπολιταί : Σπασίδης κτηματίας, Πάντζογλου μεγαλέμπορος, Πετκίδης ἑλληνοδιδάσκαλος - σιτέμπορος, Σλαύης Σλαυίδης ὀδοντοῖατρός, Στογιαννόπουλος ἀρχιτέκτων ἀπόφοιτος τοῦ Μετσοβείου Πολυτεχνείου, Χατζῆ Γιουβάντσογλου μεγαλοκτηματίας, Μιχ. Ντόμπρογλου ἔμπορος, Βούλκος Μεταξᾶς ἔμπορος, Σλαύης Νικολαΐδης γεωμέτρης, πρὸς δὲ οἱ Στενιμαχίται Μιχαὴλ Γιάνογλου νομικός καὶ ἑφεδρος ἀξιωματικός τοῦ Ἑλλ. στρατοῦ, Δημ. Βοϊταΐδης δημοδιδάσκαλος, Σέμκογλου νομικός, διδάκτωρ τοῦ ἔθν. Πανεπιστημίου κτλ.